Doppio

NAZIONALE
8
R. BIBLIOTECA
52 A
CENTRALE V. E. II
9
ROMA

DE SEPTEM VERBIS

x Conventu S.mae Trinitatis montis pincii minimorum

A

CHRISTO IN CRVCE PROLATIS

LIBRI DVO

Auctore

ROBERTO

S. R. E. CARD.

BELLARMINO

E Societate IESV.

ROMÆ, Typis Bartholomæi Zannetti. 1618.

SVPERIORVM PERMISSV.

Imprimatur, si videbitur Reuerendissimo Patri Magistro Sac. Pal. Apostolici.

Cæsar Fidelis Vicesg.

Imprimatur.

Fr. Hiacynthus Petronius Ord. Præd. Sacri Apostolici Palat. Magister.

VENERABILI

CONGREGATIONI COELESTINORVM

Monachorum Ordinis Sancti Benedicti.

Robertus Card. Bellarminus eiusdem Congregationis Protector S. D.

SAPIENTER omninò Pynuphius Abbas apud Cassianum, perfectum monachum cum Christo Domino crucifixo comparandum censuit. Virtutes enim, quæ in perfecto monacho potissimum requiruntur, tres numerari solent; paupertas, omnem pro- (*Lib 4. de inst renũciant c. 4.*)

prietatem excludens; castitas, carnalium voluptatum semper expers; & obedientia à nutu Præfecti omnino dependens; quibus in regula S. Benedicti, loci stabilitas adiungi solet. Si quis autẽ velit voluntariæ paupertatis vsque ad omnimodam nuditatem, & egestatem exemplar cernere, Christum crucifixum intueatur, qui sicut dum viueret, non habuit, vbi caput reclinaret: sic in morte ipsa etiam vestimenta, quæ sola illi reliqua erant, inter crucifixores diuidenda dimisit. Et si quis cupiat speculum intueri mortificationis carnis, quæ castitatem impollutam custodiat, in Christo crucifixo sine dubitatione reperiet; quippe quem à planta pedis vsque ad verticem capitis dolor continuus occu-

pa-

pabat. Quòd si & obedientiæ perfectæ typum requirat, nusquàm alibi clarius cernet, quàm in illo, qui *factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis*. Neque solam obedientiæ virtutem, sed etiam comites eius indiuiduas, patientiam & humilitatem; & principiũ eius & finem, ardentissimã charitatẽ, & in his omnibus perseuerantiã vsque in finem, quæ per stabilitatem significatur, in Christo crucifixo, tanquam in eminentissima virtutum omniũ Idea, conspiciet. Verè igitur & Christus in cruce pendens exẽplar est clarissimum monasticæ perfectionis: & perfectus monachus crucifixum Dominum verissimè repræsentat. Hanc Christi crucifixi repræsentationem, vel similitudinem sanctus Philip. 2.

 Pe-

Petrus Cœleſtinus in primis ad viuum expreſſiſſe videtur: eius enim vita ab ipſa pænè infantia vſque ad extremam ſenectutem,& mortem, nihil fuit aliud niſi aſſidua meditatio crucis, & perpetua imitatio crucifixi. Ad quam rem propriè deſignandam, crux aurea in aëre, diuino miraculo pendens, viſa eſt ante fores cubiculi eius morientis, à feria ſexta vſque ad veſperam ſabbathi, in qua ſpiritum Deo feliciſſimè reddidit. Quam crucem à multis conſpectam, cum ſtupore fuiſſe, refert Petrus ab Alliaco Cardinalis Cameracenſis; & res eadem, vt planè cæleſte ſignum, in ipſo canonizationis eius diplomate commemoratur. Quæ cùm ita ſint, iure mihi videor libros meos de ſeptem verbis in Cruce à Chri-

Lib 2. c. 19. vita S. Petri Cœleſtini.

ſto

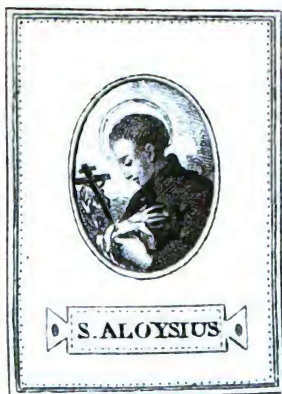
ſto pronunciatis, Cœleſtinis meis offerre, ac dicare potiſſimum debuiſſe. In his enim libris explicare conatus ſum crucifixi virtutes præcipuas, quæ omnibus quidem fidelibus valdè vtiles ſunt, ſed ijs, qui crucis mortificationem ex proprio inſtituto ſequuntur, omninò neceſſariæ. Qui enim cum Chriſto cruci affixi ſunt, & mundo mortui, per externam obſeruantiam regularem; & virtutibus Chriſti crucifixi carent: ij cum infelici latrone crucis ignominiam, & dolores patiuntur; ſed Chriſti crucifixi gloriã, & præmia non aſſequentur. *& melius erat illis*, vt loquitur ſanctus Petrus, *non cognouiſſe viam iuſtitiæ* (perfectæ) *quàm poſt agnitionem retrorſum conuerti ab eo, quod illis traditum eſt*, 2. Pet. 3.

ſan-

sancto mandato. Quare monachos omnes, sed in primis Cœlestinos meos admoneo, vt si velint esse quod nomine præferunt, librum crucis Christi assiduè legant, & iterum atque iterum voluant, & reuoluant: ac vt commentarium habeant ad obscura loca intelligenda dilucidum & fidele, Beati Petri Cœlestini, & aliorum Sanctorum vitas frequenter legant, & quæ didicerint, opere complere studeant. Sic enim fiet, vt quotidie magis crux illis dulcescat, & imitatio crucifixi sic illis suauis, amabilisq; reddatur, vt facilè cõtemnant Scribas & Pharisæos, id est, carnem & sanguinem clamantes, atque dicentes, Descende de cruce. Sic olim discipuli sancti Francisci, cùm libros sacros nondum haberent,

vt

vt ſanctus refert Bonauentura; *In vita S. Frãciſci c.4.*
librum crucis Chriſti continua-
tis aſpectibus, diębus ac nocti-
bus reuoluebant, exemplo Pa-
tris, & eloquio eruditi, qui iu-
giter faciebat eis de cruce Chri
ſti ſermonem. Accipite igitur
venerabiles Patres munuſcu-
lum à Protectore veſtro, quod
erit etiam poſt obitum eius pi-
gnus amoris, quo vos omnes
ex corde dilexit; & virtutum
ſancti Petri Cœleſtini hæredes,
& Chriſti crucifixi veros diſci-
pulos, & imitatores ſemper eſſe
cupiuit.

N-

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

Libri Primi.

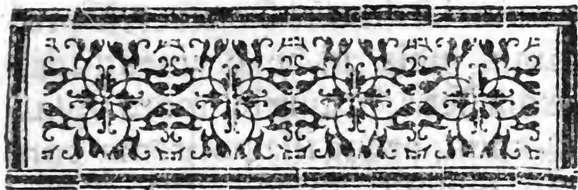
Libri

Libri Secundi.

Cap.

PRÆ-

PRAEFATIO.

Cce iam quartus agitur annus, cùm me ad exitum paraturus, ad locũ quietis ſecœdo à negocijs vacuus, ſed non vacans à meditatione ſcripturarum ſanctarum, & à ſcriptione eorum, quæ meditanti occurrunt: vt ſi prodeſſe iam voce, vel ſcriptione longa non valeo, ſaltem pijs libellis fratribus meis poſſim vtcumque prodeſſe. Cogitanti verò mihi, quid potiſſimum eligerem, quod & me ad be-

 ne

ne moriendum disponeret, & proximis meis ad bene viuendum prodesset: occurrit mors ipsa Domini, atque illa postrema concio, quam septem breuissimis, sed grauissimis sententijs cōstantem, ex cruce, quasi ex editissima cathedra, Redemptor mundi ad humanum genus vniuersum habuit. siquidem in concione illa, siue in septem verbis illis, continentur omnia, de quibus idem Dominus ait, *Ecce ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis.* Ea, quæ Prophetæ de Christo futura prædixerunt, ad quatuor capita reuocantur; ad conciones ad populum; ad orationem ad Patrem; ad mala grauissima patienda; & ad opera sublimia, & admirabilia perpetranda. Quæ quidem omnia in ipsa Christi vita mirificè claruerunt. Concionabatur enim Dominus frequentissimè, in templo, in synagogis, in campis,

Luc. 18.

in

in locis desertis, in domibus priuatis, denique etiam de nauicula ad turbas in littore consistentes. Porrò noctes vt plurimum consumebat in oratione ad Deum. sic enim loquitur Euangelista, *Erat pernoctans in oratione Dei.* Opera verò admiranda in expellendis dæmonibus, & ægrotis curandis, & panibus multiplicandis, & tempestatibus sedandis, in Euangelijs leguntur passim. Denique mala, quæ reddebantur ei pro bonis, plurima erant, non solùm in contumelijs verborum, sed etiam in lapidatione, & præcipitio. Cæterum hæc omnia verissimè consummata sunt in cruce. Sic enim concionatus est ex cruce, vt plurimi redirent tundentes pectora sua; nec solùm corda hominum, sed etiam petræ scissæ sint. Sic etiam orauit in cruce, vt *cum clamore valido, & lacrymis* orans *exauditus* sit *pro sua reuerentia*, vt Apostolus loquitur ad Hebræos. Quæ verò passus est in

Luc. 6. & 21

Matt. 8
Marc. 4.
Luc. 6.
Ioan. 6.

Ioan. 8.
Luc. 4.

Luc. 23.

Hebr. 5.

cruce, tantò maiora sunt ijs, quæ in reliqua vita passus est, vt hæc sola ad passionem propriè pertinere videantur. Denique signa, & prodigia nunquam maiora edidit, quàm cùm in cruce veluti ad extremam imbecillitatem atque infirmitatem redactus esse videretur. Tunc enim non solùm ostēdit signa de cælo, quæ antea Iudæi ab eo importunè petierant;
Mat. 16.
sed etiam paulò post signum edidit omnium signorum maximum, cùm mortuus & sepultus, propria virtute ab inferis redijt, & corpus ipse suum ad vitam, & vitam immortalem reuocauit. Verè igitur in cruce cōsummata sunt omnia, quæ scripta fuerunt per Prophetas de filio hominis.

Sed antequam de ipsis verbis Domini scribere incipiam, visum est operæpretium, vt de ipsa cruce, quæ sedes concionantis, & altare sacrificantis, & stadium pugnantis, & officina mirabilia facientis fuit, pauca dicamus. De

stru-

ſtructura igitur crucis communior veterum ſententia eſt, quod ex tribus lignis conſtiterit; vno oblongo, in quo corpus crucifixi extendebatur; altero tranſuerſo, in quo manus figebantur; tertio affixo ad partem inferiorem, in quo pedes crucifixi quieſcebant, ſed clauis confixi, ne dimoueri poſſent. Ita tradunt patres antiquiſſimi, ſanctus Iuſtinus, & ſanctus Irenæus. Qui auctores ſatis apertè indicant, vtrumque pedem ſupra ſcabellum ſtetiſſe, non vnum pedem ſuper alterum. Ex quo ſequitur, clauos Chriſti quatuor fuiſſe, non tres tantum, vt multi exiſtimant; qui ea de cauſa pingunt Chriſtum Dominum ita cruci affixum, vt vnum pedem ſuper alterum habeat. Sed apertiſſimè contra ſentit Gregorius Turonicus, & confirmatur eius ſententia ab antiquis picturis. Vidi ego ipſe Pariſijs in bibliotheca Regia antiquiſſimos Euangeliorum libros manuſcriptos, in qui-

In dial. cum Triphon.
Lib. 5. ad uerſ. hæreſ. Valentin.
Lib. de glor. Martyr. c. 6.

quibus pictus erat frequēter Christus crucifixus, & semper cum quatuor clauis.

Porrò lignum oblongum supra transuersum aliquantulum eminuisse, tradit sanctus Augustinus, & sanctus Gregorius Nyssenus: & ex Apostolo id colligi posse videtur. Cū enim Apostolus ad Ephesios scribit, *Vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, sublimitas, & profundum*, satis apertè describit figuram crucis, quæ quatuor habet extrema; latitudinem, in ligno transuerso; longitudinem, in oblongo; altitudinem, in ea parte oblongi, quæ extat, atque eminet supra transuersum; & profundum, in ea parte, quæ sub terram absconditur. Hoc genus tormenti non casu, neque inuitus Dominus noster subiuit; sed ab ipsa æternitate præelegit, vt sanctus Augustinus docet, idque ex illo Actorum Apostolico testimonio, *Hunc definito consilio*

Epist. 120.
Ser. 1. de Resur.
Ephes. 3.
Epist. 120
Act 2.

ſilio, & præſcientia Dei traditum, per manus iniquorum interemiſtis. Et ideo Chriſtus ipſe initio prædicationis Nicodemo dixit, *Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis; vt omnis qui credit in illum non pereat, ſed habeat vitam æternam*. Et ſæpe Apoſtolos de ſua cruce loquens, ad imitandum hortabatur, dicens, *Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, tollat crucem ſuam, & ſequatur me*. *Ioan. 3.* *Matt. 16*

Cur autem hoc ſupplicium Dominus elegerit, ille ſolus propriè nouit, qui elegit. Sed tamen non deſunt myſteria, quæ ſancti Patres excogitauerunt, & nobis ſcripta reliquerunt. Sanctus Irenæus libro paulò ante notato, ſcribit, duo crucis brachia ſub vno titulo conuenire, in quo ſcriptum erat, IESVS NAZARENVS REX IVDÆORVM, vt intelligeremus, duos populos, Hebraicum, & Gentilem, qui antea diuiſi erãt, *Lib. 5.*

in vnum corpus, ſub vno capite Chriſto aliquando fuiſſe iungendos. Sanctus Gregorius Nyſſenus in oratione de reſurrectione ſcribit, partem crucis, quæ cælum reſpicit, ſignificare, per crucem, quaſi per clauem cælum aperiri; partem verò, quæ ad centrum, mundi vergit, ſignificare, ſpoliandum fuiſſe infernum à Chriſto, cũ ad eum deſcendiſſet; duo crucis brachia, quæ ad orientem, & occidentem porriguntur, repurgationem mundi totius per Chriſti ſanguinem futuram ſignificare. Sancti verò Hieronymus in epiſt. ad Epheſios, Auguſtinus ad Honoratum, & Bernardus de conſideratione, præcipuum crucis myſterium ab Apoſtolo breuiter attingi docent in verbis illis, *quæ ſit latitudo, longitudo, ſublimitas, & profundum* Significantur autem in his verbis, primum attributa Dei; in altitudine potentia; in profundo ſapientia; in latitudine bonitas; in longitudine

Orat. 1.

Epiſt. 120

Lib. 5.

Epheſ. 3.

tudine æternitas. Deinde virtutes Christi patientis; in latitudine charitas; in longitudine patientia; in altitudine obedientia; in profundo humilitas. Denique virtutes hoc tempore necessariæ ijs, qui saluantur per Christum; in profundo fides; in altitudine spes; in latitudine charitas; in longitudine perseuerantia. Ex quibus intelligimus, solam charitatem, quæ meritò dicitur Regina virtutum, vbique locum habere in Deo, in Christo, & in nobis: reliquas virtutes, alias esse in Deo, alias in Christo, alias in nobis. Proinde mirum non est, si in ipsis Christi nouissimis verbis, quæ nunc explicanda suscepimus, primum locum obtineat charitas.

Nos igitur primùm explicabimus tria prima verba, quæ dicta sunt à Christo circa horam sextam, antequam sole obscurato tenebræ fierent super omnem terram. Deinde considerabimus

ipſam ſolis defectionem; & tunc veniemus ad explicanda reliqua verba Domini, quæ prolata fuerunt circa horam nonam, vt ſcribit ſanctus Matthæus, videlicet recedentibus tenebris, & morte Chriſti propinquante, vel potius imminente.

Matt. 27

L I-

LIBER I.

DE PRIMIS TRIBVS verbis in Cruce prolatis.

CAP. I.

Explicatur ad literam verbum primum, Pater dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt.

CHRISTVS Iesus Verbũ æterni Patris, & de quo idem Pater apertè dixit, *Ipsum audite*; & qui de Matt. 17
se apertè pronuntiauit, *Vnus est* Matt. 23
magister vester Christus, vt officio suo plenissimè satisfaceret, non solùm viuens à docendo nunquam cessauit, sed etiam moriens,

ex cathedra crucis verba pauca, sed ardentia, sed vtilissima, sed efficacissima prædicauit; & planè dignissima, quæ à Christianis omnibus in intimo cordis recipiantur, & custodiantur, & examinentur, & re ipsa, ac factis adimpleantur. Prima sententia hæc
Luc. 23. est, *Iesus autem dicebat, Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt*. Quam sententiam tanquam verè nouam, & insolitam, voluit Spiritus sanctus prædici ab
Isai. 53. Isaia propheta in illis verbis, *Et pro trãsgressoribus rogauit*. Quàm verè autẽ dixerit Apostolus Pau-
1. Cor. 13 lus, *Charitas non quærit quæ sua sunt*, ex ordine harum sententiarum facilè potest intelligi. Siquidem ex numero harum sententiarum, tres ad bonum aliorum, pertinent, tres ad bonum proprium, vna est cõmunis. Sed prima cura Domino fuit de alijs, postrema de se.

Ex primis autem tribus sententijs, quæ ad alios pertinent, pri-

ma dirigitur ad inimicos, ſecunda ad amicos, poſtrema ad conſanguineos. Cuius ordinis hæc eſt ratio: quoniam charitas primùm ſuccurrit magis egentibus; & qui tunc magis egebant, inimici erant; & nos quoque tanti Magiſtri diſcipuli, magis egebamus, vt nos inſtitueret de dilectione inimicorum, quæ difficilior, & rarior eſt, quàm de dilectione amicorum, vel conſanguineorum, quæ facillima eſt, & nobiſcum quodam modo naſcitur, & nobiſcum creſcit, & ſæpè plus quàm oportet, inualeſcit. Ait igitur Euangeliſta, *Ieſus autem dicebat.* Illud, *autem*, deſignat tempus, & occaſionem orandi pro inimicis; atque opponit verba verbis, & operibus opera. Ac ſi diceret Euangeliſta, Illi Dominum crucifigebant, & veſtes eius, ipſo aſpiciente, inter ſe diuidebant; alij irridebant, & infamabant, quaſi ſeductorem, & mendacem: ille autem cùm hæc videret, & audi-

ret,

ret, & dolor atrocissimus esset ob manus, & pedes recens crudelissimè perforatos, reddens bona pro malis dicebat, *Pater dimitte illis*.

Patrem appellat, non Deum, aut Dominum, quia intelligebat, in hac causa opus esse benignitate Patris, non seueritate Iudicis: & quia ad Deum flectendum, sine dubio iratum ob tàm ingentia scelera, opus erat amabile nomen Patris obijcere. Itaque illud, *Pater*, hoc significare videtur; Ego filius tuus, qui patior, ignosco, ignosce & tu Pater. Mihi filio tuo dona hanc offensionem, quamuis isti non mereantur. Memento etiã, te quoque esse Patrem istorum per creationem, qua eos fecisti ad imaginem & similitudinem tuam. Ostende igitur in illos paternam charitatem tuam, quoniam etsi mali sunt, tamen filij sunt.

Dimitte. Hæc vox cõtinet summam petitionis, quam filius Dei, tanquam aduocatus inimicorum suorum Patri suo repræsentat. Potest

test autem illud verbum, *Dimitte*, referri tùm ad pœnam, tùm ad culpam. Si referatur ad pœnam, exaudita fuit hæc oratio, quia, cùm mererentur Iudæi propter hoc scelus, statim grauissimè puniri; & vel igne de cælo cadente consumi, vel diluuio aquarum perire, vel ferro, & fame exterminari; dilata fuit pœna huius peccati ad annos quadraginta: &, si interim gens illa pœnitentiam egisset, salua, incolumisq; mansisset; sed quia pœnitentiam non egit, immisit in eos Deus exercitum Romanorum, Vespasiano imperante, qui ciuitatem primariam euertit, & gentem Iudæorum partim fame in obsidione, partim gladio capta ciuitate necauit, partim vendidit, partim captiuos adduxit, partim in varias terras, & loca dispersit. Quod ipsum Dominus primùm per parabolam vineæ, & Regis facientis nuptias filio suo; & similitudinem ficulneæ infructuosæ; dein-

Matt. 20
Matt. 22
Luc. 13.

deinde etiam disertis verbis in die Palmarum, flendo, & lamentando prædixit. Quòd verò ad culpam attinet, exaudita fuit oratio, quia multis per huius orationis meritum data est à Deo gratia compunctionis, & resipiscentiæ. Inter quos illi sunt, qui *reuertebantur percutientes pectora sua*. Et Centurio, qui dicebat, *Verè filius Dei erat iste*. Et plurimi, qui paulò post ad Apostolorum prædicationem conuertebãtur, & confitebantur, quem negauerant; & adorabant, quem despexerant. Cur autem non omnibus conuersionis gratia data sit, ratio est, quia oratio Christi conformis erat sapientiæ, & voluntati Dei. Quod alijs verbis scribit S. Lucas in Actis Apostolorũ, cùm dicit, *Crediderunt quotquot præordinati erant ad vitam æternam.*

Luc. 19. Luc. 23. Matt. 27 Act. 13.

Illis. Per hanc vocem significantur ij, quibus indulgentiam Christus orauit. Et quidem primi videntur illi esse, qui Christum re ip-

re ipſa cruci affixerunt, & eius veſtimenta inter ſe diuiſerunt; deinde omnes illi, qui cauſa paſſionis Dominicæ fuerunt; vt Pilatus, qui ſententiam tulit; vt populus, qui clamauit, *Tolle, tolle, crucifige eum*; vt Principes Sacerdotũ, & Scribæ, qui eum falsò accuſauerunt; ac vt altius aſcendamus, ipſe etiã primus homo, & eius omnis poſteritas, qui peccando cauſam paſſioni Chriſti dederunt. Itaque inimicis ſuis omnibus veniam petijt ex cruce Dominus. Inter inimicos autem nos omnes eramus, dicente Apoſtolo, *Cùm inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius*. Rom. 5. Itaque nos omnes, etiam antequàm nati eſſemus, numerati ſumus in ſacratiſſimo illo *Memento*, vt ſic loquar, quo ſummus Pontifex Chriſtus orauit in Miſſa illa ſacroſanctiſſima, quam in ara crucis peregit. Quid ergo retribues Domino anima mea, pro omnibus, quæ retribuit tibi, etiam ante-

tequam esses? Vidit pius Dominus, te quoque inter inimicos suos aliquando futuram; & te non quærente, neque petente, pro te ad Patrem orauit, vt tibi non imputaretur stultitia. An non & te oporteret semper meminisse tàm dulcis patroni, & omnibus viribus laborare, vt nulla te præteriret occasio illi seruiendi? An non etiam par esset, vt tanto exemplo permotus disceres & tu non solum inimicis tuis facile ignoscere, & pro eis orare; sed etiam quotquot poteris ad idem faciendum adducere? Omnino ita est, & hoc ipsum facere cupio, & statuo, modò qui dedit tàm insigne exemplum, porrigat etiam ex eadem pietate sua ad opus tàm grande efficax auxilium.

Non enim sciunt quid faciunt. Vt videretur rationabilis intercessio, extenuat, siue excusat Christus delictum inimicorum suorũ, eo modo quo potuit. Excusare certè non poterat iniustitiam in

Pi-

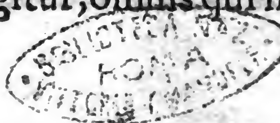
Pilato, neque crudelitatem in militibus, neque inuidiam in Principibus Sacerdotum, neque ſtultitiam & ingratitudinem in populo, neque falſa teſtimonia in peierantibus. Hoc ſolùm reſtabat, vt excuſaret in omnibus ignorantiam. Verè enim, vt Apoſtolus loquitur, *ſi cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent*. Sed quamuis neque Pilatus, neque Principes Sacerdotum, neque populus, neque miniſtri cognouiſſent, Chriſtum eſſe Dominum gloriæ; cognouit tamen Pilatus, illum fuiſſe virum iuſtum, & ſanctum, & à Principibus Sacerdotum per inuidiam traditum: & agnouerunt Principes Sacerdotum, illum verè eſſe Chriſtum in lege promiſſum, vt ſanctus Thomas docet; quia negare non poterant, neque negabant, eum multa ſigna facere, quæ Meſſiam facturum fuiſſe Prophetæ prædixerant. Cognouit denique populus, Chriſtum ſine cauſa iuſta damnari, palam

1. Cor. 2.

In Comment. ad 2. c. prioris ad Corinthios.

Luc.23. Iam clamante Pilato, *Nullam*
Matt.27 *causam inuenio in eo.* &, *Innocens ego sum à sanguine iusti huius*. Quamuis autem nō cognouerint Iudæi, siue Principes, siue populi, Christum esse Dominum gloriæ; tamen cognoscere potuissent, nisi malitia excæcasset corda illorum. Sic enim loquitur sanctus
Ioan.12. Ioannes: *Cum tanta signa fecisset coram eis, non credebant, quia dixit Isaias: Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, vt videntes non videant, & audientes non audiant, & conuertantur, & sanem eos*. Neque verò excæcatio excusat excæcatum, quia voluntaria, & concomitans est, non præcedens. Ad quem modum illi etiam, qui ex malitia peccant, laborant semper ignorantia aliqua, quæ tamen non excusat, quia non præcedit, sed comitatur. Verè enim Sapiens dicit,
Prou.24. *Errant qui operantur malum*. Et verè etiam Philosophus dicit, *Omnis malus ignorans*. Et de omnibus peccan-

tibus verè dici poteſt, *Non ſciunt quid faciunt*. Nemo enim poteſt velle malum ſub ratione mali, quia voluntatis obiectum, non eſt res bona, vel mala, ſed ſolùm bona. atque idcirco qui eligunt malum, ſemper eligunt ſub ratione boni repræſentatũ, immò etiã ſub ſpecie maximi boni, quod tũc obtineri poſſit. Cuius rei cauſa eſt perturbatio partis inferioris, quæ offundit tenebras rationi, & facit, vt non diſcernat niſi id parum boni, quod eſt in ea re, quæ appetitur. Qui enim eligit adulterium, vel furtum facere, nunquam eligeret, niſi attenderet ad bonũ delectationis, vel lucri, quod eſt in adulterio, vel furto; & niſi oculos mentis clauderet ad malũ turpitudinis, vel iniuſtitiæ, quæ eſt in adulterio, vel furto. Itaque ſimilis eſt omnis qui peccat, homini, qui ex alto ſemetipſe in fluuiũ pręcipitare cupiens, ante claudit oculos, ac poſtea ſemet in flumẽ proijcit. Sic igitur, omnis qui male agit,

git, odit lucē, & ignorantia voluntaria laborat. quę nō excusat, quia voluntaria est. At si non excusat, cur Dominus ait, *Dimitte illis, nō enim sciunt, quid faciunt?* Ad hoc responderi potest, verba Domini primum intelligi posse de crucifixoribus, quos probabile est, penitus ignorauisse Christi non solum diuinitatem, sed etiam innocentiam; & simpliciter functos officio suo. Pro his ergo verissimè Dominus dixit, *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt*.

Deinde si intelligantur de nobis, qui nondum eramus; vel de multis peccatoribus absentibus, qui vere nesciebant, quid tūc Hierosolymis ageretur; verissime Dominus dixit, *Nesciunt quid faciunt*. Denique si intelligantur de ijs, qui præsentes erāt, & Christum esse Messiam, vel innocentem hominem non ignorabant: tunc dicendum erit, Christi charitatem tantam fuisse, vt peccatum inimicorum suorū extenuare

volue-

voluerit, eo modo quo poterat. Quamuis enim ignorantia illa simpliciter non excuset: tamen rationem aliquam, quamuis tenuem, excusationis habere videtur; quia grauius peccassent, si omni prorsus ignorantia caruissent. Et quamuis non ignoraret Dominus excusationem illam non tàm excusationem, quàm vmbrã excusationis esse: voluit tamen illam afferre, vt ex ea intelligeremus, bonam eius voluntatem erga peccatores, & quàm auidè arripuisset excusationem meliorem etiam pro Caypha, & Pilato, si vlla melior, & rationabilior inueniri potuisset.

CAP. II.

De primo fructu primi verbi in cruce prolati.

EXplicauimus, quæ sit sententia primi verbi à Christo in cruce prolati; nunc fructus ali-

quos,

quos, eosq; optimos, & nobis omnibus vtilissimos ex eo verbo decerpere meditando curabimus. Primum omnium ex hac prima parte concionis Christi in cathedra crucis habitæ discimus, charitatem Christi ardentiorem fuisse, quàm nos intelligere, vel cogitare possimus. Atque hoc est, quod Apostolus ad Ephesios scribens ait, *Scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi*. Significat enim eo loco Apostolus, per mysterium crucis, posse nos discere, magnitudinem charitatis Christi tantam esse, vt supereminet scientiam nostrã; cùm sit maior, quàm vt nos eam cognitione apprehendere valeamus. Nos enim cùm vno aliquo graui dolore cruciamur, siue dentium, siue oculorum, siue capitis, siue alterius membri, ita in illo vno tolerando occupamur, vt nihil aliud cogitare possimu: ideo neque visitationes amicorum, neque negociorum tractatores admit-

Ephes. 3.

mittimus. Christus autem crucifixus, coronam spineam in capite gerebat, vt satis apertè docent antiquissimi scriptores, Tertullianus latinus libro cõtra Iudæos; & Origenes græcus in Matthæũ: proinde caput ad crucem sine dolore applicare, siue admouere, non poterat. Manus eius & pedes claui tenebant, ex quorum terebratione dolorem acerbissimum & continuum Dominus hauriebat. Corpus nudum, & multa flagellatione, & longis itineribus fatigatum, ad ignominiam, & frigus publicè expositum, & pondere suo manuum, & pedum vulnera cum immani, & perpetuo cruciatu diuexans, pio Domino multos simul dolores, & quasi cruces plurimas afferebat. Et tamen, ò charitas verè scientiam nostrã superans, his omnibus contemptis, quasi nihil ipse pateretur, de sola inimicorum suorum salute sollicitus, & impendens illis periculum auertere cupiens, ad Patrem

Lib. contra Iud. cap 13.

Tract. 35

trem clamat, *Pater dimitte illis*. Quid faceret, si scelesti illi homines, persecutionem iniustè paterentur, non facerent? si amici, si consanguinei, si filij, non hostes, non proditores, non scelestissimi parricidæ fuissent? Verè, benignissimè Iesu, charitas tua scientiam nostram vincit. Video enim cor tuum inter tot procellas iniuriarum, & passionum, quasi scopulum in medio mari fluctibus vndique assiduè pulsatum, immotum tamen & pacificum. Aspicis enim hostes illos tuos, crudeles, qui post tot mortalia inflicta vulnera, patientiam tuam irrident, & lætantur, cùm malefecerint: aspicis, inquam, non vt inimicus, inimicos ferocientes; sed vt pater filiolos vagientes; vel vt medicus ægrotos ex graui morbo delirantes; ideo non eis irasceris, sed eorum misereris; & omnipotenti Patri curandos, sanandosque commendas. Hæc enim vis est veræ charitatis, vt cum

om-

omnibus pacem habeat, nullos reputet inimicos, ſed & cum ijs, qui oderunt pacem, viuat pacificè.

Atque hoc eſt, quod in cantico amoris de virtute perfectæ charitatis prædicatur, *Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, neque flumina obruent illam*. Cant. 8. Aquæ multæ, paſſiones multæ ſunt, quas nequitiæ ſpirituales, quaſi tartareæ procellæ, per Iudæos, & Gentiles, quaſi nubes odiorum grauidas, in Chriſtum effuderunt: ſed tamen diluuium iſtud aquarum ideſt pœnarum, non potuit extinguere incendium charitatis, quod ardebat in pectore Chriſti. Ideo Chriſti charitas in diluuio illo aquarum multarum eminebat, & ardebat, dicens, *Pater dimitte illis*. Nec ſolùm aquæ illæ multæ non potuerunt extinguere charitatem Chriſti; ſed neque deinceps flumina perſecutionum obruere potuerũt charitatem membrorum Chriſti.

Ideo paulò post charitas verè christianà ardens in pectore sancti Stephani non potuit extingui ab imbre lapidum, sed exarsit, & clamauit, *Domine ne statuas illis hoc peccatum*. Ac deinceps Christi perfecta, atque inuicta charitas propagata in multis millibus sanctorum Martyrum, & Confessorum, ita pugnauit aduersus flumina persecutorum tùm inuisibilium, tùm visibilium; vt verè dici possit vsque ad mundi consummationem, neque flumina passionum obruent incendium charitatis.

Act. 7.

Ac vt ab humanitate Christi ad diuinitatē eius ascendamus, magna fuit Christi hominis charitas erga crucifixores suos: sed maior fuit erga eosdem, & postea erit vsque ad mundi cōsummationem charitas Christi Dei, & Patris eius, ac Spiritus sancti erga homines, qui cum ipso Deo inimicitias gerunt; &, si possent, deturbarent eum de cælo, & in crucem agerent, atque occiderent. Quis cogitando

gitando assequi poterit charitatem Dei erga homines ingratos & malos? Angelis peccantibus non pepercit Deus, neque locum pœnitentiæ indulsit: homines peccantes, & blasphemantes, & ad Diabolum hostem Dei deficientes, patienter sæpè tolerat; nec solùm tolerat, sed interim pascit, ac nutrit, quin etiam sustentat, ac portat: *In ipso enim viuimus, mouemur, & sumus*, vt Apostolus loquitur. Nec solùm boni, ac iusti, sed etiam ingrati & mali, vt Dominus loquitur apud Lucam. Nec solùm bonus Dominus noster nutrit, & pascit, sustentat, & portat inimicos suos; sed etiam sæpè cumulat beneficijs, ornat ingenio, diuitijs auget, euehit ad honores, sublimat ad Regna: atque interim patienter expectat, vt reuertantur à via iniquitatis, & perditionis.

2. Pet. 2.
Act. 17.
Luc. 6.

Ac vt cætera omittamus, quæ infinitam orationem desideraret, si de charitate Dei in homines

malos, atque inimicos diuinæ maiestatis, omnia quæ dici possent enumerare vellemus; Christi beneficium solum, de quo nunc agimus; consideremus. Nonne *sic* Ioan. 3. *Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret?* Mundus inimicus Dei est, nam *in maligno positus est*, vt loquitur san- 1. Ioan. 5 ctus Ioannes. &, *Qui diligit mun-* 1. Ioan. 2 *dum; non est charitas Patris in eo*, vt idem ipse testis est. &, *Amicitia mundi huius inimica est Dei.* Iac. 4. &, *Qui voluerit amicus esse saeculi huius, inimicus Dei constituitur*, vt scribit sanctus Iacobus. Deus igitur diligens mundum, inimicum suum dilexit; sed vt faceret amicum. Nam ideo misit Isai. 9. ad illum filium suum, qui est *Princeps pacis*, vt per eum reconciliaretur mundus Deo. ideo enim nascente Christo, cecinerunt Angeli, Luc. 2. *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax*. Itaque Deus dilexit mundum inimicum, vt per Christum offerret illi reconciliationē,

& re-

& reconciliatus euaderet supplicium debitum inimico. Mundus Christum non recepit; auxit culpam; insurrexit in Mediatorem: inspirauit Deus Mediatori, vt redderet bona pro malis, & rogaret pro persecutoribus: rogauit, *exauditus est pro sua reuerentia*. Hebr. 5.
Expectauit Dei patientia, vt mundus per Apostolorum prædicationem pœnitentiam ageret: & qui pœnitentiã egerunt, indulgentiã acceperunt; qui nõ egerunt, tandẽ post longam Dei patientiam, iusto Dei iudicio exterminati sunt. Verè igitur ex hoc primo Christi verbo discimus supereminentem scientiæ charitatem Christi: discimus quoque supereminentẽ scientiæ charitatem Dei Patris, qui *sic dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret; vt omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Ioan 5.

CAP. III.

De altero fructu eiusdem primi verbi à Christo in cruce prolati.

ALter fructus, & quidem valdè salutaris omnibus gustātibus eum, erit, si discant homines acceptas iniurias facilè condonare, ac per hoc amicos sibi ex inimicis facere. Ad hoc autem persuadendum satis magnum argumētum esse deberet exemplum Christi, & Dei. Nam si Christus crucifixoribus ignouit, & pro eisdem orauit: cur id non faciet christianus? Si Deus creator, qui posset, vt Dominus, & Iudex, statim vltionem sumere de peccatoribus, tamen expectat, vt peccator ad pœnitentiam redeat; & ad pacem & reconciliationem inuitat, paratus ignoscere ijs, qui maiestati suæ iniuriam fecerunt: cur id

id non faciet creatura? Adde, quòd iniuriæ condonatio non caret ingenti præmio. Scriptum est in historia de vita & obitu sancti Engelberti Archiepiscopi Coloniensis, quòd cùm ille in itinere positus ab inimicis suis occideretur, & ille in corde suo diceret, *Pater ignosce illis*, reuelatum de eo fuit, quòd ob illam vnam actionem, Deo supra modum gratam; non solùm anima illa subitò ab Angelis suscepta in cælum delata fuerit; sed etiã inter choros Martyrum collocata, palmam, & coronam Martyrum acceperit, & multis post obitum miraculis claruerit.

Vide apud Sur. die 7. Nouembris.

O si scirent homines Christiani, quàm facilè possent, si vellent, incomparabilibus thesauris ditari; & quàm illustres honorum, & gloriæ titulos promereri, si vellent perturbationibus animi sui dominari, & breues, ac paruas iniurias excelso animo præterire: certè non tàm duri, & inexorabi-

les essent ad iniurias condonandas, vel tolerandas. Sed inquiunt, videtur omnino iuri naturæ aduersari, quòd quis iniustè se conculcari, & verbis aut factis violari patiatur: videmus enim animantia bruta, quæ solo naturæ instinctu ducuntur, in bestias inimicas, vbi eas conspexerint, acriter insilire. easq́; morsibus, vel calcibus interimere. Experimur & ipsi in nobis, cùm fortè in inimicum nostrum incidimus, continuò accendi bilem, ebullire sanguinem, vindictæ cupiditatem naturaliter exoriri. Fallitur omninò, qui sic ratiocinatur, & confundit iustam defensionem cum vltione iniusta. Defensio iusta reprehendi non potest: & hoc est quod natura ipsa docet, vim vi repellere, non acceptam iniuriam vindicare. Repugnare ne iniuria sibi fiat nemo prohibet: sed acceptam iniuriam vlcisci, lex diuina vetat. id enim non ad priuatos homines, sed ad publicum magistratũ pertinet.

tinet. & quia Deus Rex Regum est, ideò clamat, & dicit, *Mihi vindictam, & ego retribuam*. Deut. 32 Rom. 12. Quòd autem bestiæ in bestias inimicas naturaliter irruant, ex eo nascitur, quòd bestiæ sint, & discernere nequeant inter naturã, & vitium naturæ. Homines autem, qui ratione præditi sunt, separare debent naturam, siue personam, quæ à Deo creata bona est; & vitium, siue peccatum, quod malum est, & à Deo non prodijt. Proinde debet homo, cùm iniuriam accepit, diligere personam, & odisse iniuriam; nec tàm irasci homini inimico, quàm misereri; & imitari medicos, qui diligunt ægrotos, & ideò diligentissimè curant, sed odio habent morbum, & ad eum expellendum, & destruendum, atque ad nihilum redigendum pro viribus incumbunt. Atque hoc est, quod Magister, & Medicus animarum Christus docuit, cùm ait, *Diligite inimicos vestros, benefacite his* Matt. 5.

qui vos oderunt, & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos. Neque similis fuit Magister noster Christus Scribis & Pharisæis; qui sedentes super cathedrã
Mat. 23. Moysi docebant, & non faciebãt: sed sedens in cathedra sanctæ crucis, quod docuit, fecit: dilexit enim inimicos suos, & pro ijs orauit, dicens, *Pater dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt*. Quòd vero etiam in hominibus sanguis bullire incipiat, cùm eos, à quibus iniuriam acceperunt, vident; ratio est, quia sunt homines animales, & nondum didicerunt motus partis inferioris, quæ nobis cum bestijs communis est, fræno rationis coercere. Qui enim spirituales sunt, & motibus corporis non subiacere, sed præesse nouerunt, non irascuntur inimicis, sed miserentur, & beneficijs illos ad pacem, atque concordiam allicere student.

At hoc, inquiunt, nimis difficile est, & durum, præsertim homini-

minibus, qui nobiliter nati, de honore folliciti esse debent. Immò verò facile est: nam jugum Christi, qui legem istam sectatoribus suis imposuit, suaue est; & onus eius leue, vt Euangelia testantur: & mandata eius grauia non sunt vt sanctus Ioannes affirmat. Quòd si difficilia, & grauia nobis videntur, id nobis accidit, quia charitas Dei modica, aut nulla in nobis est: nihil enim est difficile charitati; dicente Apostolo, *Charitas patiens est, benigna est, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.* Neque solus Christus inimicos dilexit, quamuis in hac re super omnes emineat: nam in lege naturæ sanctus Patriarcha Ioseph inimicos suos, à quibus venditus fuit, mirificè dilexit. Et in lege scripta Dauid Saulem inimicum patientissimè tulit, à quo longo tempore quæsitus est ad mortem: & ipse contra, cùm posset Sauli necem inferre, semper abstinuit.

Matt. 11
1. Ioan. 5
1. Cor. 13
Gen. 45.
1. Reg. 4.

In

In lege autem gratiæ, Christi exẽplum sequutus est Stephanus protomartyr, qui cùm lapidaretur, orabat dicens, *Domine ne statuas illis hoc peccatum*. & sanctus Iacobus Apostolus, & Episcopus Hierosolymæ, qui à Iudæis de loco sublimi deiectus, ac morti proximus clamabat, *Domine da illis veniam, quia nesciunt quid faciunt*. Et Apostolus Paulus de se, & de coapostolis suis dicit, *Maledicimur & benedicimus, persecutionem patimur, & sustinemus, blasphemamur, & obsecramus*. Denique Martyres plurimi, & innumerabiles alij, Christi exemplum sequuti, hoc mandatum facilè impleuerunt. Sed inquiunt adhuc alij, non nego, ignoscendum esse inimicis; sed tempore suo, cùm videlicet recesserit memoria acceptæ iniuriæ; & animus à turbatione illa conquieuerit. Sed quid, si interim rapiaris ex hac vita, & sine veste charitatis inueniaris, & dicatur tibi, *Quo-*

Act. 7.

Euseb. in hist li. 2. c. 22.

1. Cor. 4.

modo

modo huc intrasti non habens veſtem nuptialem? nonne tunc obmuteſces, & audies ſententiam Domini dicentis, *Ligatis manibus, & pedibus eius, proijcite in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & ſtridor dentium.* quin potius ſolerter attendis, & imitaris exẽplum Domini tui, qui illo ipſo tempore, quo accipiebat iniuriã, & ſtillabant manus, & pedes eius recenti ſanguine, & totum corpus eius acerbiſſimis doloribus torquebatur, dicebat Patri, *Pater dimitte illis.* Hic eſt verus, & vnicus magiſter, quem omnes audire debent, qui in errorem induci non volunt: de hoc Deus Pater de cælo pronunciauit, *Ipſum audite.* In hoc ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei. Certè ſi Salomonem conſuluiſſes, ſatis tuto conſilium eius, vel iudicium ſequereris. & ecce pluſquam Salomon hic.

Mat. 22. *Matt. 17* *Coloſſ. 2.* *Matt. 12*

Sed audio adhuc neſcio quem reclamantem, & dicentem: Si ve-

limus reddere bonum pro malo, beneficium pro iniuria, benedictionem pro maledicto: insolescẽt improbi, audaciores fient grassatores; opprimentur iusti, conculcabitur virtus. Non ita est, nam
Prou. 15. sæpè, vt Sapiens loquitur, *Responsio mollis frangit iram*: nec rarò patientia iusti admirationi fuit persecutori, & de hoste amicissimum reddidit. Neque desunt in terris Magistratus politici, & Reges, ac Principes; quibus cura est, vt secundum seueritatem legum, coërceantur impij; & detur opera, vt iusti quietam, & tranquillam vitam ducant. Sed etiam si aliquando dormitaret alicubi humana iustitia, vigilat semper prouidentia Dei, quæ nullum malum impunitum, & nullum bonum irremuneratum relinquet: & admirabili ratione facit, vt improbi dum se iustos opprimere arbitrãtur, illos exaltent, & illustriores reddant. Sic enim loquitur san-
Serm. de S. Laurẽ. ctus Leo: *Sæuisti persecutor in Mar-*

Martyrem, sæuisti, & auxisti palmam, dum aggeras pœnam. Nam quid non ad victoris gloriam ingenium tuum reperit, quãdo in honorem transierunt triumphi etiam instrumenta supplicij? Quod idem dicere possumus de omnibus Martyribus, necnon etiam de veteribus sanctis. Nihil enim magis illustrauit, & exaltauit Iosephum patriarcham, quàm persecutio fratrum. Dum enim per inuidiam illum Madianitis vendunt, causa illi fuerunt, vt totius Aegypti, & fratrum suorum Princeps fieret. Gen. 45

Sed his omissis, colligamus in summa, quanta, & quàm ingentia detrimenta patiantur, qui vt vmbram dedecoris apud homines fugiant, iniurias ab inimicis acceptas obstinato animo vlcisci volunt. Primùm stultos se produnt, cùm velint maiori malo tollere minus malum: est enim principium omnibus notum, & ab Apostolo declaratum, cùm ait, *Non sunt*

Rom. 3. *ſunt facienda mala, vt veniant bona*: ſicut etiam non ſunt facienda maiora mala, vt tollantur mala minora. Qui iniuriam accipit, incidit in malum pœnæ: qui vindictam facit, incidit in malum culpæ. At ſine vlla comparatione maius eſt malum culpæ, quàm pœnæ: ſiquidem pœna facit hominem miſerum, ſed non malum; culpa facit miſerum & malum: pœna priuat hominem bono temporali; culpa priuat bono temporali, & æterno. Itaque ſimilis eſt is, qui vt medeatur malo pœnæ, incidit in malum culpæ, ei, qui vt accommodet calceum nimis breuem, abſcindit ſibi partem pedis: quæ manifeſta inſania eſt. Sed non inueniuntur qui in rebus temporalibus ita inſaniant: inueniuntur tamen homines planè excæcati, qui non metuunt Deum grauiſſimè offendere, vt vmbram, vt dixi, humani dedecoris fugiãt, vel vt honoris fumum apud homines conſeruent. Iſti enim inci-

dunt

dunt in iram, atque odium Dei; vnde nisi maturè resipiscant, & seriam pœnitentiam agant, sempiterno opprobrio, & supplicio mulctabuntur, & gloriam, ac decus æternum amittent. Deinde, diabolo, & angelis eius, qui hostes illorum ad iniuriam inferendam incitarunt, hac ipsa de causa, vt rixæ, & inimicitiæ orirentur, rem gratissimam faciunt. Quàm turpe autem sit inimico sæuissimo generis humani potius gratificari, quàm Christo: piorum omnium iudicio, & considerationi relinquo. Præterea non raro accidit, vt qui iniuriam accepit, & vlcisci illam parat, inimicum suum grauiter vulneret, vel occidat: & ex sententia Principis confiscatis bonis, vel interimatur ipse; vel solum vertere cogatur, vnde & ipse, & filij, & domus eius tota infelicem vitam ducere cogatur. Sic diabolus ludit, & illudit eos, qui mancipia falsi honoris magis esse cupiunt, quàm

Chri-

Christi Regis optimi, serui, & fratres, & cohæredes Regni amplissimi, & sempiterni. Quare cùm tanta, & tàm grauis iactura maneat stultos homines, qui contra præceptum Domini inimicis reconciliari recusant: omnes qui sapiunt, Christum, magistrum omnium, in Euangelio docentem, (Matt. 5) & de cruce factis doctrinam (Luc. 23.) suam confirmantem, audiant, & sequantur.

CAP. IV.

Explicatur ad litteram verbum secundum: Amen dico tibi: hodie mecum eris in paradiso. *Luc. 23.*

ALterum verbum, siue altera sententia à Christo in cruce prolata, teste sancto Luca, fuit il- (Luc. 23.) la magnifica promissio ad latronem secum in cruce pendentem,

Ho-

Hodie mecum eris in paradiso. Occasio huius sententię fuit, quòd cùm duo latrones cum eo crucifixi fuissent, vnus à dextris, & alter à sinistris; vnus ad peccata sua præterita adiecit, vt Christũ blasphemaret, & imbecillitatis argueret dicens, *Si tu es Christus, saluum fac temetipsum, & nos.* Scribũt quidem sanctus Matthæus, & sanctus Marcus, latrones cum Christo crucifixos imbecillitatem illi exprobrasse. Sed omnino credibile est, Matthæum, & Marcum accepisse numerum multitudinis pro numero singulari, quod frequens est in Scripturis sanctis, vt sanctus Augustinus obseruauit in libris de consensu Euangelistarum. Nam & Apostolus ad Hebræos scribens, de Prophetis dicit, *Obturauerunt ora leonum, lapidati sunt, secti sunt, circumierunt in melotis, & in pellibus caprinis*: & tamen qui obturauit ora leonum, vnus fuit Daniel: & qui lapidatus est, vnus Hie-

Matt. 27
Mar. 15.
Lib. 3. c. 16
Hebr. 11.

Hieremias fuit: & qui sectus est, vnus Isaias. Adde, quòd Matthæus, & Marcus non disertè scribunt, vtrumque latronem exprobrasse Christo, sicut Lucas disertè scribit, *Vnus autem de his, qui pendebant latronibus, blasphemabat eum.* Accedit quoque, quòd nulla est ratio, cur idem latro nūc blasphemaret, nunc laudaret. Quod enim aliqui dicunt, latronem hunc, qui ante blasphemabat, mutasse sententiam, & Christum laudasse, quando audiuit eū dicentem, *Pater dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt*, repugnat Euangelio manifestè. Sanctus enim Lucas narrat, Christum pro persecutoribus suis orasse Patrem, antequam latro deterior inciperet blasphemare. Itaque sequenda est sententia sancti Ambrosij, & sancti Augustini, qui ex duobus latronibus, vnum solum blasphemasse, & alterum laudasse, & defendisse Christum sentiūt. Igitur latroni blasphemanti respondit

Luc. 23.

In Luc. 23 Lib. 3. de consensu Euang.

ſpondit alter; *Neque tu times Deum, quòd in eadem damnatione es.* Felix iſte latro ex conſortio crucis Chriſti, & ex luce diuina, quæ ei affulgere cæperat, fratrem ſuum corripere, atque ad meliorem mentem conuertere ſatagit. Verborum autem eius hæc ſententia eſt, Tu quidem Iudæos blaſphemantes imitari voluiſti; ſed illi nondum iudicium Dei timere didicerunt; quia viciſſe ſe credunt, & de victoria ſua exultant, cùm Chriſtum cruci affixum cernunt; ſe autem liberos, & ſolutos, & nihil mali patientes vident. Tu autem qui propter delicta tua ſuſpenſus in cruce ad mortem properas, quare non incipis Deum timere? cur addis peccata peccatis? Deinde proficiens in opere bono, & luce gratiæ Dei auctus, confitetur peccata ſua, & Chriſti innocentiam prædicat. *Et nos quidem*, inquit, *iuſtè* damnati ſumus ad crucem, *nam digna factis recipimus: hic*

autem

autem nihil mali gessit. Postremò crescente lumine gratiæ, addit, *Domine memento mei, cùm veneris in Regnum tuum*. Admiranda prorsus Spiritus sancti gratia in corde huius latronis il-
Ioan. 18. luxit. Apostolus Petrus negat; latro cruci affixus confitetur: Discipuli euntes in Emmaus, dicunt,
Luc. 24. *Nos autem sperabamus*; hic autem confidenter loquitur, dicens, *Memento mei, dum veneris in*
Ioan. 20. *Regnum tuum*. Thomas Apostolus, nisi videat Christum resurrexisse, negat se crediturum; latro in cruce Christum cruci affixum aspiciens, Regem post mortem futurum non dubitat.

Quis latronem istum mysteria tàm alta docuerat? Dominum vocat, quem nudum, vulneratum, dolentem, palàm irrisum, & despectum, secum pendere considerat: dicit venturum post mortem in Regnum suum. Ex quo intelligimus, illum non somniare Christi Regnum temporale in terris futu-

futurum, quale Iudæi expectant; sed æternum Regem post mortem futurum in cælis. Quis illum ista tàm sublimia sacramenta docuerat? nemo omninò, nisi spiritus veritatis, qui præuenit eum in benedictionibus dulcedinis. Dixit post resurrectionem suam Apostolis Christus: sic scriptum est, & sic *oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam.* Sed latro miro modo hoc ipsum prænouit, & confessus est eo tempore, quo nulla erat in Christo similitudo regnantis. Reges enim regnant dum viuunt, cùm autem viuere desinunt, regnare etiam desinunt; Latro verò apertè dixit, Christum per mortem iturum ad Regnum. Id quod in parabola quadam Dominus exposuit, cùm ait, *Homo quidam nobilis abijt in regionem longinquam accipere sibi Regnum, & reuerti.* Hæc Dominus dixit proximus passioni, significans, se per mortem iturum in regionem longinquam; id est,

Psal. 20.

Luc. 24.

Luc. 19.

ad alteram vitam, siue ad cælum, quod longissimè distat à terra; iturum autem, vt acciperet sibi Regnum maximum, & sempiternum: ac postea rediturum in die Iudicij, vt redderet omnibus, quod in hac vita meruerant, siue præmium, siue pœnam. De hoc igitur Regno Christi, quod statim à morte accepturus erat, latro Sapiens dicit, *Memento mei, dum veneris in Regnum tuum.* At nonne Christus Dominus etiam ante mortem Rex erat? Erat omnino. nam ideò Magi clamabant,
Mat. 2. *Vbi est, qui natus est Rex Iudæorum?* & Christus ipse Pilato dixit,
Ioan. 18. *Tu dicis, quia Rex sum ego: ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati.* Sed tamen Rex erat in hoc mundo, quasi peregrinus inter hostes; & ideo nō agnoscebatur, vt Rex, nisi à paucis; & contemnebatur, & malè excipiebatur à plurimis. Itaque ideò dixit in parabola supra citata, se

ite-

iturum *in regionem longinquam, accipere sibi Regnum*; nec dixit, *acquirere*, quasi alienum; sed *accipere* suum, & reuerti: & latro sapienter dixit, *cùm veneris in Regnum tuum*.

Porrò Christi Regnum hoc loco non intelligitur potestas regia, vel dominium. hoc enim ab initio habuit, iuxta illud psalmi, *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius.* Psal. 2.
Et alio loco, *Dominabitur à mari vsque ad mare; & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum.* Psal. 71.
Et Isaias dicit, *Paruulus datus est nobis, & filius natus est nobis: & factus est principatus eius super humerum eius.* Isai. 9.
Et Hieremias, *Et suscitabo Dauid germen iustum: & regnabit Rex, & sapiens erit: & faciet iudicium, & iustitiam in terra.* Hiere. 23
Et Zacharias, *Exulta satis filia Sion, iubila filia Hierusalem, ecce Rex tuus veniet tibi iustus, & Saluator: ipse pauper, & ascendens super* Zach. 9.

asinam, & super pullum filium asinæ. Non igitur de hoc Regno loquitur Christus in parabola de Regno accipiendo, neque bonus latro, cùm ait, *Memento mei, cùm veneris in Regnum tuum*; sed loquitur vterque de perfecta beatitudine, per quam homo eximitur ab omni seruitute, & subiectione rerum creatarum; & soli subijcitur Deo, cui seruire regnare est; & ab ipso Deo constituitur super omnia opera eius. Hoc Regnum, quòd attinet ad beatitudinem animæ, Christus habuit ab initio conceptionis suæ: sed quantum ad corpus, non habuit de facto, sed solùm de iure, nisi post resurrectionem. Dum enim peregrinaretur in terris, subiectus erat fatigationi, fami, siti, iniurijs, vulneribus, & ipsi morti; quia tamen illi debebatur gloria corporis, ideò post mortẽ intrauit in gloriam suam, quæ videlicet illi debita erat. Sic ipse Dominus loquitur post resurrectio-

ctionem, *Nonne oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam?* Quæ quidem gloria ideò etiam dicitur sua, quia potest eam alijs etiam dare; & inde quoque dicitur, *Rex gloriæ*. &, *Dominus gloriæ*. &, *Rex Regum*. & ipse dicit Apostolis, *Ego dispono vobis Regnum*: nos enim gloriam, & regnum accipere possumus, sed non dare. & dicitur nobis, *Intra in gaudium Domini tui*; non, in gaudium tuum. Hoc igitur est Regnum, de quo bonus latro dicit, *Cùm veneris in Regnum tuum*.

Luc. 24. *Psal. 21.* *1. Cor. 2.* *Apoc. 19* *Luc. 22.* *Matt. 25*

Sed prætereundæ non sunt eximiæ virtutes, quæ micant in oratione istius sancti latronis, vt minus miremur, cùm responsionem Christi Domini audiemus. *Domine*, inquit, *memento mei, cùm veneris in Regnum tuum*. Dominum appellat, quo titulo se famulum, vel mancipium potius emptitium esse fatetur; & Christum, vt redemptorem agnoscit.

Addit, *Memēto mei*, quod est verbum plenum fide, spe, dilectione, deuotione, humilitate. Non ait, si poteris: quoniam credit, eum omnia posse. Non dicit, si placebit tibi: quia de charitate eius, & pietate planè confidit. Non dicit, cupio Regni consortium: quia humilitas eius id non ferebat. Denique nihil in particulari petit, sed tantùm, *Memento mei*; ac si dicere vellet, si solùm dignaberis meminisse mei, si in me oculum tuæ benignitatis declinare volueris; id mihi satis est, quia de tua potentia, & sapientia certus sum; & de pietate, & charitate omnino confido. Adiungit postremo, *Cùm veneris in Regnum tuum*, vt ostendat, se nihil fragile, aut caducum petere, sed ad sola sempiterna, & sublimia suspirare.

Sequitur, vt responsionem Christi audiamus. *Amen*, inquit, *dico tibi, bodie mecum eris in paradiso*. Illud, *Amen*, est vox Christo solemnis, qua vtebatur, cùm ali-

aliquid seriò affirmare vellet. Certè sanctus Augustinus non timuit dicere, istam vocem esse quasi iuramentum Christi: non est enim propriè iuramentum, quia cùm Dominus apud Matthæum dixerit, *Ego dico vobis, non iurare omnino*. & paulò post, *Sit autem sermo vester, est, est: non, non: quod autem his abundantius est, à malo est*. Non est vllo modo credibile, Dominum toties iurauisse, quoties pronuntiauit *Amen*, cùm vocem illam *Amen*, frequentissimè vsurpauerit; & apud sanctum Ioannem, non solùm *Amen*, sed *Amen, Amen*. Rectè igitur sanctus Augustinus non dixit, *Amen* esse iuramentum, sed quasi iuramentum Christi. Significat enim ea vox, verè: & cùm quis ait, verè dico tibi, seriò affirmat, quod est proprium iuramenti. Christus igitur optima ratione latroni dixit, *Amen dico tibi*; id est, omnino affirmo, & tantùm non iuro: quoniam

Tract.41 in Ioan.

Matt. 5.

niā tribus de cauſis potuiſſet latro ambigere de promiſſione Chriſti, niſi tàm aſſeueranter affirmaret. Primùm, ratione perſonæ propriæ, quæ non videbatur vllo modo tanto præmio, vel tanto munere digna. Quis enim ſuſpicari potuiſſet, latronem de cruce ad Regnum repente poſſe tranſire? Deinde, ratione perſonæ Chriſti promittentis, qui tunc videbatur ad extremam inopiam, & debilitatem & calamitatem redactus: Potuiſſet enim latro ſic ratiocinari, ſi iſte non potuit viuens aliquid amicis ſuis præſtare; quomodo poterit mortuus? Denique, ratione rei promiſſæ: promittebatur enim paradiſus: atqui paradiſus, vt tunc notus erat, non ad animas, ſed ad corpora pertinebat. Siquidem paradiſi nomine, terreſtris paradiſus apud Hebræos ſignificabatur. Credibilius erat latroni, ſi Dominus dixiſſet, hodie mecum eris in refrigerij loco cum Abraham, Iſaac, & Ia-

cob.

cob. Ob istas igitur causas iure Dominus præmisit illa verba, *Amen dico tibi*.

Hodie. non dicit, in die Iudicij, cum iustis ad dexteram te locabo. Non ait, post aliquot annos purgatorij, ad refrigerium te perducam: non, post aliquot menses, vel dies te consolabor; sed *hodie*, antequam sol occumbat, mecum transibis de patibulo crucis ad delicias paradisi. Mira liberalitas Christi, mira felicitas peccatoris. Non sine causa sanctus Augustinus in lib. de origine animæ, sanctum Cyprianum secutus, existimat latronem illum posse vocari martyrem; & ideò sine purgatorio transiuisse de hoc mundo ad patriam. Martyrem autem ideò posse vocari bonum latronem, quia publicè confessus est Christum, quando ne ipsi quidem Apostoli verbum de eo facere audebant. Itaque ob liberam confessionem, habitam fuisse apud Deum mortem illius

Lib. 1. c. 9.

cum Christo, ac si eam pertulisset pro Christo. Illud autem, *Mecum eris*, quamuis nihil promitteretur aliud, magnum præmium latroni fuisset: nam vt scribit sanctus Augustinus, *vbi malè poterat esse cum illo, & vbi benè esse poterat sine illo?* Non enim paruam mercedem promisit Christus ijs, qui eum sequuntur, quando dixit, *Qui mihi ministrat, me sequatur, & vbi sum ego, illic & minister meus erit*. Sed non societatem suam solùm promisit, sed addidit, *in paradiso*.

Tract. 51 in Ioan.

Ioan. 12

Quid hoc loco paradisus significet, etiamsi nonnulli ambigere videantur: non videtur in quæstionem reuocari posse. Certum enim est, Christum ea die post mortem fuisse cum corpore in sepulchro, cum anima apud inferos. id enim disertis verbis symbolū fidei tradit. Certè autem neque sepulchro, neque inferis nomen paradisi cælestis, aut terrestris attribui potest. Non sepulchro, quòd illud angu-

angustissimus fuerit locus, & solis cadaueribus recipiendis aptus: vt omittam, quòd in eo sepulchro solum Christi corpus, non etiam latronis positum fuerit; proinde si de eo loco ageretur, non fuisset adimpleta promissio, *hodie mecum eris*. Neque verò inferis vlla ratione paradisi nomen aptari potest. Paradisus enim significat hortum deliciarum. Et quidem in paradiso terrestri erant arbores florigeræ, & fructiferæ: erant aquæ limpidissimæ, erat aëris amænitas maxima. In paradiso cælesti erant, & sunt deliciæ immortales, lumen indeficiens, sedes beatorum. Apud inferos verò, etiam in ea parte, vbi sanctorum Patrum animæ morabantur, nulla erat lux, nulla amænitas, nullæ deliciæ: non quidem illæ animæ torquebantur, sed contra potius consolabatur eas, & exhilarabat spes redemptionis futuræ, & visitatio Christi ad eos venturi. Sed tamen in obscuro carcere quasi

captiuæ detinebantur. Sic enim loquitur Apostolus Prophetã exponens, *Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem.* Et Zacharias ait, *Tu in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.* vbi vocabula illa, *vinctos tuos*; &, *de lacu, in quo non est aqua*, non paradisi amænitatem, sed carceris obscuritatem significant. Igitur nomen paradisi hoc loco, nihil significat aliud, nisi beatitudinem animæ, quæ in visione Dei posita est: illa enim verè paradisus deliciarum est, non corporalis, aut localis, sed spiritualis, & cælestis. Atque hæc est ratio, cur petenti latroni, ac dicenti, *Memento mei dum veneris in regnum tuum*; Christus non responderit, *hodie mecum eris* in Regno meo; sed, *in paradiso.* quia non fuerat Christus ea die futurus in Regno suo, id est, in perfecta felicitate corporis, & animæ; sed in die Resurrectionis ad Regnum illud peruenturus

Ephes. 4. Psal. 67.

Zach. 9.

turus erat, quando corpus habiturus erat immortale, impassibile, gloriosum, ac nulli omnino seruituti, vel subiectioni obnoxium. Neque in hoc Regno socium habiturus erat bonum latronem vsque ad communem resurrectionem, atque vltimi iudicij diem. Verissime autem, & propriè illi dixit, *hodie mecum eris in paradiso*: quoniam illa ipsa die communicaturus erat tùm animæ boni latronis, tùm animabus omnium Sanctorum apud inferos degentium, gloriam visionis Dei, quam ipse ab ipsa conceptione acceperat: hæc enim est gloria, siue felicitas essentialis, atque id bonum, quod est præcipuum in cælesti paradiso. Et est sanè admiranda proprietas verborum Christi. Non enim dixit, erimus hodie in paradiso, vel adibimus hodie paradisum: sed, *mecum eris hodie in paradiso*. Quasi dicere voluisset, tu mecum es hodie in cruce, sed non es mecum in paradiso,

radiso, in quo ego sum, quò ad portionem animæ superiorem; Sed paulò post, hac ipsa die, mecum eris non solùm extra crucem, sed etiam intra paradisum.

CAP. V.

De primo fructu verbi secundi.

EX verbo secundo in cruce prolato aliquot, eosq; eximios fructus colligere possumus. Primus fructus est, consideratio immensæ misericordiæ, & liberalitatis Christi; & quàm bonum, atque vtile sit illi seruire. Christus oppressus doloribus, potuisset latronem orantem non audire; sed charitas maluit obliuisci dolorum acerbissimorum, quàm miserum peccatorem cõfitentem non audire. Idem Dominus ad maledicta, & exprobrationes sacerdotum & militum omnino obmu-

mutuit; ſed ad clamorem pauperis pœnitentis, & confitentis charitas obmuteſcere non potuit. Ad maledicta obmutuit, quia patiens eſt: ad confeſſionem non obmutuit, quia benigna eſt. Sed de liberalitate quid dicemus? Qui ſeruiunt temporalibus Dominis, ſæpè multum laborant, & modicum eſt, quod lucrantur. Certè non paucos videmus quotidie, qui in aulis Principum ætatem contriuerunt, & in ſenio poſtea domum redeunt penè mendici. Chriſtus autem Princeps verè liberalis, verè magnificus, nihil accepit ab iſto latrone, niſi pauca verba bona, & bonum illi obſequendi deſiderium: & ecce qualem mercedem accepit. Ipſa die, primùm dimittuntur ei debita multa, quæ toto vitæ tempore peccando contraxerat: deinde admiſcetur principibus populi ſui, Patriarchis videlicet & Prophetis: denique aſſumitur ad conſortium menſæ ſuæ, dignitatis

suæ, gloriæ suæ; atque adeò omnium bonorum suorum. *Hodie*, inquit, *mecum eris in paradiso*. Et quod dixit, fecit, neque distulit mercedem eius ad alteram diem;
Luc.6. sed illa ipsa die mercedem plenam, confertam, coagitatam, superaffluentem dedit in sinum eius.

Neque cum solo latrone isto Christus hoc fecit. Reliquerunt Apostoli nauiculas, aut telonia, aut domunculas suas, vt Christo seruirent: ille verò constituit eos
Psal 44. *Principes super omnem terram*;
Matt.10 subiecit eis dæmonia, & serpentes, & omnia morborum genera. Dedit aliquis, vt Christo obsequeretur, pauperi cibum, aut ve-
Matt.25 stes: audiet in die Iudicij, *Esuriui, & dedisti mihi panem: nudus eram, & vestisti me*: accipe ergo, & posside Regnum sempiternum. Denique, vt alia prætermittam, audi liberalitatem Domini plane incredibilem, nisi
Matt.29 Deus esset, qui promittit: *Omnis*,

qui

qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternã possidebit. Explicant autem sanctus Hieronymus, & alij sacri Doctores hanc promissionem, vt hæc sit eorum verborum sententia: qui rem aliquam temporariam pro Christo in præsenti vita dimiserit; duplicem mercedem accipiet; & vtramque incomparabiliter maiorem, quàm sit res illa pro Christo dimissa. Primùm enim accipiet spirituale gaudiũ, siue spirituale donum in hac vita, centuplo maius, ac pretiosius, quàm sit res illa pro Christo dimissa, sic vt recto iudicio malit vir ille spirituale illud bonum sibi retinere, quàm illud cum centum domibus, vel agris, vel alijs rebus similibus commutare. Deinde ac si merces ista exigua, aut nulla fuisset, accipiet felix ille mercator, in futuro sæculo vitam æter-

In Comment. ad cap. 19. Matth.

æternam; qua voce, immensa bonorum omnium copia significatur.

Hæc videlicet est Christi Regis maximi liberalitas in eos, qui seriò se ipsius seruitio mancipare non dubitant. An non igitur stulti sunt, qui Christo dimisso, mammonæ, aut gulæ, aut luxuriæ seruire cupiunt? Sed, inquiunt qui Christi diuitias non nouerunt; ista verba sunt, nos enim videmus Christi famulos plerunque pauperes, sordidos, abiectos, tristes. Istud verò centuplum, quod magnificas, nunquam vidimus. Ita est, carnalis homo non vidit vnquam illud centuplum, quod Christus promisit, quia non habet oculos, quibus videri potest: neque vnquam solidum illud gaudium gustauit, quod pura conscientia, & vera charitas in Deum degustare solet. Sed exemplum afferre volo, ex quo vtcumque carnalis etiam animus spirituales delicias, & diuitias suspicari possit.

Le-

Legitur in libro exemplorum de illustribus viris Ordinis Cistercienſis, Arnulphum quendam virum nobilem, & diuitem relictis omnibus factum eſſe monachum Ciſtercienſem ſub Abbate ſancto Bernardo. Hunc Deus flagellis duriſſimis variorum morborum, præſertim circa finem vitæ exercuit. Sed cùm doloribus acrius torqueretur, cępit magna voce clamare, ac dicere, *Vera ſunt omnia, quæ dixiſti Domine Ieſu.* Interrogantibus qui aſtabant, cur iſta diceret, ait, *Dominus in Euangelio ſuo dicit, Qui reliquerit diuitias, & omnia, quæ habet propter ipſum, eum accepturum centuplum in hac vita, & poſtea vitam æternam. Ego vim huius promiſſionis, nunc demum intelligo, & fateor, me nunc centuplum accipere omnium quæ dimiſi: ſiquidem immenſa huius doloris acerbitas adeo mihi ſapit propter ſpem diuinæ miſerationis, quæ in ea repoſita eſt mihi, vt hac ipſa* Diſt. 3. exēpl. 26.

ca-

caruisse me nolim, pro centuplicata mundi substantia, quam reliqui. Verè enim spirituale gaudium, quod modo est in spe, centies millies exuperat gaudium sæculare, quod nunc est in re. hæc ille. Perpendat Lector hæc verba, & postea iudicet, quanti facienda sit spes certa, diuinitus infusa, beatitudinis æternæ iam iam obtinendæ.

CAP. VI.

De secundo fructu verbi secundi.

ALter fructus est eiusdem secundi verbi, cognitio potentiæ gratiæ Dei, & imbecillitatis voluntatis humanæ. Ex qua cognitione discere poterimus, optimum esse confidere plurimum in auxilio Dei, & diffidere plurimũ de viribus proprijs. Cognoscere cupis potentiam gratiæ Dei? respice

ſpice latronem bonum. Hic fuerat inſignis peccator, & in ſtatu illo deterrimo perſeuerauerat vſque ad ſupplicium crucis, id eſt, paulò minus, quàm vſque ad mortem: & non aderat illi in tanto periculo damnationis æternæ vllus, qui vel conſilio, vel auxilio eum iuuaret: quamuis enim viciniſſimus eſſet Saluatori, tamen audiebat Pontifices, & Phariſæos affirmantes illum eſſe ſeductorẽ, ambitioſum, Regni alieni affectatorem: audiebat latronem ſocium ſuum, ſimilia Chriſto improperantem. Nemo erat, qui pro Chriſto verbum aliquod loqueretur; ac ne ipſe quidẽ Chriſtus blaſphemias illas, & maledicta refellebat. Et tamen aſpirante gratia Dei, cùm hic nullum ad ſalutem ſubſidium habere videretur, & gehennæ viciniſſimus eſſet, & à vita æterna quàm longiſſimè abeſſet: in momento illuſtratus, & ad meliora conuerſus, confitetur Chriſtum eſſe innocentem, & Regem futuri

ri sæculi: & quasi prædicator effectus, corripit sodalem suum, suadet illi pœnitentiam; & coram omnibus, commendat se deuotè, & humiliter Christo. Denique ita se gerit, vt quod supererat pœnalis cruciatus in ligno, conuerteretur illi in purgatoriā pœnam, & mox à morte intraret in gaudium Domini sui. Ex quo intelligimus, nullum debere desperare salutem, quando iste qui venit ad vineam Domini hora ferè duodecima, mercedem accepit cum ijs, qui venerant hora prima. Contra verò latro alter, vt ostendatur infirmitas humana, non est correctus ex tam insigni charitate Christi, qui pro crucifixoribus suis tàm amanter orauit; neque ex proprio supplicio suo, neque ex admonitione, & exemplo socij; neque ex insolitis tenebris, & scissione petrarum; neque exemplo eorum, qui Christo mortuo, reuertebantur percutientes pectora sua. Quæ om-
Luc. 23.
nia

nia contigerunt post conuersionem boni latronis, vt intelligeremus, latronem alterum sine his subsidijs conuerti potuisse; alterum cum his omnibus non potuisse, vel potius noluisse.

At cur, inquies, Deus vni gratiam conuersionis inspirauit, alteri non inspirauit? Respondeo, sufficientem gratiam neutri defuisse; & si alter eorum perijt, culpa sua perijt: si alter conuersus est, gratia Dei conuersus est, non sine cooperatione liberi arbitrij. Sed cur, inquies, non dedit vtrique Deus gratiam illam efficacē, quæ à nullo duro corde respuitur? Istud ad secreta Dei pertinet, quæ nos admirari, non scrutari decet, cùm illud nobis satis esse debeat, non esse iniquitatem apud Deum, vt Apostolus loquitur, & iudicia Dei occulta esse posse, iniusta esse non posse, vt loquitur sanctus Doctor Augustinus. Illud magis ad nos pertinet, vt ab his exemplis discamus non

Rom.9.

Epist.105

differ-

differre conuersionem vsque ad vitæ finem. Nam etsi vni contigit, in extrema hora Dei gratiam inuenire; alteri contigit iudicium inuenire. Et si quis vel historias legat, vel casus quotidianos obseruet, inueniet profectò, rarissimos fuisse, qui feliciter de hoc mundo exierint, cùm per totum vitæ suæ cursum perditè vixerint; & contra plurimos fuisse, qui post vitam negligenter actam, ad pœnas æternas rapti fuerint. Quemadmodum è contrario paucos omnino numerari, qui benè, sanctèq; vixerint, & tamen infeliciter, miserèq; perierint; & contra plurimos numerari, qui post vitam sanctè, pièq; ductam ad gaudia sempiterna peruenerint. Nimis omnino audaces sunt, nimisq; temerarij, qui in re tanti momenti, cùm de vita sempiterna, vel de sempiternis supplicijs agitur, audent vel vnum diem in peccato lethali hærere, cùm singulis momentis de vita præsenti abire quea-

queamus ; & post mortem nullus sit amplius locus pœnitentiæ, & in inferno nulla sit redemptio.

CAP. VII.

De tertio fructu verbi secundi.

FRuctus tertius ex eodem verbo Domini colligi poterit, si quis aduertat, tres fuisse in loco eodem, & hora eadem crucifixos: innocentem vnum, videlicet Christum: alterum pœnitentem, latronem bonum: tertium obstinatum in peccato, latronem malum. Vel si magis placeat, tres fuisse vno tempore cruci affixos: Christum semper, & excellenter sanctum: latronem vnum, semper, & eximiè improbum: latronem alterum, aliquando scelestum, aliquando sanctum. Ex qua re intelligere possumus, neminem in hac vita sine cruce posse viuere ; &

frustra niti illos, qui crucem omnino fugere se posse confidunt; illos verò sapientes esse, qui de manu Domini crucem suam accipiunt, eamq́; vsque ad mortem non solùm patienter, sed etiam libenter ferunt. Quòd omnes boni crucem suam habeant, ex verbis Domini potest intelligi. *Qui* Matt. 16 *vult*, inquit, *venire post me, abneget semetipsum, tollat crucem suam, & sequatur me*. & alibi, Luc. 14. *Qui non baiulat crucem suam, & venit post me, non potest meus esse discipulus*. Quod idem Apo- 2. Tim. 3. stolus apertè docet, cùm ait, *Omnes qui volunt piè viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur*. cui concordant sancti Patres Latini, & Græci, ex quibus, causa breuitatis, duos tantùm adducã. Sanctus Augustinus in commen- ad psal. 137. tario psalmorum. *Vita ista*, inquit, *parua, tribulatio est: si non est tribulatio, non est peregrinatio. si autem peregrinatio est, aut parum patriam diligis, aut sine*
dubio

dubio tribularis. & alio loco, *Si putas te nondum habere tribulationes, nondum cœpisti esse Christianus*. Sanctus Ioan. Chrysostomus in homilia quadam ad populum Antiochenum, sic loquitur, *A Christiani vita insolubile vinculum est tribulatio*. Idem Doctor, *Non potes*, inquit, *dicere, quia iustus est aliquis, qui expers tribulationis existat*. Denique id ipsum ratio manifestè probat. Res enim contrariæ sine mutua concertatione simul esse non possunt. Ignis, & aqua, donec inter se distant, omnino quiescunt: cùm in vnum locum conueniunt, continuò aqua fumare, saltare, stridere incipit, donec vel aqua consumitur, vel ignis extinguitur. *Contra malum, bonum est*, inquit Ecclesiasticus, *& contra mortem, vita: sic & contra virum iustum, peccator*. Iusti sunt igni similes, lucent, ardent, sursum ascendunt, semper operantur, & efficaciter agunt quicquid agunt. Iniusti cō-

ad psal. 11.

Hom. 67. ad pop.

Hom. 29. in epist. ad Hebr.

Eccles 33

tra, similes sunt aquæ, frigidi, per terram labentes, lutum vbique facientes. Quid ergo mirum, si omnes boni persecutionem a malis patiuntur? Quia verò, vsque

Matt. 13. ad mundi consummationem, per-
Matt. 3 mixta erunt triticum, & zizania in eodem agro: palea, & frumen-
Matt. 13 tum in eadem area: boni & mali pisces in eodem reti; id est, homines probi, & improbi non solùm in eodem mundo, sed etiam in eadem Ecclesia; ideò fieri non potest, vt probi & sancti viri ab improbis, & sceleratis tribulationem non patiantur.

Sed nec improbi sine cruce in hoc mundo viuunt. Quãuis enim à viris pijs impij persecutionem non patiantur, patiuntur tamen ab alijs impijs, patiuntur à proprijs vitijs, patiuntur à mala conscientia. Certè sapientissimus Salomon, qui si vllus alius, felicissimus fuisse visus est, crucem se portare negare non potuit, cùm

Eccles. 2. ait, *Vidi in omnibus vanitatem, & af-*

& afflictionem animi. & paulò infra, *Et tæduit me vitæ meæ, videntem mala vniuersa esse sub sole, & cuncta vanitatem, & afflictionem spiritus*. Et Ecclesiasticus, vir quoque sapiens valde, generalem sententiam protulit, dicens, *Occupatio magna creata est omnibus hominibus, & iugum graue super filios Adam*. Sanctus Augustinus in psalmos, *Inter omnes*, inquit, *tribulationes, nulla est maior, quàm conscientia delictorum*. Sanctus Ioan. Chrysostomus in homilia de Lazaro docet multis verbis, non posse improbos cruce sua carere. nam si pauper est, paupertas illi crux est; si abest paupertas, adest cupiditas, quæ magis affligit; si ex morbo decumbit, in cruce iacet; si liber à morbo est, inflammatur ira, quæ ipsa quoque crux est. Sanctus verò Cyprianus ex ipsa natiuitate demonstrat, omnem hominem ad crucem, & tribulationem nasci, eamque naturaliter fletu suo prę-

Ecclesiastici 40.

in psal. 45.

hom. 3.

dicere. *Vnusquisque nostrum*, inquit, *cùm nascitur, & hospitio mundi huius excipitur, initium sumit à lacrymis. Et quamuis adhuc omnium nescius, & ignarus, nihil aliud nouit, in illa ipsa prima natiuitate, quàm flere: prouidentia naturali lamentatur vitæ mortalis anxietates, & labores; & procellas mundi, quas ingreditur, in exordio statim suo ploratu, & gemitu rudis anima protestatur.*

Serm. de patientia.

Quæ cùm ita sint, nemini dubium esse potest, quin sit crux bonis, malisq; communis. Illud restat, vt demonstremus, crucem piorum esse breuem, leuem, & frugiferam: & contra, crucem improborum, esse diuturnam, grauem, & sterilem. Ac de cruce quidem piorum, quòd sit breuis, dubitari non potest, cùm vltra tempus vitæ huius extendi non possit. Morientibus enim iustis, *iam dicit spiritus; vt requiescant à laboribus suis*, & quòd *absterget*

Apoc. 14
Apoc. 21

Deus omnem lacrymam ab oculis eorum. Vitam autem præſentem eſſe breuiſſimam, quamuis dum fluit, videatur eſſe prolixa, Scriptura diuina non obſcurè ſignificat, cùm dicit, *Breues dies hominis ſunt.* &, *Homo natus de muliere, breui viuens tempore.* &, *Quæ eſt vita veſtra? vapor eſt ad modicum parens, & deinceps exterminabitur.* Apoſtolus autem, qui grauiſſimam crucem portaſſe videtur, & tempore ſatis longo, ab adoleſcentia videlicet vſque ad ſenectutem: tamen ſic loquitur in epiſtola ad Corinthios, *Momentaneum hoc, & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* Vbi momento indiuiſibili comparat annos tribulationis ſupra triginta, & leuem tribulationem dicit, eſurire, ſitire, nudum eſſe, colaphis cædi, perſecutionem aſſiduè pati, ter virgis fuiſſe cæſum à Romanis, quinquies flagellatũ à Iudæis,

Iob. 14. *Ibid.* *Iac. 4.* *2. Cor. 4.* *1. Cor. 4.* *2. Cor. 11*

semel lapidatum fuisse, ter naufragium fecisse. Denique versatum in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. Quæ igitur tribulationes graues dici poterunt, si istæ leues verè dicuntur, & sunt? Quid, si addam, iustorum crucem, non solùm leuem esse, sed etiam suauem, & dulcem ob superabundantem diuini spiritus cōsolationem? Christus ipse de iugo suo, quod & crux dici potest, ita pronunciat, *Iugum meum suaue est, & onus meum leue*. & alibi, *Plorabitis, & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vertetur in gaudium; & gaudium vestrum nemo tollet à vobis*. & Apostolus, *Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra*. Denique crucem iustorum nō solum breuem, & leuem esse, sed etiam frugiferam, vtilissimam, fœcundissimam fructuum optimorum

Ioan. 16.
Matt. 11
2. Cor. 7.

esse,

esse, negari non potest, cùm Dominus noster apertissimè dicat apud sanctum Matthæum, *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est Regnum cælorum*. & Apostolus in epistola ad Romanos clamet, *Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis*. Cui concordat coapostolus eius Petrus, cùm ait, *Communicantes Christi passionibus gaudete, vt & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes*.

Matt. 5.

Rom. 8.

1. Pet. 4.

Iam verò quòd crux improborum sit longissima, durissima, & sine vllo premio, vel fructu, nullo negocio demonstrari potest. Certè crux mali latronis non cum temporali vita finem accepit, vt crux latronis boni; sed vsque ad hanc diem apud inferos durat, & in omnem æternitatem durabit. *Vermis* enim *impiorum* apud inferos *non morietur, & ignis eorum non extinguetur*. Et crux

Isai. 66.

Luc. 16. diuitis Epulonis, id est, sitis cumulandarum opum, quas Domi-
Matt. 13 nus cum spinis verissimè comparauit, quæ sine molestia tractari, & conseruari non possunt, non in morte finita est, vt crux Lazari mendici: sed ad inferos eum comitata perpetuò vrit, ac torquet, ac dicere cogit, vtinam aquæ gutta linguam meam refrigeraret, *quia crucior in hac flamma*. Itaque crux improborum finem nullum inueniet. Et in hoc ipso tempore, quàm sit grauis & aspera, testantur voces illorum, quos liber Sapientiæ lamen-
Sap. 5. tantes introducit. *Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles*. Quid? an non sunt viæ difficiles, ambitio, auaritia, luxuria? non sunt viæ difficiles, quæ illa vitia comitantur, iræ, rixæ, inuidiæ? non sunt viæ difficiles, opera, quæ ex his vitijs nascuntur, proditiones, conuicia, contumeliæ, vulnera, mortes? ista certè eiusmodi

sunt,

ſunt, vt non rarò adigant homines, vt deſperantes ipſi ſibi vitam auferant; & vt crucem vnam effugiant, ipſi ſibi crucem grauiorem accerſant.

Sed quid tandem lucri crux improborum parit? quem fructum affert? certè boni aliquid afferre non poteſt, quia non faciunt ſpinæ vuas, nec tribuli ficus. Iugum Domini quietem affert, dicente ipſo Domino, *Tollite iugum meum ſuper vos, & inuenietis requiem animabus veſtris*. Iugum diaboli, quod eſt Chriſti iugo contrarium, quid afferre poteſt, niſi ſollicitudinem, & anxietatem? Et quod omnium grauiſſimum eſt, crux Chriſti gradus eſt ad ſempiternam felicitatem; *Oportuit enim Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam*. Crux diaboli gradus eſt ad æterna ſupplicia. ſic enim dicet in iudicio Dominus, *Ite in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius*. Qui ergo ſapiunt, non quærant de

Mat. 11.

Luc. 24.

Matt. 25

cruce ſua deſcendere, ſi cum Chriſto crucifixi ſunt, vt ſtultè malus latro quæſiuit: ſed potius cum latrone bono lateri Chriſti libenter inhæreant, & patientiam poſtulent à Deo, non de cruce deſcenſum. Sic enim Chriſto compatientes, Chriſto etiam conregnabunt, dicente Apoſtolo, *Si compatimur, & cõglorificabimur.*

Rom. 8.

Qui verò crucem diaboli patiuntur, ſi ſapiunt, eam primo quoque tempore permutare ſatagãt: mutent, ſi aliquid luminis in ipſis eſt, quinque iuga boum cum vno Chriſti iugo. Iuga boum quinque nihil aliud ſignificare videntur, niſi labores, & dolores, quos tolerant homines improbi, vt quinque ſenſibus carnis ſuæ deſeruiãt. Tum verò cum vno Chriſti iugo ſuaui, ac leui, quinque iuga boum commutantur, cùm homo labores, quos peccando tolerabat, in labores agendæ pœnitentiæ, Deo iuuante permutat. Felix anima, quæ carnem ſuam cum vitijs, &

Luc. 14.

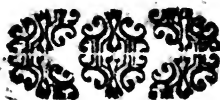
con-

concupiſcentijs crucifigere nouit: & quas pecunias in explendis cupiditatibus inſumebat, in eleemoſynis faciendis inſumere aſſueſcit: & quas horas perdebat in comitandis, aut viſitandis magnis viris, moleſtiſſima ambitione cogente; eas in oratione, vel ſacra lectione conſumit, ambiendo gratiam Dei, & Principum curiæ cæleſtis. ſic enim crux mali latronis, cum Chriſti cruce, id eſt, crux grauis, & ſterilis, cum cruce leui, & fructuoſa mutatur.

Prudenter omnino apud ſanctum Auguſtinum miles honoratus, cum ſuo commilitone de cruce mutanda ſic diſſerebat. *Dic quæſo te, omnibus iſtis laboribus noſtris, quò ambimus peruenire? quid quærimus? cuius rei cauſa militamus? maior ne eſſe poterit ſpes noſtra in palatio, quàm vt amici Imperatoris ſimus? & ibi quid non fragile, plenumque periculis? & per quot pericula peruenitur ad grandius periculum? &* Lib. 8. Cōfeſſ. 6.

quan-

quandiu iſtud erit? Amicus autem Dei, ſi voluero eſſe, ecce nunc fio. hæc ille, qui prudentiſſimè iudicauit, labores in ambienda gratia Imperatoris, grauiſſimos, & longiſſimos, & ſæpè infructuoſos; vtiliſsimū eſſe mutare in labores ſuauiores, & breuiores, & ſine dubitatione vtiliores in ambienda amicitia Dei. Id quod etiam felices illi milites continuo fecerunt. vterque enim relicta militia ſeculari ſoli Deo ſeruire cæperunt. Et quod eis gaudium duplicauit, fuit, quòd ambo ſponſas habebant, quæ hoc audito, libentiſſimè etiam ipſæ virginitatem ſuam dicauerunt Deo.

CAP.

CAP. VIII.

Explicatur ad litteram verbum tertium : Ecce mater tua, ecce filius tuus. *Ioan. 19.*

POstrema ſententia ex tribus illis, quæ ad charitatem proximi propriè pertinent, illa fuit, *Ecce mater tua, ecce filius tuus.* Sed antequam ad hæc verba veniamus, explicanda ſunt verba Euangeliſtæ præcedentia. ſic enim loquitur ſanctus Ioannes, *Stabant autem iuxta crucem Ieſu mater eius, & ſoror matris eius Maria Cleophæ, & Maria Magdalene. Cùm vidiſſet ergo Ieſus matrem ſtantem, & diſcipulum quem diligebat, dicit matri ſuæ, Ecce filius tuus; deinde dicit diſcipulo, ecce mater tua, & ex illa hora, accepit eam diſcipulus in ſua.* Ex tribus Ioan. 19.

bus mulieribus, quæ cruci Domini astabant, duæ notissimæ sunt, Maria mater Domini, & Maria Magdalene. De Maria Cleophæ nonnulla quæstio est. vulgo enim fertur Mariam Cleophæ fuisse germanam sororem B. Virginis Deiparæ, ex Anna matre procreatam: quibus addunt & tertiam sororem, Mariam Salome. Sed hæc opinio penitus explodenda est. Nam neque credibile est, tres sorores eodem nomine appellatas fuisse: & satis constans eruditorū, & piorum sententia est, B. Annam solius Virginis Mariæ matrem fuisse, neque vlla est Maria Salome in Euangelijs. Vbi enim scribit sanctus Marcus, *Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata*; vox, *Salome*, non est casus secundi, quasi significet, Mariā Salome, vt paulò ante dixit, Mariam Iacobi: sed est casus primi, & est generis feminini, vt manifestum est ex græco textu, σαλώμη. Denique Salome

Mar. 16.

vxor

vxor erat Zebedæi, & mater Iacobi, & Ioannis Apostolorum, vt intelligi potest ex sancto Matthæo cap. 27. & Marco cap. 15. sicut Maria Iacobi, siue Cleophæ, erat vxor Cleophæ, & mater Iacobi minoris, & Iudæ, siue Thaddæi. Vera igitur sentẽtia est, Mariam Cleophæ appellatam fuisse sororem Virginis Deiparę, quia Cleophas, frater erat sancti Iosephi sponsi Virginis Mariæ: coniuges enim duorum fratrum, rectè dici possunt inter se sorores. Qua ratione etiam Iacobus minor dictus est frater Domini, consobrinus videlicet, quia erat filius Cleophæ fratris, vt diximus, Iosephi. Hanc historiam scribit Eusebius Cæsariensis in historia Ecclesiastica, & adducit fidelem auctorem Egesippum, qui tempora Apostolorum attigit. Quod idem confirmat sanctus Hieronymus in libro aduersus Heluidium. *Lib. 2. c. 1 & lib. 9. c. 11.*

Alia etiam literalis quæstio hic breuiter dissoluenda est, quomo-

do

do dicat sanctus Ioãnes, tres istas mulieres stetisse iuxtà crucem Domini, cùm Marcus cap. 15. & Lucas cap. 23. scribant eas longè stetisse. Concordat hæc testimonia sanctus Augustinus in libro 3. de consensu Euangelistarum, quòd sanctæ istæ mulieres dici possint & longè à cruce, & iuxtà crucem fuisse. Longè, si conferantur ad milites, & satellites, qui tàm prope erant, vt crucem tangerent. Iuxta verò, quia vocem Christi facilè poterant exaudire, ob vicinitatem: quod non poterant turbæ, quæ longissimè aberant. Posset etiam dici, tres illas sanctas mulieres, cùm fieret crucifixio, longè admodũ stetisse, impediente turba, & militibus; sed paulò post, crucifixione completa, multisq; recedentibus, tres istas mulieres cum sancto Ioanne propius accessisse. Ex quo soluitur alia quæstio, qua ratione potuerint sancta Virgo, & sanctus Ioannes de se intelligere verba Domini,

S. Augustinus.

Hic

Hic eſt filius tuus, hæc eſt mater tua, cùm turba frequens adeſſet, & Chriſtus neque Virginem, neque diſcipulum appellaſſet ex nomine. Reſpondemus enim, tres illas mulieres, & ſanctum Ioannẽ prope crucem aſtitiſſe, vt facilè poſſet Dominus oculis deſignare perſonas, ad quas loquebatur, præſertim cùm certum eſſet illum loqui ad ſuos, non ad extraneos: inter ſuos autem nullum fuiſſe virum, cui dici poſſet, *hæc eſt mater tua*, niſi ſanctum Ioannem; & nullam ibi fuiſſe mulierem, quæ per mortem orbaretur filio, niſi Virginem matrem. Dixit igitur matri, *Ecce filius tuus*; & diſcipulo, *Ecce mater tua*. quorum verborum hæc ſententia eſt, Ego quidem tranſeo de hoc mundo ad Patrem: & quoniam noui, te matrem meam, neque parentes habere, neque virum, neque fratres, aut ſorores: vt non relinquam te omni humano auxilio deſtitutam, cõmendo te Ioanni diſcipulo meo

cha-

charissimo: ille erit tibi in filium, & tu eris illi in matrem. Quod salubre consilium, vel imperium Christi, vtrique valdè placuit, & vterque, vt credibile est, capite inclinato annuit. & de se sanctus Ioannes ait, *& ex illa hora accepit eam discipulus in sua*: hoc est continuò paruit. & enumerauit eam inter personas, quarum cura, & prouidentia ad se pertinebat, quales erant parentes eius iam senes, Zebedæus, & Salome.

Sed occurrit hoc loco noua quæstio literalis. Sanctus enim Ioannes vnus ex illis erat, qui dixerant, *Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis?* & inter ea, quæ reliquerant, Dominus ipse numerat patrem, & matrem, fratres, & sorores, domum, & agros. & de isto ipso sancto Ioanne, & fratre eius sancto Iacobo scripsit sanctus Matthæus, *Illi autem relictis retibus, & patre, secuti sunt eum.* Cur igitur qui reliquerat vnam ma-

Matt. 19

Matt. 4.

matrem, iterum accipit aliam matrem? Sed responsio facilis est. Apostoli enim vt Christum sequerentur, dimiserunt patrem, & matrem, quatenus illis impedimento esse possent ad Euangelium prædicandum; & quatenus inde commodum, vel delectationem carnalem percipere possent. Sed non dimiserunt sollicitudinem, quam ex iustitia exhibere tenebantur parentibus, aut filijs directione, vel subsidio indigentibus. Quæ ratio est (vt passim Doctores affirmant) vt non possit filius ingredi ordinem religiosum, qui patrem habet vel senio confectum, vel egestate ita pressum, vt sine ope filij vitam sustentare non possit. Sic igitur sanctus Ioannes reliquit patrem, & matrem, quando eius opera non indigebant: curam verò, & sollicitudinem Virginis matris, Christo iubente suscepit, quoniam destituta erat omni humano subsidio. Poterat quidẽ Deus sine humano labore, per

S.Tho. 2. 2. q. 189. art. 6.

An-

Angelos, matri ſuæ, quæ ad vitam illi neceſſaria erant, facile procurare: nam & ipſi Chriſto in deſerto Angeli miniſtrabant: ſed voluit id fieri per Ioannem, vt ſimul & Virgini proſpiceret, & Ioannẽ honoraret, & adiuuaret. Nam & Eliam Deus miſit apud viduam ſuſtentandum, non quòd non poſſet per coruos alere, vt antea fecerat, ſed vt viduæ benediceret, vt ſanctus Auguſtinus admonuit. Sic igitur placuit Domino matris ſollicitudinem Diſcipulo demandare, vt ipſum maximo beneficio afficeret, ac verè ſibi dilectum præter cęteros eſſe demonſtraret. Verè enim in hac mutatione matris, impletum eſt illud, *Qui reliquerit patrem, vel matrem*, &c. *centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit*. Verè enim centuplum accepit, qui reliquit matrem, vxorem piſcatoris, & accepit in matrem, matrem creatoris, mundi Dominam, gratia plenam, benedictam inter mulieres,

Matt. 4.

Ser. 26. de verb. Domini.

Matt. 19

res, & exaltandam paulò post super choros Angelorum ad cælestia regna.

CAP. IX.

De primo fructu verbi tertij.

EX hoc tertio verbo multi fructus colligi possunt, si quis omnia diligenter obseruet. Ac primum colligi poterit, infinitum in Christo fuisse desiderium pro nostra salute patiendi, vt plenissima, & copiosissima esset redemptio. Nam cæteri homines cauent in morte, & multò magis in morte violenta, & plena dedecoris, & infamiæ, ne propinqui præsentes adsint, ne dolor & tristitia ab eorum præsentia duplicetur. Christus autem non contentus passione propria, eaque atrocissima, doloris & dedecoris plena: voluit etiam vt propria mater, & disci-

discipulus, quem diligebat, adessent, & prope ipsam crucem astarent, vt dolor compassionis charorum, dolorem passionis propriæ duplicaret. Erat Christus in cruce, quatuor quasi fontes sanguinis copiosè diffundens; voluit vt astarent mater, & discipulus, necnon Maria soror matris eius, & Magdalena, quæ præter cæteras sanctas mulieres eum ardentissimè diligebant, vt ex illis quatuor fontes lacrymarum erumperent: vt penè non minus ipse torqueretur ex propria sanguinis effusione, quàm ex copioso imbre lacrymarum, quem dolor astantium ex eorum cordibus exprimebat. Videor mihi dicentem Christum
Psal. 17. audire, *Circumdederunt me dolores mortis*: sed non minus cor meum lancinat, & disrumpit gla-
Luc. 2. dius ille à Symeone prædictus, qui matris meæ innocentissimæ animam cum incredibili dolore pertransit. Siccinè separas amara mors, non animam solùm à corpore,

pore; ſed etiam matrem, & talem matrem à filio, & tali filio? Ideò enim non permiſit amor, vt dicerem, *Mater*, ſed, *mulier ecce filius tuus*. Sic Deus dilexit mundum, vt pro eius redemptione filium ſuum vnigenitum daret: & ſic filius vnigenitus dilexit Patrem, vt pro eius honore ſanguinem proprium largè profunderet: & non contentus dolore paſſionis, addidit & dolorem compaſſionis, vt eſſet pro peccatis copioſiſſima ſatisfactio. Itaque Pater, & Filius commendant charitatem ſuã in nobis, ineffabili ratione, & modo, vt non pereamus, ſed vt vitam æternam habeamus: & tamen cor humanum adhuc tantæ charitati reſiſtit; & mauult iram omnipotentis Dei viuẽtis experiri, quàm dulcedinem miſericordiæ deguſtare, & charitati diuini amoris cedere. Verè ingratiſſimi ſumus, & omni ſupplicio digni, ſi cùm Chriſtus tanto nos amore dilexerit, vt pro nobis pati voluerit

E multò

multò amplius, quàm necesse esset; & cùm ad redemptionem nostram gutta vna sanguinis eius sufficeret, ipse totum sanguinem fundere, & innumerabilia supplicia sustinere voluerit: nos pro eius dilectione, & nostra salute vix quod satis sit, tolerare velimus. Causa huius tantæ socordiæ, & stultitiæ non alia est, nisi quia Christi passionem, & dilectionem seriò, & attentè, vt oporteret, non cogitamus; & tempora, & loca apta ad tantum negocium non eligimus: sed breuiter, & cursim Christi passionem legimus, vel audimus. Ideò Propheta sanctus monet, *Attendite & videte, si est dolor similis, sicut dolor meus.* & Apostolus ait, *Recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, vt ne fatigemini animis vestris deficientes.* Sed veniet tempus, quando nostræ huius tantæ ingratitudinis erga Deum, & negligentiæ erga propriam salutem nos

Thren. 1.

Hebr. 12.

nos frustra pœnitebit. Multi enim sunt, qui in nouissimo die erunt *pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes, ac dicentes, Ergo errauimus, & sol iustitiæ non luxit nobis*. Neque tunc primum incipient, sed etiam ante diem Iudicij, cùm primum clauserint per mortē oculos corporis, aperientur illis oculi cordis, & videbunt, quæ quando tempus erat, videre noluerunt. *Sap. 5.*

CAP. X.

De secundo fructu verbi tertij.

ALter fructus huius tertij verbi colligitur ex mysterio triū feminarum, quæ stabāt iuxtà crucem Domini. Maria enim Magdalena personam gerit pœnitentium, ac per hoc incipientium; Maria Cleophæ proficientium; Maria Christi mater & virgo perfecto-

fectorum; cum qua meritò iungere possumus sanctum Ioannem, qui & ipse Virgo erat, atque perfectus breui futurus; si nondum erat. Isti enim omnes, & soli iuxtà crucem Domini inueniuntur. qui enim in peccatis viuunt, & de pœnitentia non cogitant, longè absunt à cruce, quæ scala est ad salutem. Præterea omnes illi non sine causa stant iuxta crucem, quia indigent auxilio crucifixi. pœnitentes enim, siue incipientes bellum gerunt cum vitijs, & concupiscentijs, & egent valde auxilio Ducis nostri Christi, vt animentur ad pugnam, dum vident eum colluctantem cum antiquo serpente, neque descendentem de cruce, donec de illo felicissimè triumphauerit. sic enim loquitur Apostolus in epistola ad Colossenses, *Expoliauit principatus, & potestates traduxit confidenter palàm, triumphans illos in semetipso*. & paulò ante, *Affigens cruci chirographum decreti, quod erat*

Coloss. 2.

con-

contrarium nobis. Proficientes significati per Mariam Cleophæ, quæ erat mulier coniugata, & pariebat filios, qui dicebantur fratres Christi; egent ipsi quoque auxilio crucis, ne curæ & sollicitudines huius seculi, quibus necessariò implicantur, suffocent in eis bonum semen; vel per totam noctem laborantes nihil capiant. Itaque debent laborare in proficiendo, & intueri Christum in cruce, qui non contentus bonis operibus, multis & magnis, quæ ante fecerat: voluit per crucem ad maiora procedere, & non descendere, nisi hoste deuicto, & profligato. Nihil enim magis nocet proficientibus, quàm si fatigentur in cursu, & desinant progredi. siquidẽ *in via virtutis nõ progredi, regredi est*, vt S. Bernardus rectè docet in epistola ad Garinũ: in qua ponit exẽplum scalę Iacob, vbi omnes ascẽdunt, vel descendunt, nulli autẽ stant. Denique ipsi etiã perfecti, qui sunt in statu cælibatus, ac

Mar. 4. Luc. 5. Epist. 253

præcipuè si virgines sint, quales erant Virgo mater Christi, & S. Ioannes discipulus Christi, atque ea de causa super omnes magis dilectus: isti, inquam, perfecti multum egent auxilio crucifixi. qui enim in altiore gradu sunt, valde timere debent à vento superbiæ, nisi fundati, & radicati sint in profundissima humilitate. Quamuis autem Christus sæpè se magistrum humilitatis ostenderit,
Matt.11 vt cùm dixit, *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde*: &
Luc.14. cùm rursus ait, *Recumbe in nouissimo loco*: & cùm toties repetiuit,
Luc.18. *Qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur*: tamen nunquam Doctorem humilitatis magis se ostendit, quàm in cathedra crucis. quod Aposto-
Philip. 2 lus declarauit, cùm ait, *Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis*. Quæ enim maior humilitas cogitari potest, quàm vt ille, qui est omnipotens, permittat se liga-

ligari, & cruci affigi? & *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei*, permittat se vt insanum ab Herode, & eius exercitu reputari, & illudi alba veste indutum? & *qui sedet super Cherubim*, permittat se in medio latronum crucifigi? Certè qui in speculo crucis se ipse serio intuetur, nimis erit indocilis, si non discat, & fateatur, se à vera humilitate, quantumcumque profecerit, adhuc longè abesse.

Colos. 2.

Psal. 98.

CAP. XI.

De tertio fructu verbi tertij.

DIscimus tertio loco ex cathedra crucis, & verbis ad matrem, & discipulum dictis, quod sit officium parentum bonorum erga filios, & bonorum filiorum erga parentes. Incipiamus à priore. Debent parentes boni diligere filios; sic tamen, vt amor

filiorum non impediat amorem Dei. Atque hoc est, quod Domi-
Matt. 10 nus in Euangelio dicit, *Qui amat filium, aut filiam super me, non est me dignus*. Hoc planè accuratissimè obseruauit Virgo beata. stabat enim iuxta crucem cum summo dolore, & cum summa constantia. Dolor testabatur amorem summum erga filium in cruce pendentem: constantia testabatur obseruantiam maximam erga Deum in cælo regnantem. molestè ferebat, filium innocentem, quem vehementer amabat, doloribus acerbissimis afflictari: sed non ideo verbo, aut facto cruciatus illos prohibuisset, quamuis potuisset, quia sciebat, definito
Act. 2. consilio, & præscientia Dei patris illos omnes cruciatus à filio tolerari. Mensura doloris est amor. proinde Mater valde dolebat, cùm filium suum tàm crudeliter vexari cernebat, quia multum amabat. Et quo modo filium suum Virgo mater non ardentissimè dili-

diligeret, cùm optimè omnium sciret, filium illum & omnibus filijs hominum omni genere laudum excellere; & eundem illum filium magis ad se pertinere, quàm pertineant vlli alij filij ad matres eorum? Ratio enim, cur feminæ filios diligant, duplex esse solet: vna, quòd ipsæ eos genuerint; altera, quòd insigni aliqua laude excellant: alioqui enim non desunt matres, quæ filios aut parum ament, aut etiam oderint, si fortè nimis deformes, aut nimis improbos, aut in parentes impios, & ingratos experiantur. Iam verò Virgo mater filium suũ propter vtramque causam magis diligebat, quàm vlla alia mater filium suum vnquam dilexerit. Primùm enim mulieres aliæ non solæ filios generant, sed in generatione filij socium habent maritum. Virgo beata sola filium generauit. nam Virgo genuit, & Virgo peperit: & quemadmodũ Christus Dominus in generatio-

ne diuina habuit Patrem sine matre, sic in generatione humana matrem habuit sine patre. Et quamuis verè dicatur idem Christus de Spiritu sancto conceptus, non tamen Spiritus sanctus est Pater Christi, sed effector, & fabricator corporis Christi: neque ex propria sua substantia Spiritus sanctus Christi corpus formauit, quod propriè ad Patrem pertinet; sed ex purissimis Virginis ipsius sanguinibus fabricauit. Verè igitur Virgo sanctissima sola sine Patris consortio filium suum genuit, sola solum & integrum sibi vendicabat: proinde magis diligebat filium suum, quàm vlla alia mater prolem suam vnquam dilexerit. Quòd verò attinet ad aliam causam, filius Virginis nostræ, non solùm speciosus fuit, &
Psal. 44. est præ filijs hominum; sed etiam omni genere laudis hominibus, & Angelis omnibus antecellit. Sequitur igitur, vt Virgo beata, quæ filium suum plus omnibus amauit,

eius

eius paſſionē,& mortem plus omnibus defleuerit. Atque adeò hoc verū eſt, vt S.Bernardus in ſermone quodam affirmare non dubitauerit, dolorem B. Virginis de filij paſſione conceptum dici poſſe martyrium cordis, iuxta illud Simeonis, *Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius*. Et quia martyrium cordis acerbius eſſe videtur, quàm martyrium corporis; ſanctus Anſelmus in libro de excellentia Virginis, ſcribit dolorem Virginis acerbiorem fuiſſe quolibet martyrio corporali. Certè quidem Dominus noſter, cùm orans in horto Gethſemani martyrium cordis pateretur, attentè conſiderans omnes dolores, & cruciatus, quos die ſequenti paſſurus erat; & ſimul mœrori, & pauori habenas quodammodo laxans, tàm vehementer cruciari cœpit, vt ex toto corpore ſudorem ſanguineum funderet. quod in paſſione corporali illi accidiſſe non legitur. Igitur Virgo

Serm. in illud, Signū magnum.

Luc. 2.

Cap. 5.

beata ex gladio illo doloris animam eius transuerberante, grauissimam sine dubio passionem, atque pœnam acerbissimam pertulit. & tamen quia plus honorē, & gloriam Dei, quàm carnem filij diligebat, stabat iuxta crucem constantiæ plena; & sine vllo impatientiæ signo patientem filium intuebatur. Non cecidit in terram semimortua, vt quidam fingunt: non lacerauit capillos: non muliebriter eiulauit; sed fortiter tulit, quod ex voluntate Dei tolerandum erat. Amabat enim valde carnē filij sui, sed magis amabat honorem Patris, & salutem mundi, quæ duo ipse etiam filius magis amabat, quàm incolumitatem corporis sui. Præterea fides resurrectionis filij sui post tertiam diem futuræ, in qua nunquā hæsitauit, addebat cordi eius ingentem constantiam, vt non egeret consolatione humana. Sciebat enim mortem filij similem futuram somno breuissimo, iuxta il-

lud Prophetæ, *Ego dormiui, & soporatus sum: & exurrexi, quia Dominus suscepit me.* Psal. 3.

Hoc exemplum imitari deberent fideles omnes, vt amarent filios suos, sed non anteponerent Deo, qui Pater est omnium, & qui diligit eosdem multo magis, & melius quàm nos amare nouerimus. Ac primùm amare debent Christiani filios suos amore virili, ac prudenti, non blandientes illis, cùm male fecerint, sed educantes in timore Dei, & corripientes verbis, & flagello etiam coërcentes, cùm vel Deum offendunt, vel studia literarum negligunt. Hæc enim est voluntas Dei, quam in Scripturis sanctis reuelauit. sic enim loquitur Ecclesiasticus, *Filij tibi sunt, erudi illos, &* Eccles. 7. *curua illos à pueritia illorum.* & de Tobia legitur, quòd *filium* Tob. 1. *suum ab infantia timere Deum docuit, & abstinere ab omni peccato.* & Apostolus admonet pa- Coloss. 3. tres, vt non prouocent filios ad

indi-

indignationem, né pusillo animo
Ephes. 6. fiant. sed educent illos in disciplina, & correptione Domini; hoc est, vt tractent eos, non vt seruos, sed vt liberos. Qui enim nimis sunt erga filios austeri, sic vt illos perpetuò obiurgent, & flagellent, etiam pro minimo errato: ij tractant, vt mancipia & efficiunt, vt vel pusillo animo fiant, vel fugiãt; qui verò nimis sunt indulgentes, vitiosos illos efficiunt, & non Regno cælorum, sed gehennæ nutriunt.

Recta ratio educandi filios est, vt parentes erudiant filios in disciplina, vt discant libenter obedire parentibus, & magistris. & cùm errant, eos paternè corripiant, sic vt intelligant, se ex amore, non ex odio corripi. Deinde si fortè Deus filios alicuius ad clerum, vel ad ordinem religiosum vocet, non audeant impedire, ne fortè Deo, qui primus pater est, repugnare videantur:
Iob 1. sed dicant cum sancto Iob, *Domi-*

nus

nus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum. Denique si fortè immatura morte filij parentibus subtrahãtur, quod Beatissimæ Virgini in primis accidit, considerent iudicia Dei, qui sæpè rapit aliquos, ne malitia immutet bonam mentem eorum, & pereant in æternum. Certè si scirent aliquando parentes, quo consilio Deus ista faciat, non modo non flerent, sed etiam gauderent. Et si fides resurrectionis vigilaret in nobis, vt in sanctissima Virgine vigilabat; non magis cõtristaremur, cùm aliquis ante senium moritur, quàm contristamur, si quis ante noctem dormire incipiat. mors enim fidelis hominis, somnus quidam est, vt Apostolus monet in epistola priore ad Thessalonicenses. *De dormientibus*, inquit, *nolumus vos ignorare, vt non contristemini, sicut & cæteri, qui spem non habent.* Meminit autem spei potius, quàm fidei, quoniam non de resurrectione

Sap. 4.

1. Thes. 4

ne

ne quacumque, sed de beata, & gloriosa loquitur, quæ est ad veram vitam, qualis fuit Christi resurrectio. Qui enim certò credit, futuram carnis resurrectionem, & sperat filium suum immaturam morte sublatum, resurrecturum ad gloriam: non est, quòd tristetur, sed magis gaudeat, quòd salus eius in tuto sit posita.

Venio nunc ad officium filij erga parentes, quod Christus moriens erga parentem suam cumulatè præstitit. Officium enim filiorum est, *mutuam vicem reddere parentibus*, vt Apostolus monet. Reddunt autem filij parentibus vicem mutuam, quando senescentibus parentibus ea, quæ necessaria sunt, procurant: quemadmodum ipsi parentes procurauerunt filijs paruis, & non valentibus sibi victum, & vestitum quærere. Christus igitur senescenti matri, & neminem habenti, qui mortuo filio, eius curam gereret, dedit illi sanctum Ioannem in filium

1.Tim.5.

lium dicens, *Ecce filius tuus*; & ipsi Ioanni, *Ecce mater tua*. Functus est autem Dominus cumulatè officio filij erga matrem multis modis. Primùm enim assignauit Virgini matri Ioannem in filium, qui erat Christi ipsius coætaneus, vel potius anno vno iunior, ac per hoc aptissimus ad matrem Domini sustentandam. Deinde assignauit illum ex duodecim discipulis, quem ipse Dominus maximè diligebat, & à quo sciebat, se vicissim valdè diligi. *Ioan.13.* proinde confidere poterat de fide, & diligentia eius in adiuuanda parente. Præterea assignauit illum, quem sciebat diutissimè victurum, ac per hoc matri sine vlla dubitatione superuicturum. Denique non defuit Christus matri suæ, etiamsi importuno tempore cogitationem illam suscipere deberet. Erat enim in perferendis doloribus totius corporis, & iniurijs inimicorum accipiendis, & in amarissimo calice pro-

pinquæ mortis hauriendo occupatus, vt de nulla re alia cogitare posse videretur. Vicit tamen charitas matris, & se neglecto de consolanda, & adiuuanda matre, cogitationem, consiliumq́; suscepit. neque fefellit eum expectatio de promptitudine, ac fidelitate, Ioan. 19. Ioannis. nam *ex illa hora suscepit eam in sua*.

Hanc prouidentiam, quam de parente sua Christus habuit, maiori ratione debent omnes filij de parentibus suis habere. Christus enim minus debuit parenti suæ, quàm cæteri homines suis parentibus debeant. Cæteri homines tantum parentibus debent, quantum referre non possunt; debent enim vitam parentibus, quam illis certè referre non possunt. *Memento*, Eccles. 7. inquit Ecclesiasticus, *quod nisi per illos natus non fuisses*. Christus autem, isq́, solus excipitur ab hac regula. Accepit enim à Virgine matre vitam vnam, humanam videlicet; sed dedit illi

tres

tres vitas: vitam humanam quando eam cum Patre, & Spiritu sancto creauit: vitam gratiæ, quando eam in benedictionibus dulcedinis præueniens, creando iustificauit, & iustificando creauit: vitam gloriæ, quando eam ad gloriam æternam euexit, & super choros Angelorũ exaltauit. Quare si Christus, qui beatæ matri suæ plus dedit, quàm ab ea nascendo accepit: legem obseruare voluit, vt ei tanquam parenti mutuam vicem redderet: quanto magis cæteri homines ad hoc soluendum parentibus debitum tenebuntur? Adde, quòd quamuis honorando parentes faciamus, quod debemus: tamen benignitas Dei præmium addidit, dicens in lege, *Honora parentes tuos, vt sis longæuus super terram*. & per Ecclesiasticum addidit Spiritus sanctus, *Qui honorat parentes, iucundabitur in filÿs, & in die orationis suæ exauditur*. Nec solùm præmium addidit Deus honorantibus

Exod.20.

Eccles.3.

tibus

tibus parentes; sed etiā pœnā nō honorātibus. Nā *Deus ait*, inquit
Matt. 15 Dn̄s, *Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur.* & Ecclesia-
Eccles. 3. sticus addit, *Qui exasperat matrē, est maledictus à Deo.* Atque hinc discimus, maledictionem parentum in filios, vim magnam habere, quoniam confirmat eā Deus. De qua re extant in historijs exēpla non pauca, quorū vnum valde
Lib. 22. c. 8. insigne narrat sanctus Augustinus in libris de ciuitate Dei. Summa hæc est, Apud Cæsaream Cappadociæ, decem filij, septem mares, & tres fœminæ, à matre maledicti, continuò diuinitus coërciti tali pœna sunt, vt horribiliter quaterentur omnes tremore mēbrorum; in qua fœdissima specie oculos suorum ciuium non ferentes, quà quà versum cuique ire visum est, toto ferè vagabantur orbe Romano; duo ex illis, tandem per reliquias sancti Stephani Protomartyris, sancto Augustino præsente curati sunt.

CAP.

CAP. XII.

De quarto fructu verbi tertij.

ONus, & iugum impositum à Domino, sancto Ioanni, vt Virginis matris curam, ac sollicitudinem gereret, verè fuit iugum suaue, & onus leue. Quis enim non libentissimè cohabitaret matri illi, quæ Verbum incarnatum in vtero nouem mensibus portauit; & illi totos triginta annos deuotissimè, dulcissimèq; cohabitauit? Quis non inuideat dilecto Domini, qui in absentia filij Dei, præsentiam obtinuit matris Dei? Sed nisi fallor, possumus & nos, à benignitate Verbi, nostri causa incarnati; & ex dilectione nimia, nostri causa crucifixi, precibus impetrare, vt dicat & nobis, *Ecce mater tua*; & matri suæ de nobis dicat, *Ecce filius tuus*. Nõ

est

est auarus pius Dominus gratiarum, dummodo ad thronum gratiæ eius cum fide, & fiducia, & non ficto corde, sed vero, & sincero accedamus. Qui nos cohæredes esse voluit Regni Patris sui, non dedignabitur certè nos cohæredes habere amoris matris suæ. Sed nec ipsa Virgo benignissima grauabitur multitudine filiorum, cùm sinum amplissimum habeat, & valde cupiat, nullum perire ex his, quos filius suus tàm pretioso sanguine, & tàm pretiosa morte redemit. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ Christi; & suppliciter, nec sine lacrymis ab eo petamus, vt de vnoquoque nostrum matri suæ dicat, *Ecce filius tuus*: & vnicuique nostrum de matre sua dicat, *Ecce mater tua*. Quàm bene nobis erit sub præsidio tantæ matris? quis nos detrahere audebit de sinu eius? quæ nos tentatio, quæ tribulatio superare poterit, confidentes in patrocinio matris Dei, & no-

& noſtræ? Neque nos primi erimus in tanti conſecutione beneficij. Multi nos precesſerunt: multi, inquam, ad ſingulare, & planè maternum patrociniū tantæ Virginis acceſſerunt, & nemo confuſus, aut triſtis dimiſſus eſt: ſed omnes hilares, & gaudentes, freti patrocinio tantæ matris. De qua enim ſcriptum eſt, *Ipſa conteret caput tuum*, in ea confidunt, ſe quoque fidenter ambulaturos *ſuper aſpidem, & baſiliſcum*, & conculcaturos *leonem, & draconem*. Audiamus de multis paucos, ſed eos potiſſimum, qui ſingularem fiduciam in protectione Virginis matris ſe poſuiſſe teſtantur, vt credibile ſit, illos eſſe de numero illorum, quibus dictum ſit à Domino, *Ecce Mater tua*, & de quibus dictum ſit matri, *Ecce filius tuus*.

Gen. 2.

Pſal. 90.

Primus ſit ſanctus Ephrem Syrus, Pater antiquus, & tantæ celebritatis, vt ſancto Hieronymo teſte, libri eius legerentur in Eccleſijs

Lib. de Scriptor. Eccleſ.

clesijs publicè post Scripturas sanctas. Hic in sermone de laudibus Deiparæ, *Intemerata*, inquit, *prorsusq́; pura, Virgo Deipara, Regina omnium, spes desperantium.* & infra, *Tu portus procellis vexatorum, solatium mundi, carcere clausorum liberatrix, tu orphanorum susceptio, tu captiuorum redemptio, tu ægrotantium exultatio, & omnium salus.* & infra, *Sub alis tuis custodi me, & protege, miserere mei, qui sum luto inquinatus.* & infra, *Non mihi alia fiducia, ò Virgo sincera. Aue pax, gaudium, & salus mundi.* Huic addamus sanctum Ioannem Damascenum, qui fuit vnus ex ijs, qui Virginem sanctissimam in primis coluerunt, & in eius patrocinio sperauerunt. Hic in oratione de natiuitate B. Virginis, *O Ioachim*, inquit, *& Annæ filia, & Domina, peccatoris orationem accipe, ardenter tamen amantis, & colentis, teq́; solam spem gaudij habentis, vitæ antistitem,*

ſtitem, in gratiam cum filio tuo reducentem, firmamque ſalutis arham, peccatorum ſarcinã diſcute, tentationes comprime, pièque, ac ſanctè vitam meam guberna, atque ad cæleſtem beatitudinem, fac te duce perueniam. Addam duos ex Patribus Latinis. Sanctus Anſelmus in lib. de excellentia Virginis, alicubi dicit, *Itaque cui ſaltem ita conceſſum fuerit, ſæpè dulci ſtudio poſſe cogitare de illa, magnum promerendæ ſalutis indicium eſſe coniecto.* & infra; *Velocior eſt nonnunquam ſalus memorato nomine eius,* (Virginis matris) *quàm inuocato nomine Domini Ieſu, vnici filij ſui. Et id quidem non ideo fit, quòd ipſa maior, & potentior eo ſit: nec enim ipſe magnus, & potens eſt per eam, ſed illa per ipſum. Quare ergo propitior ſalus in recordatione eius, quam filij ſui ſæpè percipitur? Dicam quod ſentio. Filius eius Dominus eſt, & Iudex omnium, diſcernens merita ſingulorum.*

De excellentia Virginis cap. 3.

Ibid. c. 6.

F

lorum. Dum igitur à quouis suo nomine inuocatus, non statim exaudit, profectò id iustè facit. Inuocato autem nomine matris, & si merita inuocantis non merentur, vt exaudiatur, merita tamen matris intercedunt, vt exaudiatur. Sed sanctus Bernardus miro modo describit sanctissimæ Virginis pium, ac planè maternum affectum in homines sibi deuotos; & contra eximiam,& filialem pietatem eorum, qui B. Virginem matrem agnoscunt. In sermone secundo super *Missus est Angelus*, O *quisquis*, inquit, *te intelligis in huius seculi profluuio magis inter procellas, & tempestates fluctuare, quàm per terram ambulare, ne auertas oculos à fulgore huius sideris, (Mariæ stella maris) si non vis obrui procellis. Si insurgant venti tentationum, si incurras scopulos tribulationum, respice ad stellam, voca Mariam. Si iactaris superbiæ vndis, si ambitionis, si detractionis,*

S. Bern.

si æmu-

ſi æmulationis, reſpice ſtellam, voca Mariam. Si criminis immanitate turbatus, conſcientiæ fœditate confuſus, Iudicis horrore perterritus, barathro incipias abſorberi triſtitiæ, deſperationis abyſſo, cogita Mariam: in periculis, in anguſtijs, in rebus dubijs, Mariam cogita, Mariam inuoca. Ipſam ſequens non deuias, ipſam rogans non deſperas, ipſam cogitans non erras. Idem in ſermone de Natiuitate B. Mariæ, ſiue de aquæ ductu, *Altius,* inquit, *intuemini quãto deuotionis affectu à nobis Mariam voluerit honorari, qui totius boni plenitudinem poſuit in Maria: vt proinde ſiquid ſpei in nobis eſt, ſiquid gratiæ, ſiquid ſalutis, ab ea nouerimus redundare.* & infra, *Totis ergo medullis cordium, & votis omnibus Mariam veneremur, quia ſic eſt voluntas eius, qui totum nos habere voluit per Mariam.* & rurſum, *Filioli hæc peccatorum ſcala, hæc mea maxima fiducia eſt, hæc tota ratio*

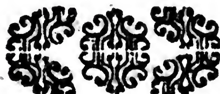
spei meæ. His duobus sanctissimis Patribus, addã etiã duos de schola Theologorum æquè sanctos. Sanctus Thomas in opusculo de salutatione Angelica, sic loquitur,
Opusc. 8. *Benedicta in mulieribus, quia ipsa sola maledictionem sustulit, & benedictionem portauit, & ianuam paradisi aperuit. Et ideo conuenit ei nomen, Maria, quæ interpretatur stella maris, quia sicut per stellam maris nauigantes diriguntur ad portum, ita Christiani diriguntur per Mariã ad gloriam*. Sanctus Bonauentu-
Lib. 1. c. 5 ra in sua pharetra sic ait, *Sicut ò beatissima, omnis à te auersus, & à te despectus, necesse est, vt intereat: ita omnis ad te conuersus, & à te respectus, impossibile est, vt pereat*. Idem sanctus in vita Beati
Cap 9. Francisci, de fiducia sancti Francisci in Beatam Virginem, *Matrem*, inquit, *Domini nostri Iesu Christi indicibili complectebatur amore, eo quòd Dominum maiestatis, fratrem nobis effecerit, &*

per

per eam ſimus miſericordiam conſecuti. In ipſa poſt Chriſtum fidens, eam ſui, ac ſuorum aduocatam conſtituit, & ad honorem ipſius à feſto Apoſtolorum Petri, & Pauli vſque ad feſtum Aſſumptionis deuotiſſimè ieiunabat. His omnibus addere placuit Innocentium Papam Tertium, qui inſignis cultor fuit Virginis Deiparæ, nec ſolùm in ſermonibus eam magnificè prædicauit, ſed etiam ad eius honorem monaſterium extruxit; & quod magis eſt admirandum excitans populum ad ſpem in ſanctiſſima Deipara conſtituendam, quaſi præſcius futurorum, ea dixit, quæ proprio, ac felici experimento poſtea comprobauit. Sic enim ait in ſermone ſecundo de Aſſumptione, *Qui iacet in nocte culpæ, reſpiciat lunam, deprecetur Mariam; vt ipſa per filium cor eius ad compunctionem illuminet. Quis enim de nocte inuocauit eam, & non eſt exauditus ab ea?* Conſulat Lector, quæ

scripsimus de Innocentio Papa Tertio, in libro secundo, capite nono, de gemitu columbæ. Ex his igitur satis apertè colligitur, ex signis electionis ad gloriam, non esse ex postremis deuotionem singularem ad Virginem Dei matrem. Neque enim videtur posse perire is, de quo dictum sit Virgini a Christo, *Ecce filius tuus*, dummodo & ipse non surda aure audiat, quod ei Christus dixerit, *Ecce mater tua*.

Libri Primi Finis.

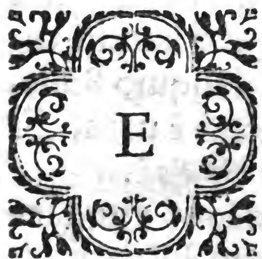

LIBER II.

DE SEPTEM VERBIS à Chriſto in cruce prolatis.

CAP. I.

Explicatur ad litteram verbum quartũ, *Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me?* Matth. 27.

Xpoſuimus libro ſuperiore tria prima verba, quæ Dominus noſter ex cathedra Crucis pronunciauit circa horam ſextam, cùm recens cruci fuiſſet affixus. Exponemus in hoc poſteriore libro alia quatuor verba, quæ poſt tenebras, & ſilen-

silentium trium horarum idem Dominus ex cathedra eadem, iam morti propinquus, clamans magna voce pronunciauit. Sed necessarium esse videtur, breuiter antea declarare, quales fuerint illæ tenebræ, & vnde, & ad quem finem exortæ; quæ inter priora tria verba, & quatuor posteriora interiectæ sunt. sic igitur loquitur sanctus Matthæus, *A sexta autem hora tenebræ factæ sunt super vniuersam terram, vsque ad horam nonam: & circa horam nonam clamauit Iesus voce magna Eli Eli lammazabactani, hoc est, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* Quòd autem tenebræ factæ sint ex deliquio Solis, expresse notat sanctus Lucas, *Et obscuratus*, inquit, *est Sol*.

Matt. 27.

Luc. 23.

Sed tres sunt hoc loco enodandæ difficultates. nam Sol deficere solet in nouilunio, quando inter Solem, & terram media inuenitur Luna. Id quod in morte Christi fieri non potuit, cùm Luna non

esset

esset coniuncta cum Sole, quod sit in nouilunio; sed esset opposita Soli, quod sit in plenilunio. erat enim tunc pascha Iudæorum, quod secundum legem fieri incipiebat quartadecima die mensis primi. Deinde etiamsi fuisset in passione Christi Luna coniuncta cum Sole, non tamen poterant tenebræ fieri per tres horas, id est à sexta ad nonam. siquidem eclipsis Solis diu durare non potest, præsertim si plena sit eclipsis, vt Solem totum abscondat, & eius obscuritas tenebræ dici possint. Luna enim celerius mouetur, quam Sol, secundum motum sibi proprium; ac per hoc non nisi breuissimo tempore totum Solem obumbrat. statim enim recedere incipiens, liberum Solem relinquit, vt possit terram fulgore solito illuminare. Denique nunquam accidere potest, vt ob coniunctionem cum Luna, Sol vniuersam terram in tenebris relinquat. Luna enim minor est, quàm sit Sol,

& quàm sit etiam terra; proinde non potest interpositione sui corporis Luna Solem ita tegere, vt vniuersa terra in tenebris relinquatur. Quòd si quis dixerit, Euangelistas loqui de vniuersa terra Palestinæ, non de vniuersa terra absolutè: ista sententia facilè refelli potest testimonio sancti Dionysij Areopagitæ, qui in epistola ad sanctum Polycarpum, testatur se vidisse defectionem illam Solis, & tenebras horribiles in ciuitate Heliopoli, quæ est in Ægypto. Et Phlegon historicus Græcus, & Gentilis meminit huius deliquij dicens, *Quarto anno ducentesimæ secundæ Olympiadis magna, & excellens inter omnes, quæ antea acciderãt, defectio Solis est facta. dies hora sexta ita in tenebrosam noctem versus est, vt stellæ in cælo visæ sint*. Iste autem historicus non in Iudæa scripsit. citant istum auctorem Origenes
Lib. 2. contra Celsum, & Eusebius in chronico ad annum Christi trigesimum

ſimum tertium. Idem teſtatur Lucianus Martyr, dicens, *Perquirite in annalibus veſtris, & inuenietis temporibus Pilati fugato Sole interruptum tenebris diem.* Refert hæc ſancti Luciani verba Ruffinus in hiſtoria Eccleſiaſtica Euſebij à ſe in linguam Latinam tranſlata. Tertullianus quoque in Apologetico, & Paulus Oroſius in hiſtoria ſua. & omnes loquuntur de alijs mundi partibus, non de ſola Iudæa. Sed hæ controuerſiæ non difficulter explicari poſſunt. Nam quòd initio dicebatur de deliquio Solis, quod in nouilunio, non in plenilunio accidere ſolet, verum eſt, quando naturale deliquium accidit. Sed in morte Chriſti deliquium fuit ſingulare, & prodigioſum, quod ab eo ſolo fieri potuit, qui fecit Solem, & Lunam, & cælum, & terram. Scribit enim ſanctus Dionyſius loco notato, à ſe, & Apollophane viſam Lunam circa meridiem inſolito, eoq; velociſſimo curſu veniſſe ad

Lib. 9. c. 6.

Apolog.

Oroſ. lib. 7. c. 4.

Solem, seq́; ei subiecisse, atque eo modo subiectam hæsisse vsque ad horam nonam, ac tùm demum per eandem viam ad locum suum ad partem Orientis redijsse. Et ad id, quod addebatur, non potuisse deliquium Solis ad tres horas ita permanere, vt toto illo tempore tenebræ super terram essent: respondere potest, id verum esse in deliquio naturali, & consueto. Sed hoc deliquium non regebatur à legibus naturalibus, sed à voluntate Omnipotentis creatoris, qui sicut potuit Lunam deferre insolito more ab oriente cursu velocissimo ad Solem, & post tres horas reducere ad locum suum in Oriente: sic etiam potuit efficere, vt sub Sole tres illas horas quasi immota duraret Luna, vt neque lentius, neque celerius, quàm Sol ipse moueretur. Denique quod addebatur, non potuisse fieri, vt deliquium Solis in vniuersa terra conspiceretur, cùm Luna sit minor quàm terra, &

minor

minor etiam multo, quàm Sol: verissimum esse non dubitamus ex interpositione solius Lunæ: sed quod Luna facere non potuit, fecit creator Solis & Lunæ, tantum non cooperando cum Sole in illustrãda terra. Nihil enim res creatæ facere possunt, non adiuuante, & cooperante creatore. nam quod aliqui dicunt, per tetras, & densas nubes factum esse, vt tenebræ fierent super omnem terram, verum esse non potest, cùm ex testimonio veterum constet, tempore illius deliquij, & illarum tenebrarum, fulsisse stellas in cælo. siquidem densæ nubes non solum obscurare possunt, ac solent ipsum Solem, sed etiam Lunam, & stellas.

Cur autem voluerit Deus, hoc signum tenebrarum existere in passione Christi, variæ reddi solent causæ; sed duæ sunt præcipuæ. Prior ad demonstrandam excæcationem maximam populi Iudaici: quam rationem sanctus Leo red-

dit

dit in sermone decimo de passione Domini: quæ cæcitas adhuc durat, & durabit, iuxta vaticiniũ Isaiæ, qui de principio Ecclesiæ
Isai. 60 dicit, *Surge illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos*: tenebræ videlicet densissimæ operient terram Iudaicam; & caligo, quæ leuior est, & facile dissipari potest, operiet populos Gentilium. Posterior causa est, ad demonstrandum magnitudinem delicti Iudæorum,
Comment. in Matt. vt sanctus Hieronymus docet. Antea siquidem homines mali persequebantur, & vexabant, atque occidebant homines bonos: nunc Deum ipsum humana carne indutum ausi sunt homines impij persequi, & in crucem agere. Antea ciues cum ciuibus lites habebant, & ex litibus ad iurgia, ex iurgijs ad vulnera, & cædes deueniebãt: at nunc serui & mancipia aduersus Regem hominum, & Angelo-

rum

rum insurrexerunt, & eum cruci incredibili audacia affixerunt. Ideò mundus totus inhorruit, & Sol ipse tantum facinus auersatus, radios suos subtraxit, & aerem totum tenebris horribilibus texit.

Veniamus nunc ad verba Domini, *Eli, Eli lammazabactani*. Verba sunt ex principio psalmi vigesimi primi deprompta, *Deus Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti?* Illud enim, *respice in me*, quod est in medio versus, additum est à Septuaginta interpretibus, & in ipso hebraico textu non habentur verba, nisi quæ Dominus protulit. Illud vnum est discriminis, quòd verba psalmi sunt omnia hebraica, verba à Christo prolata, sunt ex parte Syriaca, quali tunc lingua vtebantur passim hebrei. nam & verba illa, *talitha cumi*, puella surge, & *Ephe-ta*, adaperire, & si qua sunt alia in Euangelijs, Syriaca sunt, non hebraica. Queritur ergo Dominus,

se

se à Deo derelictum, & queritur clamans voce magna. Vtrumque breuiter explicandum est. Derelictio Christi à Patre quinque modis intelligi potest, quorum vnus tantum est verus. Siquidem quinque erant in filio Dei coniunctiones, vna naturalis, & æterna personæ Patris cum persona Filij in essentia: altera, noua, naturæ diuinæ cum natura humana in persona Filij, siue, quod in idem recidit, personæ diuinæ filij cum natura humana. Tertia fuit vnio gratiæ, & voluntatis: fuit enim Christus homo *plenus gratiæ, & veritatis*, &, *Quæ placita erant Deo, faciebat semper*, vt ipse testatur apud Ioannem. & de ipso Pater non semel dixit, *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*. Quarta fuit vnio gloriæ: vidit enim anima Christi Deũ ab ipsa conceptione. Quinta fuit vnio protectionis, de qua loquitur ipse, cùm ait, *Qui me misit, mecum est, & non reliquit me solũ.*

Ioan. 1. Ioan. 8. Matt. 3. & 17. Ioan 8.

Pri-

Prima vnio est omnino inseparabilis, & perpetua, quia est vnio in essentia diuina, de qua dicit ipse, *Ego & Pater vnum sumus*, & Ioan. 8.
ideò non dixit Christus, Pater meus, vt quid dereliquisti me? sed, *Deus meus, vt quid dereliquisti me?* Pater enim non dicitur Deus Filij, nisi post incarnationem, & ratione incarnationis. Altera quoque vnio nunquam dissoluta est, neque dissolui potest. quod enim semel assumpsit, nunquam dimisit. nam Apostolus dicit, *Proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illũ*. & Apostolus Petrus, *Christus passus est pro nobis*. &, *Christo in carne passo*. Quæ omnia demonstrant, non esse purum hominem, sed verum Dei filium; & Dominum Christú, qui crucifixus est. Tertia vnio pariter semper manet, & manebit. *mortuus est enim iustus pro iniustis*, vt loquitur sanctus Petrus; & nihil omnino profuisset nobis Christi mors, si vnio gratiæ dis-

Rom. 8. 1. Pet. 3. 1. Pet. 4. 1. Pet. 3.

dissoluta fuisset. Quarta vnio disrumpi nō potuerat, quia beatitudo animæ amitti non potest, cùm omnium bonorum aggregationē complectatur. Erat autem Christi anima, secundum partem superiorem verè beata. Vide sanctū Thomam 3.p.q.46.ar.8.

Restat igitur sola vnio protectionis, quæ ad breue tempus disrupta fuit, vt locum haberet oblatio sacrificij cruenti pro redemptione generis humani. Poterat quidem Deus Pater multis modis protegere Christum, & impedire passionem eius. sic enim in oratione, quam habuit in horto, Christus dixit, *Pater, omnia tibi possibilia sunt: transfer calicem hunc à me. sed non quod ego volo, sed quod tu.* & ad Petrum, *An putas,* inquit, *quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi plusquam duodecim legiones Angelorum?* Poterat quoque ipse Christus, vt Deus, protegere carnem suā, ne pateretur; ideò enim

Mar. 14.

Mat. 26.

dicit,

dicit, *Nemo tollit animam meam à me, sed ego pono eam.* quod multo ante Isaias prædixit, cùm ait, *Oblatus est, quia ipse voluit.* Potuit denique anima Christi beata transmittere ad corpus donum impassibilitatis, & incorruptionis: sed placuit Patri, placuit Verbo, placuit Spiritui sancto, ad exequendum commune decretũ permittere, vt vis humana in Christum ad tempus præualeret. hæc enim fuit illa hora, de qua Dominus dixit ad eos, qui venerant ad eum capiendum, *Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.* Sic igitur Deus filium dereliquit, quando permisit, vt humana caro filij sui, absque vlla consolatione dolores acerbissimos pateretur. Porrò clamans voce magna Christus, hanc derelictionem manifestauit, vt omnes intelligerent magnitudinem pretij redemptionis. nam vsque ad illam horam tàm incredibili patientia, & tanta æquitate animi tulerat omnia, vt

Ioan. 10.

Isai. 53.

Luc. 22.

credi

credi posset sensu carere. Non questus est de Iudæis, qui eum accusauerant; non de Pilato, qui sententiam mortis in eum tulerat; non de satellitibus, qui eum cruci affixerant: non ingemuit, non clamauit, non vllo signo dolorem manifestauit. Vt igitur, cùm esset iam morti vicinus, intelligeret genus humanum, ac præcipuè vt nos serui eius non essemus ingrati tantæ gratiæ, & pretium redemptionis magnifaceremus, voluit vt dolor passionis eius publicè innotesceret. Quare verba illa, *Deus meus, vt quid dereliquisti me?* non sunt verba accusantis, vel indignantis, vel conquerentis; sed, vt dixi, magnitudinem passionis iure optimo, & opportunissimo tempore declarantis.

CAP.

CAP. II.

De primo fructu verbi quarti.

EXposuimus breuiter ea, quæ ad verbum quartum secundum historiam pertinebant. Nũc vt fructus aliquos ex arbore crucis decerpamus, prima se offert illa consideratio, quòd Christus exhaurire voluit calicem passionis, planè totum vsque ad vltimã guttam. Mansurus erat in cruce tribus horis, à sexta vsque ad nonam. Mãsit tribus horis, integris, plenis, & super plenis. nam ante horam sextam cruci affixus fuit, & post nonam emisit spiritum. id verò hac ratione persuaderi potest. nam deliquium Solis cœpit hora sexta, vt tres Euangelistæ docent, Matthæus, Marcus, & Lucas. & disertis verbis Marcus ait, *Et facta hora sexta tenebræ factæ sunt* Mar. 15

sunt vsque ad horam nonam. Verba autem Domini tria dicta sunt in cruce ante initium tenebrarum, & antequam facta esset hora sexta : & quatuor verba postrema dicta sunt post tenebras, ac per hoc post horam nonam. Sed præterea sanctus Marcus clarius rem totam explicat, cùm dicit, *Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum*. & postea subiungit, *Et facta hora sexta tenebræ factæ sunt*. Cùm autem dicit, hora tertia Dominum fuisse crucifixum, significat horam tertiam nondum fuisse completam, quando crucifixus est Dominus; ac per hoc horam sextam nõdum fuisse inchoatam. numerat enim sanctus Marcus horas principales, quæ tres horas ordinarias cõtinere solent. Ad quem modum Paterfamilias vocauit operarios ad vineam, hora prima, tertia, sexta, nona, vndecima; & nos horas canonicas numeramus Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, & Vesperas, quæ

Matt. 20

est

eſt vndecima. Igitur apud ſanctum Marcum hora tertia crucifixus fuiſſe dicitur Dominus, quia nondum venerat hora ſexta. Itaque calicem paſſionis bibere voluit Dominus in menſura plena, & ſupereffluente, vt nos doceret amare calicem amarum pœnitentiæ, & laborum: non amare calicem conſolationum, & deliciarũ ſecularium. Nos ex lege carnis, & mundi optamus exiguas pœnitentias, & magnas indulgentias: parum laboris, & multum conſolationis; breuem orationem, & longam confabulationem. Sed verè neſcimus quid petamus, nam vt Apoſtolus admonet Corinthios; *vnuſquiſque mercedem accipiet ſecundum ſuum laborem*. &, *non coronabitur, niſi qui legitimè certauerit*. Certè felicitas ſempiterna digna fuiſſet ſempiterno labore; ſed quia ſi labor ſempiternus neceſſarius eſſet, ad felicitatem ſempiternam nunquam perueniremus: ideo pius Dominus con-

1. Cor. 3.

2 Tim. 2

ten-

tentus fuit, vt in hac solum vita, quæ fugit velut vmbra, pro viribus in operibus bonis, & in obsequio ipsius Domini laboremus. proinde sine corde sunt, sine mente, sine consilio, non tàm pueri, quàm infantes, qui breuem hanc vitam ociando vel quod est multo deterius grauiter peccando, atque Deum ad iram prouocando, consumunt. *Nam si oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam*: quo pacto nos ludendo, & tempus in oblectanda carne amittendo intrabimus in gloriam alienam? si Euangelium valdè esset obscurum, & non posset sine magno labore intelligi, excusationem forsitan aliquam haberemus at Euangelium ab illo, qui edidit, exemplo vitæ propriæ clarissimè declaratum est, vt cæcis etiam patere queat. Neque solum ab ipso Christo explicatum illud habemus: sed tot commentaria, quæ ad sensum patent, clarissima extant, quot sunt Apostoli,

Luc. 24.

li, Martyres, Confessores, Virgines, Sancti denique, quorum per singulos ferè dies, præconia, & triumphos celebramus. Omnes enim isti clamant, non per multas oblectationes, sed *per multas tribulationes oportere nos intrare in Regnum cælorum.* Act. 14.

CAP. III.

De secundo fructu verbi quarti.

ALter fructus, isq; valde pretiosus, colligi potest ex consideratione silentij Christi in tribus illis horis, quæ fluxerunt ab hora sexta vsque ad nonam. Quid enim quæso te, anima mea, fecit Dominus tuus in illis tribus horis? horror, & tenebræ mundum inuoluerant vniuersum: & Dominus tuus non in lecto molli quiescebat, sed in cruce nudus, doloribus plenus, sine vllo consolatore

pendebat. Tu Domine, qui solus hoc nosti, doce seruulos tuos, vt intelligant, quantum tibi debeãt, & saltem pijs lacrymis compatiantur tibi, & discant in hoc exilio pro amore tuo aliquando, si tibi placitum fuerit, omni consolatione carere. Ego, fili, nunquam in toto vitæ meæ mortalis decursu, qui nihil fuit, nisi labor, & dolor, maiores angustias expertus sum, quàm in illo trium horarum decursu: neque vnquam libentius dolores pertuli, quàm in illo eodem spatio temporis. Tunc enim ex lassitudine corporis semper magis ac magis vulnera dilatabantur, & doloris acerbitas augebatur. Tunc ex ipsa Solis absentia frigus aëris auctum, corpori meo ab omni parte nudo dolorem augebat. Tunc ipsæ tenebræ, quæ conspectum cæli, & terræ, & rerum cæterarum auferebant, cogebant quodammodo animam, vt sola corporis sui tormenta cogitaret: ita ex hac parte tres illæ

horæ

horæ tres mihi anni esse videbantur. Sed quoniam desiderium, quo pectus meum ardebat honoris paterni; & obedientiæ eius adimplendæ, & salutis animarum vestrarum procurandæ, tale erat, vt quò magis dolor corporis augebatur, eò magis ignis ille desiderij mitigaretur: videbãtur mihi tres horæ illæ, tria parua momenta temporis, præ amoris patiendi magnitudine. O pijssime Domine, si res ita se habet, valde ingrati sumus, quibus graue est vnam horulam in istis tuis doloribus cogitandis insumere, cùm tibi graue non fuerit, tribus horis integris cum tenebrarum horrore, in frigore, & nuditate, in ardẽtissima siti, in cruciatibus acerbissimis pro salute nostra procuranda in cruce pendere. Sed quæso te, amator hominum, responde mihi, vtrum dolorum vehementia facere potuerit, vt in illo tàm longo trium horarum silentio, cor tuum ab oratione cessa-

uerit. Nos enim cùm in tribulatione versamur, præsertim si mẽbra corporis acri dolore pungantur, non sine magno labore animũ ad orandum applicare valemus. Non ita ego, fili, sed in carne infirma spiritum promptum ad orationem gerebã. Immò verò totas illas tres horas, in quibus nihil per linguam locutus sum, cordis ore ad Patrem pro vobis orando, & clamando consumpsi. Neque solum orabam corde, sed etiam vulnere, & sanguine. Quot erãt in corpore meo vulnera, erant autẽ plurima, tot erant ora clamantia pro vobis ad Patrem; & quot erãt sanguinis guttæ, tot erant linguæ petentes, & postulantes misericordiam vobis ab eodem Patre meo, & vestro. Nunc verò Domine, planè confundis impatientiam serui tui, qui si fortè labore fatigatus, vel dolore grauatus ad orandum accedat, vix potest mentem ad Deum attollere, vt pro se oret; vel si per gratiam tuam attollat,

tollat, non poteſt diu attentionem continuare, quin mentem ad laborem, vel dolorem ſuum reflectat. Miſerere igitur Domine ſerui tui ſecundum magnam miſericordiam tuam, vt tàm magno propoſito exemplo patientiæ tuæ, diſcat veſtigia tua ſequi, & perexiguas moleſtias ſuas, ſaltem in oratione contemnere.

CAP. IV.

De tertio fructu verbi quarti.

CVm Dominus in cruce clamans dixit, *Deus meus, vt quid dereliquiſti me?* non ideò dixit, quòd re vera neſciret, cur eũ Deus dereliquiſſet. Quid enim neſciret, qui omnia nouit? ſic enim Apoſtolus Petrus reſpondit Domino quærenti, *Simon Ioannis amas me? Domine*, inquit, *tu omnia noſti, tu ſcis, quia amo te*. *Ioan. 21.*

& Apostolus Paulus de Christo
Coloss. 2. loquens addit, *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ.* Non igitur quæsiuit, vt disceret, sed vt nos ad quærendum hortaretur, & vt quærendo, & inueniendo multa nobis vtilia, vel etiam necessaria disceremus. Cur igitur Deus filium suum in laboribus, & doloribus acerbissimis dereliquit? Quinque mihi occurrunt causæ, quas in medium adducam vt sapientioribus occasionem præbeam meliora, & vtiliora inuestigandi.

Prima igitur mihi esse videtur magnitudo & multitudo offensionum generis humani in Deum, quas filius in suo corpore expiandas suscepit. *Peccata nostra*,
1. Pet. 2. inquit sanctus Petrus, *ipse pertulit in corpore suo super lignum, vt peccatis mortui iustitiæ viuamus: cuius liuore sanati estis.* Porrò magnitudo offensionis, quã Christus passione sua delendam suscepit, est quidem aliquo modo infi-

infinita, ratione personæ infinitæ, dignitatis, & excellentiæ, quæ fuit offensa : sed etiam persona satisfacientis, quæ est filius Dei, est etiam infinitæ dignitatis, & excellentiæ; ac per hoc quælibet pęna à filio Dei sponte suscepta, etiamsi vna tantùm fuisset sanguinis gutta, satis esse potuisset ad satisfactionem. Atque hoc quidem verum est: sed vt copiosa esset redemptio, & quia non vnica fuit offensio, sed propè innumerabiles; non enim solius Adæ peccatum primum, sed omnia peccata omnium hominum, super se accepit Agnus Dei, qui tollit peccata mundi : ideò placuit Deo, vt pœnas innumerabiles, easque grauissimas filius eius portaret. atque hoc in illa derelictione significatur, de qua Filius ad Patrem dicit, *Quare dereliquisti me?* Altera causa fuit magnitudo, & multitudo pœnarum gehennæ, quam vt notam nobis faceret, voluit eã filius Dei tam ingenti pœnarum

suarum imbre restinguere. Quanta sint autem gehennæ incendia, docet Isaias Propheta, cùm ea docet esse planè intolerabilia, cùm
Isai. 33. ait, *Quis ex vobis habitare poterit cum igne deuorante? quis habitabit cum ardoribus sempiternis?* Gratias igitur ex toto corde agamus Deo, qui derelinquere voluit filium suum vnigenitum in doloribus maximis ad tempus, vt nos liberaret ab ardoribus sempiternis. Gratias quoque Agno Dei, ex intimo corde reddamus, qui derelinqui maluit à Deo sub gladio iugulante, quàm vt relinqueret ille nos sub dentibus bestiæ infernalis, quæ semper rodit, & nunquam rodendo satiatur. Tertia causa est, magnitudo pretij
Mat. 13. gratiæ diuinæ, quæ est illa margarita pretiosa, quam mercator sapientissimus Christus, venditis omnibus, quæ habebat, emit, nobisq; restituit. Gratia Dei, quæ nobis in Adamo data fuerat, & quam Adamo peccãte perdidimus, tàm

pre-

pretiosa margarita erat, vt & mirificè nos ornaret, & Deo gratissimos redderet,& pignus esset felicitatis æternæ. Hanc margaritam, quæ summa erat diuitiarum nostrarum, serpentis astutia nobis ademptam, nemo erat, qui recuperare posset, nisi filius Dei, qui sapientia sua vincit malitiam diaboli; sed cum grauissimo incommodo suo, exponens ipse se laboribus, & doloribus plurimis: vicit pietas Filij, qui se itineri laboriosissimo, ac molestissimæ peregrinationi commisit, vt margaritam illam nobis recuperaret. Quarta causa fuit magnitudo eminentissima Regni cælorum, ad quod nobis aditum immensis laboribus, & doloribus suis aperuit filius Dei, de quo Ecclesia gratissimo animo canit, *Tu deuicto mortis aculeo, aperuisti credentibus Regna cælorum*. Atque vt mortis aculeum vinceret, opus illi fuit durissimo prælio cum morte luctari: in quo prælio Pater eum

dereliquit, vt gloriosius triumpharet. Quinta causa fuit amor ingens, quo Patrem Filius prosequebatur. Optabat enim, vt in redemptione mundi, & abolitione peccati, honori Patris æterni copiosissimè, & cumulatissimè satisfieret. Id verò fieri non poterat, nisi Pater Filium derelinqueret, id est, pati sineret tormenta omnia, quæ à Diabolo excogitari, & ab homine tolerari queunt. Siquis igitur quærat, vt quid Deus Filiũ in cruce extrema quæque patientem dereliquit? responderi poterit, vt appareat magnitudo peccati, magnitudo gehennæ, magnitudo gratiæ diuinæ, magnitudo vitæ æternæ, & magnitudo charitatis Filij Dei erga Patrem suum. Ex quibus causis alia quoque soluitur quæstio, cur videlicet multis Martyribus Deus sic admiscuerit calicem passionis cum ingenti copia spiritualium consolationum, vt Martyres illi maluerint calicem passionis cum admistione

vide Ruffinũ hist. Eccles. c. 36.

ſtione illarum conſolationum, quàm ſine illis cōſolationibus carere calice paſſionis: & Filium ſuum dilectiſſimum permiſerit ſine vlla cōſolatione calicem amariſſimum vſque ad feces, vt ſic loquar, exhaurire. Huius enim rei ratio eſt, quia in ſanctis Martyribus nulla earum cauſarum locum habebat, quas in paſſione Chriſti enumerauimus.

CAP. V.

De quarto fructu verbi quarti.

ADdi poteſt etiam alius fructus non tàm ex ipſo quarto verbo, quàm ex circumſtantia temporis, in quo dictum eſt, videlicet ex horrendis tenebris, quæ verbum illud proximè præceſſerunt. Siquidem tenebræ illæ aptiſſimæ ſunt ad gentem Hebræorum illuminandam, & ad Chri-

stianos ipsos in vera fide confirmandos, si ad vim demonstrationis, quam ex tenebris illis deductam nunc proponemus, animum serio applicare velint. Demonstratio ex quatuor veritatibus nullo negocio colligi potest.

Prima veritas est, Christo crucifixo Solem obscuratum esse planè totum, vt stellæ in cælo conspicerentur, vt noctu conspici solent. Hæc veritas quinque testibus fide dignissimis, & qui diuersarum erant nationum, & diuersis temporibus, & in locis diuersis erant, cùm scriberent libros suos, vt nõ potuerint ex collatione, vel cõuentione inter se facta scribere.
Matt. 27 Primus est S. Matthæus, hebræus, qui in Iudæa scripsit, & vnus ex illis est, qui Solem obscuratum viderunt. Et certè hic vir grauis, & prudens, nunquam hoc in Iudæa, &, vt credibile est, in ipsa ciuitate Hierosolyma, scripsisset, si verum non esset, quod scripsit. Quoniã alioqui potuisset ab omnibus

nibus illius ciuitatis, & regionis incolis reprehendi, & derideri, quasi scripsisset, quæ omnes sciręt esse falsissima. Alter testis est sanctus Marcus, qui Romæ scripsit, *Mar.15.* & ipse quoque eclipsim illam vidit, quia tunc in Iudæa erat cum alijs discipulis Domini. Tertius est sanctus Lucas, qui gręcus erat, *Luc. 23.* & in Græcia scripsit: & ipse quoque vidit eclypsim, Antiochiæ, in patria sua. Nam cum eam viderit Heliopoli in Ægypto sanctus Dionysius Areopagita, facilius eam videre potuit sanctus Lucas ex Antiochia, quæ vicinior est Hierosolymę, quàm Heliopolis. Quartus testis, & quintus sunt Dionysius, & Apollophanes, qui Græci erant, & eo tempore gentiles: & disertis verbis testantur, eam eclypsim à se visam, & consideratam, cum summa sua admiratione. Hi sunt quinque testes, qui de visu proprio testantur. His accedunt annales Romanorum veterum, & Phlegon chronographus

Adria-

Adriani Imperatoris, vt supra monuimus in primo capite. Itaque prima veritas nullo modo sine ingenti temeritate negari potest à Iudæis, vel à paganis. Nam apud Christianos veritas hæc ad Fidem Catholicam pertinet.

Altera veritas est, prædictam eclypsim non potuisse fieri, nisi per omnipotentiam Dei; ac per hoc non à dæmonibus vllo modo, vel ab hominibus auxilio dæmonum procurari potuisse: sed de speciali prouidentia, & voluntate Dei creatoris, & gubernatoris mundi esse profectam. Hæc veritas hac ratione demonstratur. Nam Sol non potest deficere, nisi vno ex tribus modis, vel per interpositionem Lunæ inter Solem, & terram, vel per ingentem, & densissimam aliquam nubem; vel per radiorum Solis retractionem, siue extinctionem. Primo modo non potuit naturaliter illa interpositio fieri, quia cùm tunc esset pascha Iudęorum, Luna inueniebatur

tur opposita Soli, proinde necesse fuit, vel sine interpositione Lunæ illam eclypsim fieri, vel inusitato, & maximo miraculo, Lunam paucis horis iter fecisse, quod quatuordecim diebus factura erat, ac deinde simili miraculo retrocessisse tanta velocitate, vt spatio triũ horarum conficeret rursum iter dierum quatuordecim. Illa autem, quæ ad cælestes orbes pertinent, extra controuersiam est, nõ posse fieri nisi à Deo: neque enim dæmones vllam potestatem habent nisi infra Lunam. Ideò enim Apostolus dæmonẽ appellat Principem potestatis aëris huius. Secundo modo non potuit fieri deliquium illud Solis, quoniam, vt supra diximus, nubes densa, & crassa non potest eripere nobis aspectum Solis, nisi etiam auferat aspectum stellarum: constat autem ex testimonio Phlegontis, deficiente Sole in passione Christi, visas fuisse stellas in cælo, eo planè modo, quo videntur in noctibus. Ephes. 2.

bus. Tertio denique modo notissimum est, non posse Solis radios retrahi, vel extingui, nisi à Deo, qui Solem creauit. Igitur secunda veritas non minus certa est, quàm prima, neque minori temeritate potest negari, quàm prima.

Tertia veritas est, tenebras illas, de quibus nunc agimus, Christi crucifixi causa exortas, atque à diuina prouidentia procuratas fuisse. Hęc veritas ex eo demonstrari potest, quòd tenebræ illæ tam diu perseuerauerunt in aëre, quandiu Christus Dominus viu[illegible] pependit in cruce: id est, ab hora sexta vsque ad nonam. Id attestantur quotquot huius deliquij meminerunt. neque casu fieri potuit, vt tenebræ plenę miraculis cum Christi passione coinciderēt. Quę enim miraculo fiunt, non casu, sed diuina prouidentia fiūt. Neque vllus auctor est, quòd ego sciam, qui aliam causam huius tam admirandi deliquij assignare po-

potuerit. Qui enim Christum nouerunt, eius causa deliquium illud factum esse confessi sunt: qui Christum non nouerunt, ignorantiam suam fassi admirantes permanserunt.

Quarta veritas est, tenebras illas tam prodigiosas nihil aliud indicare potuisse, nisi sententiam Caiphę, & Pilati iniustissimam fuisse, & Iesum esse verum, & proprium Filium Dei, verissimumq; Messiam Iudæis promissum. Hęc enim potissima causa fuit, cur Iudæi Christum ad necem postulauerint. Nam in concilio Pontificum, & Sacerdotum, Scribarum, & Pharisęorum, cùm videret Pontifex testimonia aduersus Christũ nihil probare; surrexit, & ait, *Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis, si tu es Christus filius Dei*. Consentiente autem Domino, & confitente se esse, *scidit vestimenta sua* Pontifex *dicens, blasphemauit: quid adhuc egemus testibus? ecce nunc audistis blasphemiam,* Matt.26.

miam, quid vobis videtur? At illi respondentes dixerunt, Reus est mortis. Ac deinde coram Pilato, qui Dominum liberare à morte cupiebat, Pontifices, & ministri
Ioan. 19. dixerunt, *Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit.* Hæc igitur potissima causa fuit, cur Dominus ad crucem damnatus fuerit. Quod prędictum fuit à Daniele
Dan. 9. Propheta dicente, *Occidetur Christus, & non erit eius populus, qui eum negaturus est.* Atque hæc ipsa causa fuit, cur Deus in passione Domini horrendas illas tenebras in mundum effuderit, vt apertissimè testaretur, errauisse Pontifices, errauisse populũ, errauisse Pilatũ, errauisse Herodem: & illum qui pendebat in cruce, esse verum filium suum, & Messiam promissum. Quod ipsum Centurio animaduersis cælestibus signis, cla-
Matt. 27 mauit, *Verè filius Dei erat iste.*
Luc. 23. & rursum, *Verè hic homo iustus erat.* Cognouit enim Centurio

signa

ſigna illa cæleſtia eſſe quaſi vocem Dei retractantis ſententiam Caiphæ, & Pilati, & affirmantis, hominem illum contra omne ius morti traditum fuiſſe, cùm ſit auctor vitæ, verus Dei Filius, & Chriſtus in lege promiſſus. Quid enim ſignificare potuit Deus tenebris illis, addita ſciſſione petrarum, & veli Sanctuarij, niſi auerſum ſe iam eſſe à populo quondam ſuo, & iratum iracundia maxima, propterea quod *non cognouerit tempus viſitationis ſuæ*, vt Dominus illis manifeſtè prædixit apud Lucam. Luc. 19.

Certè ſi Iudæi iſta conſiderarent, & ſimul animaduerterent, ſe ab illo tempore diſperſos eſſe inter varias nationes, & neque Reges habere, neque Pontifices, neque altaria, neque ſacrificia, neque miracula diuina, neque reſponſa Prophetarum; planè intelligerent, ſe à Deo derelictos; &, quod eſt longè miſerius, datos eſſe in reprobum ſenſum, & nunc im-

impleri in eis, quod Isaias futurum prędixit, cùm Dominum dicentem introducit, *Vade, & dices populo huic, audite audientes, & nolite intelligere: & videte visionem, & nolite cognoscere. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude, ne fortè videat oculis suis, & auribus suis audiat, & corde suo intelligat, & conuertatur, & sanem eum.*

Isai. 6.

CAP. VI.

De quinto fructu verbi quarti.

IN primis tribus verbis commendauit nobis magister noster Christus tres eximias virtutes, charitatem ad inimicos, misericordiam ad miseros, & pietatem ad parentes. In quatuor sequentibus verbis cõmendat virtutes quatuor, non quidem excellentiores, sed nobis non minus necessa-

cessarias, humilitatem, patientiã, perseuerantiam, & obedientiam. Et quidem humilitatem, quæ propriè virtus Christi dici potest, cùm eius nulla fiat mentio in scriptis sapientium huius mundi; in toto vitæ suæ decursu re ipsa, & factis ostendit: sed prĕterea disertis verbis eius virtutis se magistrum professus est, cùm ait, *Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde*. Sed nunquam clarius hanc virtutem, & simul etiam patientiam, quæ separari ab humilitate non potest, nobis commendauit, quàm cùm ait, *Deus meus, Deus meus vt quid dereliquisti me?* his enim verbis Christus ostendit, permittente Deo, omnem suam gloriam, & excellentiam in conspectu hominum obscuratam: quod ipsum etiam tenebræ illę demonstrabant. Non potuit autem Dominus sine eximia humilitate, & patientia obscurationem eiusmodi tolerare. *Matt. 11*

Gloria Christi, de qua loquitur san-

sanctus Ioannes in principio Euangelij, cùm ait, *Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre, plenum gratiæ, & veritatis:* posita erat in potentia, sapientia, probitate, maiestate regia, beatitudine animæ, & dignitate diuina, quam habuit, vt verus, & naturalis filius Dei. Hæc omnia passio obscurauit: & hanc obscurationem illa verba significant, *Deus meus, Deus meus vt quid dereliquisti me?* Potentiam passio obscurauit, quia cruci affixus nihil omnino posse videbatur; & ideò Principes Sacerdotum, & milites, & ipse etiam latro exprobrabant illi impotentiam dicentes, *Si tu es Christus, descende de cruce.* &, *Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere.* Quanta patientia, quanta humilitas necessaria fuit, vt nihil ad ista responderet is, qui verè erat omnipotens? Sapientiam passio obscurauit, quando coram Principibus Sacerdotum, coram Herode,

Ioan. 1.

Matt. 27

rode, coram Pilato ad multas interrogationes, quasi consilij omnis expers, nihil respondebat. ex quo factum est, vt eum Herodes indutum veste alba, spreuerit, & exercitus eius. Quanta humilitas, quanta patientia necessaria erat, ad ista toleranda, ei, qui non solùm Salomone sapientior, sed ipsa Dei sapientia erat? Probitatem vitæ passio obscurauit, cùm in medio latronum cruci affixus penderet, quasi seductor populorum, & Regni alieni vsurpator esset. Atque hanc innocentiæ gloriam magis adhuc obscurare videbatur illa derelictio Dei, quam ipse fatebatur dicens, *Cur me dereliquisti?* Deus enim non probos viros, sed improbos derelinquere solet. Certè superbi omnes valde cauent, ne aliquid dicant, vnde possint qui audiunt, suspicari indignitatem aliquam suam eos ipsos confiteri. Sed humiles, & patientes, quorũ Rex Christus fuit, libenter occasionem omnem arri-
Luc. 23.

piunt

piunt humilitatis, & patientiæ, modò nihil falsi dicant. Quanta igitur humilitas, quanta patientia necessaria fuit ad ista toleranda illi, de quo Apostolus dicit,

Hebr. 7. *Talis decebat, vt nobis esset Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cælis factus.* Porrò regiam maiestatem passio sic obscurauit, vt pro diademate aureo spineam coronam, pro sceptro arundinem, pro tribunali patibulum, pro regio comitatu duos illi latrones adiunxerit. Quanta igitur humilitas, quanta patientia necessaria

Apoc. 1. fuit illi, qui verè erat Rex Regũ, & Dominus Dominantiũ, & Princeps Regum terræ? Quid iam dicã de beatitudine animæ, quam verè Christus habuit ab ipsa sua conceptione? & quam potuisset, si voluisset, in corpus etiam transfundere? quàm vehementer gloriam istam passio obscurauit, cùm

Isai. 53. eum fecerit *virum dolorum, & scientem infirmitatem, & despectum,*

ctum, & nouissimum virorum, iuxta Isaiam. & cùm ipse clamet præ magnitudine passionis, *Deus meus, vt quid dereliquisti me?* Denique celsissimam diuinæ personæ dignitatem passio sic obscurauit, vt qui supra omnes, non homines tantùm, sed etiam Angelos sedet, propter passionem dicat, *Ego autem sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis.* Psal. 21.

Ad hunc igitur locum nouissimum Christus in passione descendit: sed hæc descensio non sine ingēti merito, & exaltatione fuit. Quod enim idem Dominus verbo sæpissimè promisit, dicens, *Omnis qui se humiliat exaltabitur*; in ipsius persona impletum fuisse, Apostolus testatur, cùm ait, *Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne* Mat. 23. Luc. 14. & 18. Phil. 2.

H *genu*

genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Ita qui fuit nouissimus, declaratus est primus; & humiliatio breuissima, & quasi momẽtanea fuit, sed exaltatio sempiterna. Quod idem videmus accidisse Apostolis, & sanctis omnibus. nam Apostolos, scribit B. Paulus, fuisse *tanquam*
1. Cor. 4. *purgamenta huius mundi, & omnium peripsema*, id est, res vilissimas, quæ ab omnibus proijciuntur, & conculcantur. hæc fuit humilitas Apostolorum. Sed quæ exaltatio? Sanctus Ioannes Chrysostomus docet, cùm ait, Apostolos nunc in cęlo prope ipsum thronum Dei assistere, vbi Cherubim Deum glorificant, vbi Seraphim volant; id est, cum primis Principibus Regni cælorum locum tenere, à quo loco nunquam excident. Certè si homines attentè considerarent, quàm honorificum sit, humilitatem filij Dei hic in terris imitari; & simul aliquo modo suspicari possent, quanta sit exal-

Hom. 32. in epist. ad Rom.

exaltatio, ad quam humilitas ipsa perducit, paucos omnino superbos inueniremus: sed quia sensibus carnis, & humana cogitatione plerique omnia metiuntur, ideò mirum non est, si rara sit humilitas in terris, & superborum infinitus sit numerus.

CAP. VII.

De verbo quinto, Sitio, *ad literam.*

SEquitur verbum quintum, quod habetur apud sanctum Ioannem, & est verè verbum vnũ, videlicet, *Sitio*. Sed vt intelligatur, necesse est addere verba Euãgelistæ præcedentia, & sequentia. sic igitur loquitur sanctus Ioannes, *Postea sciens Iesus, quia omnia consummata sunt, vt consummaretur Scriptura, dixit, Sitio. Vas ergo erat positum aceto plenum. illi autem spongiam ple-* Ioan.19.

nam aceto byssopo circumponentes, obtulerunt ori eius. Quorum verborum hæc sententia est: Dominus noster adimplere voluit omnia, quæ de vita, & morte eius Prophetæ, Spiritu sancto pleni, pręnouerant, & prædixerant. & quoniam omnibus alijs adimpletis, adhuc vnum restabat, vt acetum in siti sua gustaret, iuxta illud psalmi sexagesimi octaui, *In siti mea potauerunt me aceto*, dixit clara voce, *Sitio*. & qui astabant, obtulerunt ori eius spongiam aceto plenam, & calamo impositam. Dominus igitur noster dixit, *Sitio*, vt impleretur Scriptura. Et quare vt impleretur Scriptura? cur non potius dixit *Sitio*, quia re vera sitiebat, & restinguere sitim cupiebat? nō enim Propheta prædixerat, ad hoc vt fieret, quod prædixit; sed ideò prædixerat, quia præuiderat futurū; & futurū prædixerat, quia res verè futura erat, etiāsi nō præuideretur. Itaque præuisio, vel prędictio non

est causa rei futuræ, sed res futura causa est, cur possit præuideri, vel prædici. Magnũ hoc loco mysteriũ aperitur. Verè enim Dominus siti grauissima laborauit à principio crucifixionis, & ea sitis creuit semper magis ac magis, ita vt vnũ fuerit ex maioribus tormentis, quæ Dominus in cruce pertulit. Siquidem emissio magnæ copiæ sanguinis, exsiccat, & sitim prouocat. Noui ego personam, quæ multis affecta vulneribus, ex quibus ingens copia sanguinis fluxerat, nihil nisi potum desiderabat, quasi nihil mali pateretur præter ardentissimam sitim. Idem legitur in vita sancti Emmerammi martyris: qui ligatus ad palum, & plurimis vulneribus acceptis, de siti tantummodo querebatur. Christus igitur, qui post longam defatigationem multum sanguinis in flagellatione fuderat; & postea crucifixus quatuor quasi fontes in corpore suo patentes gerebat, ex quibus ingens san-

Vide Surium ad diem 22. Septemb.

guinis copia longo iam tempore fluxerat; quomodo fieri potest, vt non siti ardentissima cruciaretur? Et tamen longum hunc cruciatū per tres horas silentio presserat, & potuisset etiam premere vsque ad mortem, quæ iam tunc erat in ianuis. Cur igitur tanto tempore silentio texit cruciatum tam immanem, & iam iam moriturus illum manifestans dicit, *Sitio*; nisi quia voluntas Dei erat, vt nos omnes nouum hoc tormenti genus Christo nō defuisse sciremus? Et ideò idem Pater cælestis à Propheta prædici voluit in persona Christi; & ipsi Domino Iesu Christo inspirauit, vt ad exemplum patientiæ fidelibus suis notum faceret hunc nouum & acerbissimum cruciatum. Dixit ergo, *Sitio*, id est, deficit iam in carne mea humor omnis: aruerunt venæ, aruit lingua, aruit palatum, aruerunt fauces, aruerunt interiora omnia: siquis me refocillare cupit, potum offerat.

Au-

Audiamus nunc quem potum illi obtulerint, qui cruci astabāt. *Erat ergo vas aceto plenum, illi autem spongiam plenam aceto hyssopo circūponentes obtulerunt ori eius*. O consolationem, ò refrigerium. Erat ibi vas aceto plenum, quod noxium est vulneribus, & mortem accelerare solet, atque ea de causa ibi conseruabatur, vt mortem cruci affixis acceleraret. Certè sanctus Cyrillus ad hunc locum ita scribit, *Pro iuuante, & iucundo potu nocentem, & acerbum obtulerunt*. Et hoc ideò credibilius redditur, quòd sanctus Lucas scribat in Euangelio, *Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes*. & quamuis hoc scribat sanctus Lucas de Christo recens cruci affixo: tamen credibile est, illos ipsos milites, cùm audiuerunt clamantem, *Sitio*, tunc acetum per spongiam, & calamum dedisse, quem antea illudentes obtulerāt. Summa est, vt initio paulò ante

Lib. 22. c. 35. in Io.

Luc. 23.

Matt. 27 cruci affixionem, obtulerunt vinũ felle mistum; sic in exitu vitæ ace-
Ioan. 19. tum noxium vulneribus obtulerunt, vt à principio vsque ad finem tota Christi passio fuerit simplex, & vera passio nulla consolatione admixta.

CAP. VIII.

De primo fructu verbi quinti.

SCripturæ testamenti veteris plerunque per scripturas testamenti noui declarari solent: sed in hoc mysterio de siti Domini, verba psalmi sexagesimi octaui haberi possunt pro commentario Euangelij. Siquidem in Euãgelio non apertè declaratur, an qui obtulerunt acetum Domino sitienti, id fecerint, vt ei gratificarentur, an vt eum magis affligerent, id est, ex amore, vel odio. Nos cum sancto Cyrillo in malam par-

partem accipimus factum illorũ, qui Domino sitienti acetum propinauerunt. Sed verba psalmi apertiora sunt, quàm vt explicatione indigeant: atque ex eis hunc fructum colligemus, vt discamus sitire cum Christo, quæ verè, & salubriter sitienda sunt. Hæc sunt verba Prophetæ. *Sustinui, qui simul contristaretur, & non fuit: & qui consolaretur, & non inueni. & dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto.* Itaque qui dederunt Christo Domino, paulo antequam crucifigeretur, vinum cum felle mixtum; & qui crucifixo Domino acetum obtulerunt, de illis erant, de quibus queritur dicens, *Sustinui qui simul contristaretur, & non fuit: & qui consolaretur, & non inueni.*

Sed posset aliquis quærere, an non Beatissima Virgo mater Domini, & soror matris eius Maria Cleophæ, & Maria Magdalena cum Apostolo Ioanne, stantes iux-

ta crucem verè, & ex corde simul contristabantur? An non etiam mulieres illæ, quæ sequebantur
Luc. 23. Dominum ad montem Caluariæ plangentes eum, verè simul cum eo contristabantur? denique nonne Apostoli omnes passionis tempore tristabantur, cùm eis Chri-
Ioan. 16. stus ipse prædixisset, *Mundus gaudebit, vos verò contristabimini?* Omnino contristabantur omnes isti, & seriò contristabantur: sed non simul cum Domino contristabantur; quia non eadem erat tristitiæ causa, vel ratio in Christo, & in alijs. Dominus enim ait, *Sustinui, qui simul contristaretur, & non fuit: & qui consolaretur, & non inueni.* Illi tristabantur de passione, & morte Christi corporali: ille non de hac re tristabatur, nisi ad breue tempus in horto, vt se verè hominem
Luc. 22. demõstraret: immò dicebat, *Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum antequam pa-*
Ioan. 14. *tiar.* & alio loco, *Si diligeretis*

me,

me, gauderetis vtique, quia vado ad Patrem. Quænam igitur erat causa tristitiæ Domino, in qua simul contristantes non inuenit? perditio animarum, pro quibus patiebatur. Et quæ erat causa cōsolationis, in qua consolantem non inuenit nisi salus animarum, quam sitiebat? Hanc vnam consolationem quærebat, hanc optabat, hanc esuriebat, hanc sitiebat: sed datum est ei fel in escam, & acetum in potum. Fellis enim amaritudo peccata significat, quibus nihil est amarius, ei qui sensum gustandi habeat non infectū, vel deprauatum: aceti verò acrimonia, vel acerbitas obstinationem significat in peccato. proinde meritò Christus tristabatur, quia videbat pro vno latrone cōuerso, non solum alterum latronem in obstinatione mansisse, sed multos alios item obstinatos manere, & ex Apostolis ipsis omnes ferè scandalum passos, Petrum negasse, Iudam desperasse.

Siquis igitur velit Christum in cruce esurientem, & sitientem, & inde valde contristatum, & dolentem consolari, atque reficere: primùm ipse se offerat verè pœnitentem, & peccata propria detestantem; deinde simul cum Christo tristitiam magnam in corde suo concipiat, quòd tanta animarum multitudo quotidie pereat, cùm tàm facilè possent omnes homines saluari, si redemptionis pretio vti vellent. Verè Apostolus Paulus vnus erat ex ijs, qui cum Christo tristabantur, cùm ait in epistola ad Romanos, *Veritatem dico in Christo, non mentior, quoniam tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelitæ, quorum adoptio est filiorum, &c.* Nō poterat Apostolus magis amplificare desiderium suum erga salutem animarum, quàm illa

Rom. 9.

exag-

exaggeratione, *Cupiebam anathema esse à Christo*. Significat enim ex sententia sancti Ioannis Chrysostomi de Compunctione cordis, & in epist. ad Romanos, se adeò vehementer tristari de damnatione Iudæorum, vt si fieri posset, cuperet ipse separari à Christo, propter Christum; non quidē à charitate Christi separari cupiebat, de qua dixerat paulò ante, *Quis nos separabit à charitate Christi*? Sed à gloria Christi, malens ipse gloria cælesti priuari, quàm vt Christus priuaretur tanto fructu passionis suæ, quantus appareret in conuersione multorum millium Iudæorum. Iste igitur verè tristabatur cum Christo, & consolabatur dolorem Christi: sed paucos habet hoc tempore imitatores. Primùm enim Pastores animarum non pauci magis tristantur, si prouentus Ecclesiæ suæ diminui, aut etiam perire videant, quàm si multus animarum numerus ex ipsorum absentia, vel

Lib. 1.
hom. 18.
Rom. 8.

ne-

negligentia pereat. *Patientius*, inquit sanctus Bernardus de Episcopis loquens, *ferimus Christi iacturam, quam nostram. Quotidianas expensas, quotidiano reciprocamus scrutinio, & continua Dominici gregis detrimenta nescimus*. Non satis esse debet Prælato, si ipse piè viuat, & Christi virtutes priuatim imitari satagat, nisi etiam subditos suos, vel potius filios suos, pios efficiat, & per Christi vestigia ad vitam æternam ducat. proinde si Christo cōpati, & cum illo tristari, eiusque dolores consolari cupiunt; vigilent super gregem suum, non deserant ouiculas suas, verbo dirigant, exemplo præcedant.

Lib 4 de consider. cap. 9.

Sed etiam de priuatis hominibus iure queri potest Christus, quòd cum illo non contristentur, neque dolorem suum consolentur. Et si cùm in cruce pendebat, meritò querebatur de perfidia, & obstinatione Iudæorum, à quibus videbat tantum suum laborem,

do-

doloremq́; contemnui, & tàm pretiosam medicinam sanguinis sui tãquam à phreneticis respui: quid nunc dicere potest, cùm non iam de cruce, sed de cælo videat, ab his, qui in eum credunt, aut credere se dicunt, nihili fieri passionem suam, sacrum sanguinem conculcari; & nihil, nisi fel, & acetum sibi offerri, id est, sine consideratione diuini iudicij, & sine metu gehennæ multiplicari peccata? *Gaudium est in cælis super vno peccatore pœnitentiam agente*: sed si paulò post ille qui per fidem & baptismum natus videbatur in Christo, & qui per pœnitentiam à morte reuocatus videbatur ad vitam, iterum peccando moritur; nonne gaudium vertitur in tristitiam? & lac in fel; & vinum vertitur in acetum? Certè *mulier, quæ cùm parit tristitiam habet*, si viuũ pariat puerum, *iam non meminit pressuræ, quia natus est homo in mundum*: sed si fortè puer continuò moriatur,

Luc. 15.

Ioan. 16.

tur, aut etiam mortuus naſcatur; nonne duplici dolore torquebitur? ſic etiam multi laborant confitendo peccata, fortaſſe etiam in ieiunijs, & eleemoſynis non ſine labore verſantur. Sed quia per conſcientiam erroneam, vel ignorantiam non probabilem ad indulgentiam non perueniunt; nonne iſti laborant in parturiendo, & tamen abortum faciunt, & ſe ipſi, & paſtores ſuos duplici mœrore conficiunt? Similes ſunt eiuſmodi homines viro ægrotanti, qui amariſſimo pharmaco, vnde ſanitaté ſperabat, ſibi ipſe mortem accelerat: vel agricolæ, qui poſt multos labores in vinea, vel in agro colendo conſumptos, improuiſa grandine ſuperueniente, prouentus omnes, id eſt, labores ſuos omnes amittit. Iſta igitur ſunt mala iure deflenda, & qui iſta deflet, & de his contriſtatur; is cum Chriſto in cruce contriſtatur. & cùm in iſtis depellendis malis pro viribus laborat; is Chriſti patien-
tis

tis in cruce labores, ac dolores mirificè consolatur, & cum Christo vicissim in cælo gaudente gaudebit, & cum regnante regnabit.

CAP. IX.

De secundo fructu verbi quinti.

ALia, nec parum vtilis consideratio mihi occurrit, dum sitim Christi in cruce pendentis attentè considero. Videtur enim mihi Dominus in eum sensum dixisse, *Sitio*, quo dixit mulieri Samaritanæ, *Da mihi bibere*. Nam paulò post aperiens mysterium verbi sui adiunxit, *Si scires donum Dei, & quis est, qui dixit tibi, da mihi bibere: tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam viuam*. Quomodo enim sitiet, qui est fons aquæ viuæ? an non de se loquebatur, cùm diceret in Euangelio, *Si quis sitit, veniat ad* Ioan.7.
me,

me, & bibat? & nonne ipse est petra illa, de qua loquitur Apostolus ad Corinthios, *Bibebant de consequente eos petra, petra autem erat Christus?* Denique nonne ipse est, qui loquitur ad Iudæos per Hieremiam, *Dereliquerunt me fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.* Videor igitur mihi videre Dominum in cruce, tanquàm in sublimi specula, respicientem orbem terrarum plenum hominibus sitientibus, & languentibus præ siti: & occasione sitis suæ corporalis, eundem Dominum miseratum communem illam sitim generis humani, clamauisse, *Sitio*, hoc est, verè quidem sitio propter exhaustum iam, atque exsiccatum humorem corporis mei; sed hæc sitis in momento finietur: magis autem sitio, vt homines ex fide cognoscere incipiant, me esse verum fontem aquæ viuæ & veniant ad me, & bibant, & deinceps

1. Cor. 10

Hiere. 2.

non

non sitiant in æternum.

O nos beatos, si concionem istam Verbi incarnati, attentissimo corde aud remus. An non enim homines ferè omnes sitiunt siti concupiscentiæ ardentissima, & insatiabili aquas labentes, & turbidas rerum transeuntium, & defluentium, quæ vulgò dicuntur bona, pecunias, honores, voluptates? Et quis vnquam istam aquam bibens, non sitiuit iterum? Et quis vnquam Christum magistrum audiens gustare cœpit aquam viuam sapientiæ cælestis, & charitatis diuinæ qui non continuò extincta siti rerum terrenarum, respirare cœperit in spem æternæ vitæ; & deposita mordaci cura acquirendi, & cumulandi terrena, non cœperit desiderare, & sitire cælestia? Hæc aqua viua, non ex terra ascendens, sed de cęlo descendens, quam Dominus fons aquæ viuæ nobis dabit, si eam ab illo ardentibus precibus, & non sine fonte lacrymarum postulabimus; non so-

solùm sitim sedabit rerum terrenarum, sed etiam erit nobis cibus, & potus indeficiens toto tempore nostræ peregrinationis. Sic enim loquitur Isaias Propheta,
Isai. 55. *Omnes sitientes venite ad aquas*. Et ne fortè putes simplicem esse aquam, vel magno pretio emendam; subiungit, *Properate*, inquit, *venite, & emite absque argento, & absque vlla commutatione vinum, & lac*. Aqua emenda dicitur, quia non sine aliquo labore, id est, dispositione propria acquiritur; sed absque argento, & absque vlla commutatione, quia gratis datur, neque vllum æquale pretium inueniri posset. & quam paulò ante vocauerat aquam, nũc appellat vinum, & lac, quia res quædam est pretiosissima, quæ simul comprehendit virtutem, siue perfectionem aquæ, vini, & lactis.

Hæc est vera sapientia, & charitas, quæ dicitur aqua, quia refrigerat æstum concupiscentiæ; vi-

vinum, quia calefacit, & inebriat mentē ebrietate maxime sobria; lac, quia nutrit dulci pabulo prę-cipuè infantes in Christo, iuxta illud Apostoli Petri, *sicut modo geniti infantes lac concupiscite*. 1. Pet. 2.
hæc eadem vera sapientia, & charitas concupiscentiæ carnis contraria, est *iugum* illud *suaue, & onus leue*, quod qui libenter, humiliterq; suscipiunt, inueniunt requiem veram, & solidam animabus suis, vt non amplius sitiant, neque opus habeant aquas ex terrenis puteis haurire. Hæc dulcissima requies animorum aperuit solitudines, impleuit monasteria, reformauit clerum; ipsos etiam coniugatos ad moderationem nō exiguam reuocauit. Certè palatium Theodosij iunioris Imperatoris, non absimile magno monasterio videbatur; & domus Comitis Elzearij parui monasterij formam præseferebat. In vtroque loco nulla iurgia, nullæ contentiones audiebantur, sed psalmi, & can-

Matt. 11

Socr. lib. 7. c. 22.

vid. Sur. to. 5 die 27. Sept.

cantica sacra frequentissimè resonabant. Hæc omnia Christo debemus, qui siti sua sitim nostram extinxit, & tanquam fons viuus aquis iugiter manantibus agros cordium nostrorum ita rigauit, vt siccitatem non timeant, nisi ab ipso fonte corda nostra (quod absit) inimico instigante recedant.

CAP. X.

De tertio fructu verbi quinti.

TErtius fructus, qui ex verbo quinto decerpi potest, est imitatio patientiæ Filij Dei. Quãuis enim in verbo quarto claruerit humilitas cum patientia; tamen in verbo quinto, tanquam in proprio loco summa, & sola patientia Christi fulsisse videtur. Porrò patientia non solùm vna ex magnis virtutibus est, sed etiã præter cæteras valde necessaria.

ſic enim loquitur ſanctus Cyprianus, *Non inuenio, inter cæteras cæleſtis diſciplinæ vias, quid magis ſit vel vtilius ad vitam, vel maius ad gloriam, quàm vt qui præceptis Dominicis obſequio timoris, ac deuotionis innitimur, patientiam maximè tota obſeruatione tueamur*. Sed antequam de neceſſitate patientiæ aliquid dicamus, neceſſe eſt patientiam veram à falſa diſtinguere. Vera patientia eſt, quæ tolerare iubet mala pœnæ, vt non cogatur facere mala culpæ. Talis fuit patientia Martyrum, qui maluerunt tormenta ſubire carnificum, quàm Chriſti fidem abnegare; & maluerunt iacturam omnium bonorum pati, quàm Dijs falſis cultum adhibere. Falſa verò patientia eſt, quæ ſuadet mala omnia tolerare, vt legi concupiſcentiæ pareatur: & amittere bona ſempiterna, vt temporalia conſeruentur. Talis eſt patientia martyrum diaboli, qui facilè tolerant famem, & ſitim,

Serm. de bono patientiæ.

Vide S. August. lib. de patiẽtia c. 1.2.3.

tim, frigus, & æstum, & iacturam nominis boni, & quod admirabilius est, Regni cælorum, vt opes adaugeant, vel carnis concupiscentiæ satisfaciant, vel ad gradus honorum ascendant.

Iam verò patientia vera id habet proprium, vt omnes virtutes perficiat, & conseruet: atque hoc est, quod sanctus Iacobus prędicat in laudibus patientiæ, cùm ait, *Patientia opus perfectum habet, vt sitis perfecti, & integri in nullo deficientes.* Virtutes enim cæteræ sine patientia non diu subsistere possunt propter difficultates, quæ in earum actibus inueniuntur. Sed quando comitem habent patientiam, facilè superant omnes difficultates. patientia enim conuertit praua in directa, & aspera in vias planas. Atque hoc adeò verum est, vt sanctus Cyprianus de ipsa etiam Regina virtutum charitate dicat, *Charitas fraternitatis vinculum est, fundamentum pacis, tenacitas, ac firmitas*

Iac. 1.

Serm. de patiẽtia.

tas

tas vnitatis, quæ spe, & fide maior est; & martyria præcedit, quæ nobiscum semper æterna apud Deũ in regnis cælestibus permanebit. tolle illi patientiam, & desolata non durat; tolle sustinendi, tolerandiq; substantiam, & nullis radicibus, ac viribus perseuerat. Quod idem facilius probat idem Cyprianus de castitate, de iustitia, de pace cum proximis. *Sit fortis,* inquit, *& stabilis in corde patientia, & nec adulterio sanctificatum corpus, & Dei templum polluitur, nec iustitia dicata innocentia contagione fraudis inficitur, nec post gustatam Eucharistiam manus gladiõ, & cruore maculatur.* hæc ille, qui à contrario sensu significare voluit, neque castitatem adulterio resistere posse sine patientia, neque iustitiam fraude vacare, neque sumptam Eucharistiam ab homicidio liberare.

Hoc autem quod scribit sanctus Iacobus de virtute patien-

tiæ, alijs verbis docent Propheta Dauid, & ipse Dominus, & Apostolus eius. Dauid in psalmo nono, *Patientia*, inquit, *pauperis non peribit in finem*; quia videlicet opus perfectum habet, ac per hoc fructus eius nunquam marcescet. Dicitur enim patientia non perire, quia fructus eius, & merces semper manebit. Quomodo dicere solemus, labores agricolæ perire, quando fructum non ferunt; & non perire, quando ferunt. Additur autem vox illa, *pauperis*, quæ hoc loco humilem significat, qui se pauperem agnoscit, & sine adiutorio Dei nihil posse vel facere, vel pati. Sic sanctus Augu-
Cap. 15. stinus exponit in libro de patientia. neque enim soli pauperes, sed etiam diuites veram patientiam habere possunt, dummodo non in seipsis cōfidant, sed in Deo, à quo, vt veri pauperes donorum diuinorum, patientiam petant, & accipiant. Hoc idem Dominus ipse significare voluit, cùm ait in

Euan-

Euangelio, *In patientia vestra possidebitis animas vestras*. Illi enim soli verè possidebunt animã, id est, vitam suam, vt propriam, & quæ à nullo subripi possit, qui patienter tolerabunt omnes afflictiones, & ipsam etiam corporis mortem, vt non peccent in Deũ. Quamuis enim moriendo vitam videantur amittere: tamen non amittunt, sed in æternum custodiunt eam. Mors enim iustorum non mors, sed somnus, isq́; admodum breuis dici potest. Sed impatientes, qui vt vitam corporis non amittant, peccare non dubitant, vel Christum abnegando, vel idola colendo, vel libidini succumbendo, vel aliud quodcumque scelus perpetrando: illi videntur quidem ad tempus conseruare vitam suam, sed perdunt in æternum vitã corporis, & animæ. & sicut veris patiẽtibus rectè dicitur, *Capillus de capite vestro non peribit*: sic impatiẽtibus dici debet, membrũ de corpore vestro immu- Luc. 21. Luc. 21.

ne à gehēnæ incēdio nō manebit.
Denique hoc idem confirmat
Heb. 10. Apostolus, dicens, *Patientia vobis necessaria est, vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.* vbi patientiam non vtilem, sed necessariam omnino esse pronunciat, vt voluntatē Dei sēper faciamus, & voluntatem Dei facientes reportemus promissionem, id est,
Iacob. 1. *coronam gloriæ, quam promisit Deus diligentibus se*, & mandata sua custodientibus. *Si quis enim diligit me, sermonem meum seruabit*. &,
Ioan. 14. *qui non diligit me, sermones meos non seruat*. Itaque videmus totā scripturam sibi ipsi cohærentem, prędicare fidelibus patientiæ necessitatem. Hæc igitur causa est, cur Christus voluerit in exitu de hac vita, testificari omnibus inuisibilem quamdam, & acerbissimam, & longissimam passionem suam, sitim videlicet, vt hoc tanto exemplo proposito, accenderemur ad patientiam in omni afflictione seruandam. Fuisse

ſe autem Chriſti ſitim, pœnā vehementiſſimam, paulò ante in explicatione verbi, *Sitio*, demonſtrauimus. Quòd verò longiſſima fuerit, nullo negotio demōſtrari poteſt.

Ac vt incipiamus à flagellatione, cùm Chriſtus flagellaretur, iam fatigatus erat ex oratione prolixa, & agonia, ac ſanguinis effuſione in horto: deinde ex multis itineribus, quæ illa ipſa nocte, & die ſequente confecerat, ab horto ad domum Annæ, à domo Annæ ad domum Cayphæ, à domo Cayphæ ad domum Pilati, à domo Pilati ad domum Herodis, à domo Herodis ad domum Pilati; quæ itinera multa milliaria continent, neque Dominus à cœna heſterna cibum, vel potum, vel ſomnum guſtauerat: ſed vexationes multas, & grauiſſimas in domo Cayphæ acceperat, ad quas omnes acceſſit duriſſima flagellatio, quam ſitis vehemens comitata eſt; & flagellatione finita, ſitis non finem, ſed incrementum accepit. Suc-

cessit coronatio, & illusio, ac noua vexatio, quam etiam sitis comitata est; & coronatione finita, sitis non extincta, sed aucta est. Inde crucis patibulo oneratus, quamuis ex tot itineribus, & laboribus fessus, & sitibundus processit ad montem Caluariæ. Itinere illo confecto, oblatum est ei vinum cum felle mistum; quod cùm gustasset, noluit bibere. Itaque iter quidem finem accepit, sed sitis, quæ toto itinere pium Dominum cruciauerat, sine dubitatione incrementum accepit. Sequuta est crucifixio, & ex quatuor vulneribus, quasi ex fontibus quatuor sanguine defluente, vnusquisque per se cogitare potest, quàm vehementer sitis creuerit. Denique tribus horis sequentibus à sexta vsque ad nonam horam in horribilibus illis tenebris, vix credi potest, quo sitis ardore sacratissimum illud corpus confectum fuerit. Et quamuis acetum ministri obtulerint ori eius; tamen

quia

quia non vinum vel aqua, ſed acetum, id eſt, aſpera, & ingrata potio fuit, & valde modica, cùm ex ſpongia guttas ſorbere deberet, & iam iam moriturus eſſet: veriſſimè affirmare licet, Redemptorem noſtrum à principio paſſionis vſque ad obitum grauiſſimum hoc tormentum patientiſſimè tolerauiſſe. Quantum ſit autem hoc tormentũ, rari apud nos experiuntur, cùm paſſim occurrãt aquæ, quibus ſitis ſedari poſſit; ſed qui multos dies iter faciunt per loca deſerta, illi experiuntur, quale ſit tormentum ſitis.

Scribit Curtius, aliquando Alexandro Magno, per deſertum cum exercitu iter faciente, occurriſſe poſt longam ariditatem, & ſitim fluuium quemdam; tanta verò auiditate cœpiſſe milites aquam illam bibere, vt multi intercluſo ſpiritu ſtatim extincti fuerint; & addit, *multoq; maior horum, ſic extinctorum, numerus fuit, quam vllo amiſerat bello*. Itaque ardor *Lib. 7. de reb. geſt. Alexan.*

ille sitis tàm erat intolerabilis, vt non possent milites illi sibimet imperare, vt inter bibendum aliquantulum respirarent. sic perijt maxima pars exercitus Alexandri. Inueniuntur etiam, qui præ magnitudine sitis suauem putauerint aquam luto admixtam, oleum, sanguinem, & alia sordidiora, & horribiliora, quæ nemo hauriret, nisi extrema necessitate coactus. Hinc discere debemus, quàm acerba fuerit Christi passio, & quanta in ea patientiæ virtus eluxerit: quæ nobis Deo volente innotuit, vt eam imitemur, & ita Christo compatiamur, vt simul cum illo glorificemur.

Sed audire mihi videor pias quasdam animas, quæ libenter discerent, qua ratione possent ad hoc peruenire, vt patientiam Christi serio imitarentur, & cum Apostolo dicere possent, *Christo confixus sum cruci*, & cum sancto Martyre Ignatio, *Amor meus crucifixus est*. Res hæc non est adeò diffi-

Gal. 2.

Epist. ad Rom.

difficilis, vt multi existimare videntur. Non enim necesse omnibus est humi cubare, flagellis ad sanguinem vsque corpus propriũ cædere, ieiunare quotidie in pane & aqua, cilicium asperum, vel ferream catenam ad nudam carnem quotidie gerere, & alia id genus ad carnem edomandam, & cum vitijs & concupiscentijs crucifigendam facere. Illa enim laudabilia, & vtilia sunt, cùm fiunt ab ijs, qui possunt, & non sine consilio magistri spiritualis: sed ego rationem exercendæ patientiæ, & Christum patientem imitandi demonstrare pijs Lectoribus cupio, quæ omnibus conueniat, & nihil insolitum, nihil nouum, nihil quod ad popularem auram captandam fieri vllus suspicari possit.

Primùm igitur aio, oportere patientiæ amatorem in illis laboribus, & doloribus libenter versari, quæ certum sit, voluntati diuinæ placere, iuxta illud Apostoli; *Patientia vobis necessaria* Heb. 10.

est, vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem. Quid autem velit Deus nos patienter subire, non est difficile discere, vel docere. Primùm enim pro comperto habemus, ea quæ nobis mãdat mater Ecclesia, quamuis dura, vel difficilia sint, obedienter, & patienter perficienda esse. Quid nobis mandat Ecclesia? ieiunia quadragesimæ, quatuor temporũ, & vigiliarum ista si suscipiantur, vt oportet, non sine patientia perfici possunt. Nam si quis velit, in diebus ieiuniorum exquirere delicatas epulas; & in cœna vna, siue prandio vno, tantum cibi sumere, quantum in prandio simul & cœna capere solitus erat; & horam anticipare, & postea sub vesperum cœnulam sumere tam copiosam, vt cœna dici possit; iste certè non facilè esuriet, neque sitiet, neque patientia opus habebit: sed si seriò statuat, non anticipare horam, nisi morbus, aut alia necessitas cogat: vulgares, &

viles epulas pœnitentiæ agendæ accommodatas ſumere, easq́; in ea menſura, quæ refectionem vnã, eamq́; ordinariam non excedat; & quod in alia refectione ſumeretur, ſi dies ieiunij non eſſet, dare pauperibus, vt ſit iuxta B. Leonem, *refectio pauperis, abſtinentia ieiunantis*. & alibi, *Eſuriamus paulululum dilectiſſimi; & aliquantulum, quod iuuandis poſſit prodeſſe pauperibus, noſtræ conſuetudini ſubtrahamus*. & denique ſub noctem cœnula, quæ ſumi à multis ſolet, verè ſit cęnula: tùm ſine dubio patientia neceſſaria erit, ad eſuriem, & ſitim tolerandam; & ſic ieiunando Chriſti patientiam vtcumque ſaltem imitabimur; & Chriſto confixi erimus cruci, ſaltem ex parte. At iſta non ſunt omnia neceſſaria. Ita ſit, ſed ad patientiam exercendam, & ad Chriſti paſſionem imitandam neceſſaria ſunt. Deinde Mater Eccleſia iubet Eccleſiaſticos, & regulares recitare, vel ca-

Ser. 11. de ieiun. 10. menſis. Ser 9 de ieiun 7. menſis.

nere septem horas canonicas: & vt fideles omnes saltem orando legant Dominicam orationem, & Angelicam salutationem. Ista sacra lectio, & oratio si fiat eo modo, quo posset, & deberet fieri, sine dubio patientiæ auxilio indigebit. sed non desunt multi, qui vt patientiæ suffragio non indigeant, tollere satagunt omnes difficultates. Primum quasi onus aliquod graue gerere debeant, velocissimè percurrunt omnia, vt videlicet ab illo onere breuissimè se expediant: deinde non erecti, & stantes, vel flexis genibus, sed sedentes, vel deambulantes horas canonicas legunt; videlicet vt tædium lectionis, & orationis, vel sedendo minuatur, vel deambulando leuetur. Loquor autem de ijs, qui priuatim horas legunt, non de illis, qui in choro psalmos decantant. Præterea ne somnum interrumpere cogantur, non solum horas diurnas, sed etiam nocturnas sole fulgente decantant.

De attentione, & mentis eleuatione, cùm Deus laudatur, vel oratur; nihil dico, quia plerique nihil minus cogitant, quàm id, quod canunt, vel legunt. Itaque sublata difficultate consumendi longũ tempus in lectione, vel oratione, necnon surgendi ad horas nocturnas; & omisso labore standi, vel flectendi genua, & animum coercendi, vt non hùc, atque illùc diuagetur, sed totus sit in ijs, quæ legit: mirum non est, si multi patientiæ subsidio egere nõ videantur. Sed isti audiant, qua sollicitudine canonicas horas sanctus Franciscus legebat, & tunc intelligent, hoc pium officium sine patientiæ auxilio peragi non posse. Sic igitur loquitur sanctus Bonauentura in vita sancti Francisci, *Solitus erat vir sanctus horas canonicas non minus timoratè Deo persoluere, quàm deuotè. nam licet oculorum, stomachi, splenis, & hepatis ægritudine laboraret; nolebat tamen muro, vel parieti* *Cap. 10. vita S. Frãcisci.*

inha-

inhærere, dum psalleret; sed horas semper erectus, & sine caputio non girouagis oculis, nec cum aliqua syncopa persoluebat. siquando esset in itinere constitutus, figebat tunc temporis gressum, huiusmodi consuetudinem reuerētem, & sacram ob pluuiarum inundantiam non omittens. Grauiter etiam se putabat offendere, si quando orationi deditus vanis phantasmatibus interius vagaretur. Cùm aliquid tale accideret, non parcebat confessioni, quin illud protinus expiaret. Psalmos cum tanta mentis attentione dicebat, quasi Deum præsentem haberet: & cùm nomen Domini in eis occurreret, præ suauitatis dulcedine, labia sua lingere videbatur. Certè si quis conari velit sic horas canonicas legere, & noctu etiam surgere ad nocturnas horas persoluendas, experietur omninò, sine labore, & patientia se nō posse diuino officio satisfacere. Multa sunt alia, quæ mater Ecle-

clesia de voluntate Dei,ex literis sacris edocta, præcipit, quæ sine patientia rectè peragi non possunt, qualia sunt dare superfluum opum pauperibus, ignoscere peccantibus in nos, & satisfacere ijs, quos nos offendimus ; confessio peccatorum omnium saltem annis singulis ; perceptio sacrosanctæ Eucharistiæ,quę non paruam exigit præparationem; quæ sine patientia rectè peragi non possunt: sed ego pauca ista per modum exempli ponere volui.

Alterum est, in quo diuina voluntas cernitur, & sine patientia perfici nequit, id totum,quod ad nos vexandos vel dæmones, vel homines faciunt. Quamuis enim homines mali, & dæmones pessimi,cùm nos exercent, nihil boni cogitent : tamen Deus, sine quo illi nihil agere possunt, illam vexationem non permitteret, nisi nobis vtilem esse iudicaret: proinde omnis illa vexatio de manu Domini suscipienda ; ac per hoc

pa-

patienter, & libenter toleranda est. Sic Iob simplex, & rectus, non ignorabat stragem illam, quam passus est, cùm vna die perdidit omnes opes, & omnes filios, ac deinde totius corporis sanitatem, à Diaboli inuidia processisse: dixit tamen, *Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum*, quia nouerat, stragem illam sine Dei voluntate fieri non potuisse. Non hæc dico, quasi velim homines ab hominibus, vel à dæmonibus afflictos, non posse, aut non debere resarcire damna, medicinam adferre corpori, seq;, resq; suas defendere: sed hoc tantùm admoneo, non esse cogitandum de vltione contra homines malos, neque reddendum malum pro malo, sed patienter tolerandum, quod Deus nos tolerare voluerit, vt voluntatem Dei facientes reportemus promissionem.

Iob 1.

Postremum illud est, vt omnia, quæ casu, vel fortuitò accidere vi-

den-

dentur, vt nimiam ſiccitatem, nimiam pluuiam, peſtilentiam, penuriam, & alia id genus, intelligamus, non ſine prouidentia, & voluntate Dei contingere; ac per hoc non queramur de elementis, vel de ipſo Deo, ſed agnoſcamus flagellum Dei, & peccata noſtra; & ſubiecti Deo, in humilitate vera patienter feramus omnia: ſic enim fiet, vt placatus Deus relinquat poſt ſe benedictionem, & nos vt filios paterna pietate caſtiget, non vt adulterinos hæreditate cæleſti priuet. Addam ex ſancto Gregorio exemplum vnū, ex quo intelligi poſſit, quanta ſit merces patientiæ. In homilia trigeſima quinta ſuper Euangelia narrat, quendam Stephanum adeo fuiſſe patientem, vt eos ſibi præ cæteris amicos crederet, qui ſibi moleſtiam aliquam irrogaſſent, & gratias pro contumelijs redderet: damna ſibi illata, lucra maxima exiſtimaret, aduerſarios omnes in adiutoribus, & benefacto-

factoribus numeraret. Hunc sine dubitatione mundus amentem, & stultum esse censuisset; sed ipse Apostolum Christi non surda aure
1. Cor. 3. audiuerat dicentem, *Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat, vt sit sapiens.* nam, vt in eodem loco S. Gregorius dicit, huic morienti Angeli multi visi sunt adfuisse, qui eius animam in cælum recta deferrent: & ipse sanctus Doctor, hunc Stephanum inter martyres sanctos, ob eius patientiam eximiam, numerare non dubitauit.

CAP. XI.

De quarto fructu verbi quinti.

ADhuc superest fructus vnus, isq; dulcissimus, qui ex verbo, *Sitio*, decerpi potest. Sanctus enim Augustinus enarrans psalmum sexagesimum octauum, exponens

ponens verbum, *Sitio*, dicit, eo verbo significatum fuisse non solum desiderium potus corporalis; sed etiam desiderium, quo Christus flagrabat fidei, & salutis inimicorum suorum. Sed possumus nos occasione accepta ex sancti Augustini sententia, paulò altius ascendere, ac dicere: Christum sitiuisse gloriam Dei, & salutem hominum: nos autem sitire debere gloriam Dei, honorem Christi, salutem nostram, & salutem fratrum nostrorum. Et quidem, quòd Christus sitierit gloriam Patris, & salutem animarum, dubitari non potest: id enim clamant omnia opera eius, & omnes conciones eius, & omnes passiones eius, & omnia miracula eius. Nobis potius cogitandum est, vt non simus ingrati tanto benefactori; qua ratione sic inflammari possimus, vt verè sitiamus honorem Dei, qui *sic dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret*: & simul Christi gloriam ve- Ioan. 3.
rè,

rè, atque ardenter sitiamus, qui
Ephes. 5. *dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis hostiam & oblationem Deo in odorem suauitatis.* necnon, vt sic verè compatiamur fratribus nostris, vt salutem ipsorum ardentissimè sitiamus. Sed illud nobis est maximè necessarium, vt salutem propriam ita verè, & ex animo sitiamus, vt sitis illa cogat nos omnia pro viribus cogitare, & loqui, & agere, quæ ad salutem nostram consequendam expediunt. Si enim nos neque honorem Dei, neque Christi gloriam, neque salutem proximorum sitiamus; non propterea vel Deus honore debito carebit, vel Christus gloria sua priuabitur, vel proximi salutem non consequentur: sed nos ipsi verè peribimus in æternum, si salutem propriam sitire neglexerimus. Ex quo mihi sæpè vehemens admiratio subit, vnde fiat, vt sciamus, Christum salutem nostram tàm ardenter sitiuisse; & nos ipsi,
qui

qui certò credimus, Christum esse Dei sapientiam, non moueamur ad eius exemplum imitandum in re, quę nobis super omnia necessaria est. Nec minus admiror, quòd nos ipsi temporalia bona tàm ardenter sitiamus, quasi essent bona sempiterna; & salutem verè sempiternã tàm negligenter quæramus, & non solùm non sitiamus, sed vix leuiter desideremus, quasi res esset momentanea, & leuis. Adde, quòd temporalia non sunt pura bona, sed admixta malis plurimis: & tamen sollicitè, & anxiè appetuntur; salus æterna nullum malum habet admistum, & tamen sic negligitur, sic leuiter appetitur, ac si nihil solidi contineret. Illumina Domine oculos meos interiores, vt inueniam aliquando tam noxiæ ignorantiæ causam.

Amor certè desiderium parit, desiderium verò cùm ardere vehementer incipit, sitis appellatur. Sed quis potest non amare salutem propriam, præsertim æternã,

& ab

& ab omni malo immunem? & si non potest non amari res tanta, cur non vehementer desideratur? cur non ardenter sititur? cur non totis viribus quæritur? Fortasse ratio est, quia salus æterna non cadit sub sensum, ideòq; neque experimētum eius habemus, quale planè nobis adest de salute corporali; proinde istam sitimus, illam frigidè desideramus. Sed si res ita se habet, vnde Dauid, qui homo mortalis erat, tàm ardenter visionem sitiebat Dei, in qua visione salus æterna consistit, vt clamaret, *Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deum, fortem, viuum: quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?* Vbi Propheta adhuc in terris manens, visionem Dei, quæ est ipsa salus æterna, ardentissimè sitiebat. Quod idem non soli contigit Dauidi, sed viris plurimis sanctitate insignibus, quibus res omnes ter-

Psal. 42.

renæ

renæ ſordebant, & inſipidæ videbantur; & ſola vehementiſſimè ſapiebat, & dulciſſima eſſe videbatur memoria, vel recordatio Dei. Non igitur cauſa, cur nos non ardenter ſitiamus beatitudinem ſempiternam, ea eſt, quòd ea ſub ſenſu non cadat: ſed quòd non attentè, & aſſiduè cum plena fide cogitetur. Cur autem non ita, vt oportet, cogitetur, cauſa eſt, quia nos ſpirituales non ſumus, ſed animales. *Animalis* enim *homo non* 1. Cor. 2.
percipit ea, quæ ſunt Spiritus Dei. Quare ſi cupis, anima, ſitire ſalutem tuam, & aliorum, & multo etiam magis honorem Dei, & gloriam Chriſti, audi B. Iacobum dicentem, *Siquis ex vobis indiget* Iacob. 1.
ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei. Neque enim iſta tàm ſublimis ſapientia in ſcholis mundi reperitur, ſed in ſolo auditorio ſpiritus Dei, qui hominem animalem conuertit in ſpiritualem: neque ſatis eſt ſemel

& frigidè petere, sed oportet perseuerare pulsando, & inenarrabili gemitu clamare ad aures Patris. Si enim pater carnalis ploranti filiolo, & panem poscenti denegare non solet, *quanto magis*, inquit Dominus, *Pater vester de cælo dabit Spiritum bonum petentibus se?*

Luc. 11.

CAP. XII.

Exponitur ad literam verbum sextum, Consummatum est. *Ioan. 19.*

VErbum sextum à Domino in cruce prolatum, refertur ab eodem sancto Ioanne, vt penè cõiunctum cum quinto. Statim atque Dominus dixerat, *Sitio*, & acetum sibi oblatum biberat, addidit sanctus Ioannes, *Cùm ergo accepisset Iesus acetum, dixit, Consumma-*

Ioan. 19.

matum est. Et quidem ad literam nihil est aliud, *consummatum est*, nisi consummatum, ac perfectum est opus passionis. Siquidem opera duo iniunxerat Pater Filio; vnum prædicandi Euangelium: alterum patiendi pro genere humano. De priore opere dixit Dominus apud Ioannem, *Opus consummaui, quod dedisti mihi, vt facerem: manifestaui nomen tuum hominibus*. Hæc dixit Dominus post vltimam, & longissimam concionem habitã ad discipulos post cœnam. Proinde tunc consummauit primum opus, quod ei Pater iniunxerat. Alterum opus erat bibendi calicem passionis, de quo Dominus ait, *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* & alibi, *Pater si vis, transfer calicem hunc à me*. & alibi, *Calicem quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illum?* De hoc igitur Dominus proximus morti, ait, *Consummatum est*, calicem enim exhausi totum vsque ad fæces; nihil iam

Ioan. 17.

Matt. 20

Matt. 26

Ioan. 18.

superest, nisi vt abeam ex vita. *Et inclinato capite tradidit Spiritum.*

Sed quoniam neque Dominus ipse, neque sanctus Ioannes, breuitati consulentes, explicauerunt, quid esset illud, quod consummatum est; data est nobis occasio ad plura mysteria, non sine ratione & fructu, illud applicandi. Primùm igitur sanctus Augustinus in commentario huius loci, refert vocem illam, *Consummatum est*, ad impletionem prophetiarum, quæ de ipso erant. *Sciens enim*, inquit Euangelista, *quia iam omnia consummata erant, vt consummaretur Scriptura, dixit, Sitio*: & paulò post, *accepto aceto, dixit, Consummatum est*, id est, impletum est illud, quod supererat adimplendum. Ex quo intelligimus, etiam illum voluisse dicere, consummata, & adimpleta iam esse, quæ de ipsius vita, & morte prædicta à Prophetis fuerant. Verè enim omnia prædicta fuerant.

Con-

Conceptio, *Ecce Virgo concipiet.* *Isai. 7.*
Natiuitas in Bethleē, *Et tu Beth-* *Mich. 2.*
leem terra Iuda, &c. *ex te exiet*
Dux, qui regat populum Is-
rael. Apparitio nouæ stellæ, *Orie-* *Num. 23*
tur stella ex Iacob. Adoratio Re-
gum, *Reges Tharsis, & insulæ* *Psal. 71.*
munera offerent. Prædicatio Euā-
gelij, *Spiritus Domini super me,* *Isai. 61.*
euangelizare pauperibus misit me.
Miracula, *Deus ipse veniet, & sal-* *Isai. 35.*
uabit nos: tunc aperientur oculi
cæcorum, & aures surdorum pa-
tebunt. tunc saliet sicut ceruus
claudus, & aperta erit lingua
mutorum. Sessio super asinam,
& pullum eius, *Ecce Rex tuus ve-* *Zach. 9.*
niet tibi iustus, & Saluator, ipse
pauper, & ascendens super asinā,
& pullum filium eius. Denique
passio tota per partes descripta
est à Dauide in psalmis; & ab Isa- *Ps. 21. 68*
ia, Hieremia, Zacharia, & alijs. *Isai. 53.* *Hier. 11.*
Atque hoc est, quod ipse Domi- *Zach. 12.*
nus iturus ad passionem dicebat,
Ecce ascendimus Hierosolymam, *Luc. 18.*
& consummabuntur omnia, quæ

scripta sunt per Prophetas de filio hominis. De illis igitur, quæ consummanda erant, nunc dicit, *Consummatum est*; id totum videlicet, quod consummandum, id est, implendum erat, vt Prophetæ fideles inuenirentur.

Deinde *Consummatum est*, significat, ex sententia sancti Ioannis Chrysostomi, consummatam fuisse in morte Christi, potestatem, quæ permissa erat hominibus, & dæmonibus in Christum; de qua potestate Christus ipse dixit ad Principes Sacerdotum, & magistratus Templi, & seniores, *Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum*. Hæc igitur hora, & hoc tempus totum, quo Deo permittente, potestatem habuerunt impij in Christum, finitum est, cùm Dominus dixit, *Consummatum est*: tunc enim finem accepit peregrinatio Filij Dei inter homines, quam prædixit Baruch, cùm ait, *Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius aduersus eum*.

Luc. 22.
Baruc. 3.

eum. Hic adinuenit omnem viam disciplinæ, & tradidit illam Iacob puero suo, & Israel electo suo. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Et simul cum peregrinatione finem accepit vitæ mortalis conditio, secundum quam esuriebat, sitiebat, dormiebat, fatigabatur, iniurijs, & flagellis, vulneribus, & morti obnoxius erat. Itaque vbi dixit Christus in cruce, *Consummatum est: Et inclinato capite tradidit Spiritum:* consummatum est iter, de quo dixerat, *Exiui à Patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem.* Ioan.16. Consummata est peregrinatio laboriosa, de qua dictum erat à Hieremia, *Expectatio Israel, Saluator eius in tempore tribulationis: quare quasi colonus futurus es in terra, & quasi viator declinans ad manendum?* Hier.14. Consummata est mortalitas humanitatis eius, & consummata est potestas omnium inimicorum eius

in ipsum. Tertio consummatum est sacrificium omnium sacrificiorum maximum, & in quod omnia sacrificia veteris legis, tanquam figuræ & vmbræ, in sacrificium verum, & solidum intuebantur. Sic enim loquitur sanctus Leo; *Traxisti Domine omnia ad te, quoniam scisso templi velo, sancta Sanctorum ab indignis Pontificibus recesserunt, vt figura in veritatem, prophetia in manifestationem, & lex in Euangelium verteretur.* & paulò post, *Nunc etiam carnalium sacrificiorum varietate cessante, omnes differentias hostiarum, vna corporis, & sanguinis tui implet oblatio.* In hoc enim Christi sacrificio, sacerdos est Deus homo; ara, crux; sacrificium, agnus Dei; ignis holocausti, charitas; fructus sacrificij, mundi redemptio. Sacerdos, inquam, fuit Deus homo; quo nullus maior excogitari potest, *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* & verè secun-

Ser. 8. de pass. Dñi.

Psal. 106

cun-

cundum ordinem Melchiſedech, quia Melchiſedech ſine patre, ſine matre, ſine genealogia legitur in Scripturis: & Chriſtus ſine patre fuit in terra, ſine matre in cælo: ſine genealogia, quia *generationem eius quis enarrabit?* quippe ante luciferum genitus, *& egreſſio eius à diebus æternitatis*. Ara fuit crux, quæ quanto vilior fuit, antequam Chriſtus eam ſubiret, tantò poſtea illuſtrior, & nobilior facta eſt, & in nouiſſimo die apparebit in cælo, ſole ſplendidior. De Cruce enim intelligit Eccleſia, quod dicitur in Euangelio, *Tunc parebit ſignum Filij hominis in cælo*: ſic autem cantat Eccleſia, *Hoc ſignum crucis erit in cælo, cùm Dominus ad iudicandum venerit*. Quod idem confirmat ſanctus Ioan. Chryſoſtomus, illud etiam obſeruans, quòd quãdo *Sol obſcurabitur, & luna non dabit lumen ſuum*, tunc in cælo crux apparebit ipſo Sole lucidior. Porrò ſacrificium fuit Agnus Dei pror-

Iſai. 53. *Pſal. 109* *Mich. 5.* *Matt. 24* *Hom. 77. in c. 24. Matth.*

prorsus innocens, & immaculatus. De quo Isaias, *Sicut ouis ad occisionẽ ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum.* & Præcursor Domini, *Ecce*, inquit, *Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* & Apostolus Petrus, *Non corruptibilibus auro, vel argento redẽpti estis, sed pretioso sanguine Agni immaculati, & incontaminati Christi.* Qui etiam dicitur in Apocalypsi, *Agnus occisus ab origine mundi*, quia pretium eius à Deo præuisum proderat etiam illis, qui Christi tempora præcesserunt. Ignis holocaustum cremans, sacrificiumq; perficiens est charitas immensa, quasi fornax vehementer accensa, quæ flagrabat in corde filij Dei, & quam aquæ multæ passionum extinguere non potuerunt. Denique fructus sacrificij fuit expiatio peccatorum omnium filiorum Adam, siue mundi totius reconciliatio. Sic enim loquitur sanctus Ioãnes in

Isai. 53. Ioan. 1. 1. Pet. 1. Apoc. 13 Cant. 8.

in epistola sua prima, *Ipse est pro-* 1. Ioan. 2
pitiatio pro peccatis nostris. Non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi. Quod idem significant verba S. Ioannis Baptistæ, *Ecce Agnus Dei, ecce qui* Ioan. 1.
tollit peccata mundi.

Vna sola restat quæstio, ad quem modum Christus idem potuerit esse sacerdos, & victima: Sacerdotis enim officium est mactare victimam: Christus autem non se ipse mactauit, neque potuit id iure facere, quia sacrilegium perpetrasset, non sacrificiũ obtulisset. Sed verè Christus non se ipse occidit, & tamen verè sacrificium obtulit; quia libens, & volens se mactandum obtulit, ad gloriam Dei, & expiationem peccati. Neque enim potuissent vnquam milites, aut satellites eum comprehendere, vel tenere: neque claui manus eius, pedesq; transfigere: neque mors ad eum quantumuis crucifixum accedere potuisset, nisi ipse voluisset. Ita-

Isai. 53. que verissimè dicit Isaias, *Oblatus est, quia ipse voluit*: & ipse Domi-
Ioan. 10. nus, *Ego pono animam meam, nemo tollit animam meam, sed ego pono eam.* & apertissimè Apo-
Ephes. 5. stolus Paulus, *Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis, oblationem, & hostiam Deo in odorem suauitatis*. Admirabili igitur ratione, & modo, quod mali, siue peccati, & sceleris fuit in passione Christi, id totum ad Iudam, & Iudæos, ad Pilatum, & milites pertinet; & isti non sacrificium obtulerunt, sed sacrilegiũ perpetrarunt; neque sacerdotes, sed sacrilegi dici meruerũt: quod in eadem passione fuit boni, religiosi, & pij, id totum Christi est, qui ex affluentissima charitate sua, vt iram Dei placaret, & mundum Deo reconciliaret, & iustitiæ diuinæ satisfaceret, & genus humanum non periret, obtulit se ipse victimam Deo, non se occidendo, sed mortem, & mortem crucis patientissimè tolerando.

Quod

Quod paucissimis verbis sanctus Leo expressit, cùm ait, *Admisit in se impias manus furentium, qui dum proprio incumbunt sceleri, famulati sunt Redemptori.* Ser. 10. de pass.

Quartò, in Christi morte consummatum est pręliũ ingens Christi cum Principe huius mundi. de quo prælio loquitur Dominus ipse apud Ioannem, dicens, *Nunc iudicium est mundi, nunc Princeps huius mundi eÿcietur foras: & ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum.* Hoc verò prælium iudiciale fuit, non militare. qualia sunt prælia litigantium, non qualia sunt prælia militum. Litigabat enim diabolus cum filio Dei de possessione mundi, id est, generis humani. Diabolus à longo tempore intruserat se in possessionem mundi, quia vicerat primum hominem, & seruum sunm illum fecerat cum vniuersa eius progenie. Itaque ipse etiam B. Paulus dæmones vocat *principes, & potestates mun-* Ioan. 12. Ephes. 6.

di, & rectores tenebrarum harũ. Et Christus ipse, vt paulò ante diximus, vocat diabolum *Principem mundi huius*. Nec solùm diabolus se mundi principem haberi volebat, sed etiam deum.
Psal. 95. vnde est illud psalmographi, *Dij gentium dæmonia, Dominus autem cælos fecit*. Passim enim diabolus in sculptilibus gentium adorabatur, & sacrificijs arietũ, & vitulorum colebatur. Ab altera parte filius Dei, vt verus, &
Hebr. 1. legitimus hæres vniuersorum, mundi principatum sibi repetebat. Hoc igitur prælium in cruce tandem consummatum est, & lata sententia in fauorem Domini nostri Iesu Christi: quia Dominus in cruce plenissimè satisfecit iustitiæ diuinæ pro culpa hominis primi, & omnium filiorum eius. Reddita enim est obedientia Patri à Filio, maior quàm fuisset inobedientia serui ad Dominum: & humiliatus est Filius Dei vsque ad mortem in honorem Patris, ma-

magis quàm in superbiam elatus fuisset seruus in iniuriam Dei. Ita Deus reconciliatus in gratiam filij generi humano, eripuit illud de potestate diaboli, *& transtulit in regnum filij dilectionis suæ.* Coloss. 1.

Est & alia ratio, quã adducere solet B. Leo, quam verbis illius reddemus. *Si crudelis*, inquit, *& superbus inimicus consilium misericordiæ Dei nosse potuisset, Iudæorum animos mansuetudine potius temperare, quàm iniustis odijs studuisset accendere, ne omnium captiuorum amitteret seruitutem, dum nihil sibi debentis persequitur libertatem.* Ser. 10. de pass. Egregia omninò ratio: æquum enim fuit, vt diabolus imperium amitteret in eos omnes, quos per peccatum seruos sibi fecerat; quia in Christum, qui seruus eius non erat, & quem ad peccandum nunquam induxerat, extendere manus, eumq; ad mortem vsque persequi non dubitauerit.

Sed si res ita se habet, si prælium

lium consummatum est, si victoria penes filium Dei stetit, & ipse
1. Tim. 2. *vult omnes homines saluos fieri*: cur tàm multi vsque ad hanc diē, mancipia diaboli sunt in hac vita, & ad tormenta gehennæ rapiuntur in alia? Vno verbo respondeo, quia sic ipsi volunt; Christus enim à prælio victor regrediens, duo quædam ingentia beneficia humano generi præstitit: Vnum, vt iustis paradisi ianuam aperiret, quæ à primi hominis lapsu vsque ad eam diem clausa fuerat; & illo ipso die victoriæ suæ, dixit, *Hodie mecum eris in paradiso*, latroni, qui merito sanguinis eiusdem Christi per fidem, spem, & charitatem iustificatus fuerat; vnde canit exultans Ecclesia, *Tu deuicto mortis aculeo, aperuisti credentibus Regna cælorum*. Alterum, vt sacramenta institueret, quæ vim haberent remittendi peccata, & gratiam cōferendi; & præcones in omnes partes mundi mitteret, qui alta
voce

voce prædicarent, *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit*. Itaque victor in prælio Dominus, viam strauit omnibus ad libertatem gloriæ filiorum Dei. Quòd si multi nolunt eam viam ingredi, culpa sua pereunt, non impotentia, vel negligentia Redemptoris. Mar.16.

Quintò denique, *Consummatū est*, rectissimè potest intelligi de consummatione ædificij, quod est Ecclesia. Perfectionem enim ædificij, consummationem dici, auctor est ipse idem magister noster Christus, qui ait apud Lucam, *Iste homo cœpit ædificare, & non potuit consummare*. Luc.14. Porrò Ecclesiam in passione Christi fuisse cõsummatam, quæ in eius baptismo fuerat inchoata, docent sancti Patres, Epiphanius in libro tertio aduersus hæreses, Lib 3.hæres.78. & sanctus Augustinus in libro vltimo de ciuitate Dei. Lib.22. 17. qui docent Euam de costa Adami ipso dormiente ædificatã, typum fuisse Ecclesiæ, quæ ex Christi

sti latere, dum ipse dormire cœpisset, per mortem, ædificata est: & notant non sine mysterio dixisse Scripturam, Euam fuisse ædificatam, non formatam. Quòd autem à baptismo Christi ædificari cœperit Ecclesia; probat sanctus Augustinus ex psalmo, vbi dicitur, *Dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum*. Regnum enim Christi, quod est Ecclesia, cœpit à baptismo Christi, in quo ipse baptismum Ioannis accipiés, aquas consecrauit, & baptismum suum instituit, quod est ianua Ecclesiæ, & tunc manifestè innotuit, voce Patris audita de cælo, *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipsum audite*. Et ex eo tempore Dominus cœpit prædicare, & congregare discipulos, qui fuerunt primi, qui ad Ecclesiam accesserunt. Quamuis autem apertio lateris Christi post mortẽ facta sit, & tunc exierint sanguis, & aqua, quæ signifi-

Lib. 27 de ciuit. c. 8.

Psal. 71.

Matt. 3.

can-

cant duo præcipua sacramenta Ecclesiæ, Baptismum, & Eucharistiam: tamen à Christi passione virtutem accipiunt omnia sacramenta. & quòd de latere Christi iam defuncti fluxerint sanguis, & aqua, declaratio fuit mysteriorū, non institutio. Rectissimè igitur dicitur consummatio ædificij Ecclesiæ tunc facta, cum Christus dixit, *Consummatum est*, quia tunc nihil supererat, nisi mors, quæ statim consecuta est, & redemptionis pretiū consummauit.

CAP. XIII.

De primo fructu verbi sexti.

NOn pauci fructus ex verbo sexto decerpi possunt, si quis huius verbi fœcunditatem attentè consideret. ac primùm ex eo quod diximus, *Consummatum est*, intelligi debere de impletione vaticinio-

ciniorum, deducit sanctus Augu-
in ps. 76. stinus vtilissimum documentum.
Nam quemadmodum certi sumus
ex ipso euentu rerum, vera fuisse,
quæ Prophetæ sancti tanto antea
prędixerunt: ita certi esse debe-
mus, omnino futura esse, quæ ij-
dem prophetæ futura prædixe-
runt, quamuis adhuc impleta non
sint. Prophetæ siquidem non hu-
mana voluntate, sed Spiritu sancto
2. Pet. 1. inspirante locuti sunt: & quia
Spiritus sanctus Deus est, & non
potest vllo modo fieri vt fallatur,
vel mentiatur Deus; ideò certissi-
mi sumus, omninò esse adimplen-
da, quæ futura denunciata sunt,
& impleta non sunt. *Sicut vsque
ad hodiernam diem* (inquit sanctus
Augustinus) *omnia euenerunt: sic
& quæ restant, euentura sunt. ti-
meamus diem Iudicij; venturus est
Dominus; qui venit humilis, ve-
niet excelsus*. hæc ille. Sed nos
argumẽta maiora tenemus, quàm
antiqui tenuerint, vt in fide rerũ
futurarum non hæsitemus. Qui
enim

enim Christi tempora præcesserunt, sine experimento vllo, multa credere tenebantur; nos ex ijs, quæ scimus impleta, facilè credere possumus adimplenda, quæ restant. Qui temporibus Noe audiebant futurum esse diluuium generale, hoc ipsum prædicante Noè, propheta Domini; non verbo solùm, sed etiam magno illo labore, quo arcam sollicitè fabricabat: non erant faciles ad credendum, quia diluuium eiusmodi nunquam viderant, & ideò repentina super eos ira diuina descendit. Nos verò, qui scimus impletum fuisse, quod Noe propheta prædixit, cur non facilè credemus futurum diluuium ignis, & eo destruenda omnia, quæ nunc tanti facimus? Et tamen re vera pauci sunt, qui ista futura ita credãt, vt desiderium à rebus perituris auocent, & ibi figant corda, vbi vera, & sempiterna sunt gaudia.

Sed hoc ipsum est prædictum ab ipso Domino, vt inexcusabi-

les

les sint futuri, qui ex impletione præteritorum vix adduci possunt, vt credant adimplenda esse futura. sic enim Dominus loquitur,
Matt.24 *Sicut in diebus Noe, ita erit aduentus Filij hominis. sicut enim erant in diebus ante diluuium, comedentes, & bibentes, nubentes, & nuptui tradentes vsque ad eum diem, quo intrauit Noe in arcam, & non cognouerunt, donec venit diluuium, & tulit omnes: ita erit & aduentus filij hominis. Vigilate igitur, quia nescitis, qua hora filius hominis venturus sit.* &
2. Pet.3. Apostolus Petrus, *Adueniet*, inquit, *dies Domini, vt fur, in quo cæli magno impetu transient, elementa verò calore soluentur, terra autem, & quæ in ipsa sunt opera, exurentur.* Sed, inquiunt, ista procul absunt. Esto procul absint, si tamē procul absunt, certè mors tua non procul abest, & hora eius incerta est. & certum est tamen, in iudicio etiam particulari, quod non procul abest, reddendam esse ratio-

rationem de verbo ocioso. & si Matt. 12
de verbo ocioso, quid fiet de verbo pernicioso? de blasphemia, quæ tàm multis familiaris est? & si de verbis; quid de rebus? de furtis? de adulterijs? de fraudibus in emendo, & vendendo? de cædibus? de incendijs? de peccatis alijs etiam grauioribus? Itaque res prædictæ iam impletæ nos inexcusabiles reddent, nisi certissimè credamus esse omninò implenda, quæ restant: neque satis est credere, nisi fides nos efficaciter moueat ad facienda, vel fugienda, quæ fides docet facienda esse, vel fugienda. Si dicenti architecto domum minari ruinam, & qui intus sunt; fidem se habere architecto dicant, & tamen non exeant, & ruina domus se opprimi sinant; quid dicemus de illa fide? id quod Apostolus de similibus ait, *Dicunt se nosse Deum*, Tit. 1.
factis autem negant. Et si iubenti medico; ne ægrotus vinum bibat; æger assentiatur, medicum

vtilia

vtilia præcepisse, atque interim vinum postulet, & irascatur, nisi detur; quid dicemus? certè vel ægrotum phrenesi laborare, vel medico fidem non habere. Vtinam nō essent plurimi inter Christianos, qui futurum iudicium Dei, & alia id genus dicant se credere, factis autem negent.

CAP. XIV.

De secundo fructu verbi sexti.

ALter fructus colligi potest ex secunda explicatione verborum Christi, *Consummatum est*. Diximus enim cum sancto Ioanne Chrysostomo, consummatum fuisse in morte Christi iter laboriosum peregrinationis ipsius Christi. Quæ quidem peregrinatio, negari non potest, quin fuerit supra modum aspera: sed tamen asperitas illa breuitate, & fructu, glo-

gloria, & honore compensata est. Durauit annis triginta tribus: sed quid est labor annorum triginta trium ad quietem æternitatis cõparatus? Laborauit Dominus in fame, & siti, in doloribus multis, in iniurijs sine numero, in plagis, in vulneribus, in ipsa morte; sed nunc torrente voluptatis potatur: quæ voluptas non deficiet in æternum. Denique *humiliatus est, factus opprobrium hominum, & abiectio plebis* ad breue tempus. Psal. 21.
sed *Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum*. Cõtra verò Iudæi perfidi exultauerunt ad horam in passione Christi; Iudas auaritiæ mancipium exultauit ad horam in lucro paucorum nummorum: Pilatus exultauit ad horam, quia non amisit amicitiam Augusti, & recuperauit amicitiam Regis Herodis; sed iam ad annos ferè mille sexcentos Philip. 2.

cru-

cruciantur in gehenna, & fumus
Apoc. 19 eorum ascendet in sæcula sæculorum. Ex his discant omnes serui crucis, humiles, mites, patientes; quàm bonum, & faustum sit, crucem suam tollere in præsenti vita, & Christum Ducem sequi; nec vllo modo inuideant ijs, qui felices esse videntur in hoc sæculo. Vita enim Christi, & sanctorum, Apostolorum, & Martyrum verissimus commentarius est verborum Magistri omnium magistro-
Matt. 5. rum, *Beati pauperes, beati mites, beati qui lugent, beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est Re-*
Luc. 6. *gnum cælorum*. & contra, *Væ vobis diuitibus, qui habetis consolationem vestram: væ vobis, qui saturati estis, quia esurietis: væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis, & flebitis*. Et quamuis non solùm verba Christi, sed etiam vita, & mors Christi, id est, non solum textus, sed etiam commentarius à paucis intelligatur, &

capiatur in gymnasijs huius mundi: tamen si quis exire voluerit de mundo, & ad cor suum intrare, & serio meditari, ac sibi ipse dicere, *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus*; & simul humili prece, & gemitu colũbino pulsare voluerit ad aures magistri, cuius est liber, & commentarius; non difficulter intelliget omnem veritatem, & veritas liberabit eum ab erroribus vniuersis; vt iam non sit difficile, quod antea impossibile videbatur.

Psal. 84.

CAP. XV.

De tertio fructu verbi sexti.

IAm fructus tertius, quem ex verbo sexto colligere possumus, ille est, vt discamus psi nos vt Sacerdotes spirituales *offerre Deo spirituales hostias*, vt loquitur sanctus Petrus, vel *exhibere corpo-*

1. Pet. 2.

ra nostra, hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile
Rom. 12. *obsequium nostrum*, vt nos docet Apostolus Paulus. Nam si verba illa, *Consummatum est*, significāt, sacrificium Summi Sacerdotis in cruce fuisse completum: æquum est, vt discipuli crucifixi, magistrum imitari cupientes, eo modo, quo possunt, id est, pro sua tenuitate, & paupertate offerant & ipsi sacrificium Deo. Et quidem Apostolus Petrus docet omnes Christianos, esse Sacerdotes, non propriè dictos, quales sunt, qui ab Episcopis in Ecclesia Catholica ordinantur ad offerendum sacrificium corporis Christi; sed Sacerdotes spirituales, id est, vt ipse declarat, ad offerendas spirituales hostias; non hostias propriè dictas, quales erant in testamento veteri oues, & boues, & turtures, & columbæ, & in nouo Corpus Christi in Eucharistia: sed hostias mysticas, quæ ab omnibus offerri possunt, vt orationes, &
lau-

laudes, necnon opera bona, ieiunia, & eleemosynas. de quibus dicit Apostolus Paulus, *Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo*, id est, *fructum labiorum confitentiũ nomini eius.* Heb. 13.
idem verò Apostolus in epistola ad Romanos accuratissimè nos docet, mysticum sacrificium offerre Deo ex corporibus nostris, ad similitudinem veterum sacrificiorum legis antiquæ. Quatuor enim leges sacrificiorum erant, prima, vt in sacrificio adesset hostia, id est, res Deo sacrata, quam nefas esset in vsum prophanum conuerti. Altera, vt ea esset res viuens, vt ouis, capra, vitulus. Tertia, vt esset sancta, id est, munda. Erant enim apud Hebræos animalia munda, & immunda: animalia munda censebantur oues, boues, capræ, turtures, passeres, columbæ. Reliqua censebantur immunda, vt equus, leo, vulpes, accipitres, corui, alia. Quarta, vt hostia incenderetur, & odorē sua- Rom. 12.

 uita-

uitatis emitteret. Atque hæc omnia Apoſtolus numerat, cùm ait, *Obſecro vos, vt exhibeatis corpora veſtra, hoſtiam, viuentem, ſanctã, Deo placentem*. Et addit, *rationabile obſequium veſtrum*: vt eum intelligamus, non exhortari nos ad ſacrificium propriè dictum, quaſi velit, corpora noſtra, inſtar ouium ſacrificij, verè occidi, & comburi: ſed ad ſacrificium myſticum, & rationabile, ſimilitudinarium, non proprium, ſpirituale, non corporale. Hortatur igitur nos Apoſtolus, vt quemadmodum Chriſtus in cruce ad noſtram vtilitatem obtulit ſacrificiũ corporis ſui per veram, & propriam mortem: ſic nos offeramus ad eius honorem corpora noſtra, quaſi hoſtiam quamdam, eamq́; viuentem, & ſanctam, & perfectam, ac per hoc Deo benè placentem, quæ ſpirituali quodam modo occidatur, & concremetur.

Explicemus ordine ſingulas conditiones. Primum debent eſſe

no-

nostra corpora, hostiæ, id est, res Deo sacræ, quibus vtamur ad honorem Dei, non vt rebus nostris, sed vt rebus Dei, cui consecrati sumus per baptismum: & qui nos emit pretio magno, vt dicit idem Apostolus ad Corinthios. Nec solùm hostia Dei esse debemus: sed hostia viuens vita gratiæ, & Spiritus sancti. Qui enim per peccatum mortui sunt, non sunt hostiæ Dei, sed diaboli, qui mortificat animas, & in ea re mirificè delectatur. At Deus noster, qui semper viuit, & est fons vitæ, non vult cadauera fœtentia sibi offerri, quæ ad nihil vtilia sunt, nisi vt proijciantur ad bestias. Proinde necesse est, vt vitam animæ diligentissimè conseruemus, vt hoc modo rationabile obsequium Domino nostro exhibeamus. Sed neque satis est, vt hostia sit viua, nam præterea requiritur, vt sancta sit. *Hostiam*, inquit Apostolus, *viuentem, sanctam*. Sancta dicitur hostia, cùm ex animanti- 1 Cor. 6.

bus mundis offertur, non ex immundis. Erant autem animalia munda, ex quadrupedibus, vt supra diximus, oues, capræ, boues; ex auibus, turtures, passeres, & columbæ. Priora animantia significant vitam actiuam, posteriora contemplatiuam. Proinde, qui vitam actiuam inter fideles ducunt, si semetipsos hostiam sanctam exhibere volunt Deo, imitari debent simplicitatem, & mansuetudinem ouis, quæ lædere proximum nescit. Item labores, & grauitatem bouis, qui non ociatur, non leuiter discurrit, sed iugum suum ferens, & aratrum trahens, in terra colenda laborat assiduè. Denique etiam capræ velocitatem in ascensione montium, & oculorum acumen in rebus longè conspiciendis. neque enim, qui in Ecclesia Dei vitam actiuam ducunt, sola mansuetudine, & iustis laboribus contenti esse debent; sed oportet eos etiam per crebras orationes alta cõscendere, & quæ

sursum

ſurſum ſunt, mente conſpicere. Quomodo enim opera ſua ad Dei gloriam referent, & incenſum ſacrificij ſurſum emittent, ſi de Deo nunquam, aut rarò cogitent? ſi Deum non quærant? ſi in amorem eius per contemplationem non exardeſcant? Vita enim Christianorum actiua non debet à cõtemplatiua omnino eſſe diſiuncta, vt neque contemplatiua ab actiua, vt mox dicemus. Itaque qui non imitantur oues, boues, & capras, quæ Domino ſuo aſſiduè, vtiliterq; deſeruiunt: ſed quærunt quæ ſua ſunt, id eſt, ſola commoda ſua temporalia conſectantur, ij non offerunt Deo hoſtiam ſanctam, ſed ſimiles ſunt beſtijs rapacibus, & carniuoris, lupis, canibus, vrſis, miluis, vulturibus, coruis, quæ ſuo ventri deſeruiunt, & leonem illum ſequuntur, qui ſemper *rugiens circuit, quærens quem deuoret*. Iam verò Chriſtiani homines, qui vitam contemplatiuã elegerunt, & ipſi ſe hoſtiam viuen- 1.Pet..5.

tem, & ſanctam Deo exhibere ſatagunt, imitari debent ſolitudinem turturis, puritatem columbæ, & prudentiam paſſeris. Solitudo turturis ad monachos maximè, & eremitas pertinet, qui nihil commune cum ſecularibus habere ſtudent, & toti contemplationi, & Dei laudibus intenti ſunt. Puritas columbæ cum fœcunditate coniuncta Epiſcopis, & clericis neceſſaria eſt, qui cum hominibus verſantur, & filios ſpirituales gignere, & nutrire ex officio proprio debent. qui niſi crebrò ad ſupernam patriam per contemplationem volent & ad neceſſitates hominum, per charitatem deſcendant, ægrè poterunt puritatem cum fœcunditate coniungere: ſed vel ſoli contemplationi dediti ſteriles erunt, vel ſoli procreationi filiorum intenti, puluere terreno inquinabuntur, & dum alios lucrari volent, ipſi (quod abſit) fortaſſe ſe perdent. Porrò vtriſque, tùm vitæ contemplatiuæ

de-

deditis, tùm vitæ actiuæ addictis, passeris prudentia multum omninò prodesse potest. Sunt enim passeres montani, & passeres domestici. Passeres montani incredibili solertia fugiunt laqueos, & retia venatorum: passeres domestici in ciuitatibus habitant, & super tecta domorum nidificant, sed ita cum hominibus versantur, vt nulli homini familiares fiant, neque facilè ab eis apprehendi se sinant. Sic igitur omnibus quidem Christianis, sed præsertim clericis, & monachis prudentia passerum necessaria est, vt à laqueis dæmonum sibi caueant, & cum hominibus versentur, vt eis prosint, sed consuetudinem ipsorum, ac præsertim feminarum vitent, confabulationes fugiant, comessationes declinent, ludis & spectaculis non intersint, nisi capi velint à laqueo venantium dęmoniorum.

Restat lex vltima sacrificiorũ, vt sint hostiæ non solùm viuentes,

& sanctæ, sed etiam bene placentes, id est, odorem suauissimum sursum mittentes. Id quod Scri-
Gen. 8. ptura significat, cùm ait, *Odoratus est Dominus odorem suauita-*
Ephes. 5. *tis*: & de ipso Domino, *Dedit seipsum oblationem, & hostiam Deo in odorem suauitatis*. Vt autem hostia odorem emittat gratissimũ Deo, necesse est, vt occidatur, & cremetur. Id fit in sacrificio mystico, & rationabili, de quo loquimur cum Apostolo, quando carnalis concupiscentia verè mortificatur, & igne charitatis incenditur. Nihil enim est, quod carnalem concupiscentiam efficacius, celerius, perfectiusq; mortificet, quã sincerus Dei amor. Ipse est enim Rex, & Dominus omnium affectionum cordis, & omnes ab eo reguntur, & pendent, siue timor, siue spes, siue desiderium, siue odium, siue ira, siue quæcumque animi perturbatio. Ipse autem amor non cedit, nisi amori maiori: ac per hoc quando diuinus a-

mor cor humanum intimè possidet,& incendit, tunc demum carnales concupiscentiæ cedunt, & mortificatæ quiescunt. Inde ignita desideria, & purissimæ preces ad Deum ascendunt, instar aromatum, in odorem suauitatis. Hoc est igitur sacrificium, quod requirit Deus, & ad quod promptissimè exhibendum hortatur Apostolus.

Sed quia oblatio ista, res est ardua, & grauis, & difficultate plenissima, ideò B.Paulus efficacissimo argumento vtitur, vt eam nobis persuadeat. argumentum est in verbis illis, *Obsecro vos per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra*, &c. In græco codice legitur in numero multitudinis, *Obsecro vos per miserationes Dei*. Et quæ sunt, & quot miserationes Dei, per quas nos Apostolus obsecrat? Prima est creatio, qua nos fecit esse rem aliquam, cùm nihil essemus. Secunda, cùm fecit nos seruos suos, cum nostra

opera non indigeret, sed vt haberet, quibus benefaceret. Tertia, cùm fecit ad imaginem suam, ac per hoc capaces cognitionis suæ, & amicitiæ suæ. Quarta cùm fecit per Christum filios suos adoptiuos, & cohæredes vnigeniti sui. Quinta, cùm fecit nos membra sponsæ suæ, & corporis sui, quibus est caput. Denique sexta, quòd obtulerit *semetipsum* in cruce *oblationem, & hostiam Deo in odorem suauitatis*, vt nos redimeret à seruitute, & lauaret à maculis, *& exhiberet ipse sibi gloriosã Ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam*. Hæ sunt miserationes Domini, per quas nos Apostolus obsecrat, quasi diceret; Tãta Dominus contulit vobis, nec merentibus, nec petentibus: cur graue vobis videri debeat, si vos ipsi hostiam Deo viuentem, sanctam, & beneplacentem offeratis? Certè si quis ista attentè cogitare voluerit, non solùm non graue, sed leue, & facile, & iucundum

ac

ac dulce illi videbitur, tàm bono Domino toto corde, & toto tempore vitæ suæ seruire: eiq; se totum, ad exemplum eius, hostiam, & oblationem, atque adeò holocaustum in odorem suauitatis offerre.

CAP. XVI.

De quarto fructu verbi sexti.

FRuctus quartus sumi potest ex quarta explicatione verborũ illorum, *Consummatum est*. Si enim verum est, vt est verissimum, Christum iusto iudicio Dei transtulisse nos à seruitute diaboli in Regnum filij dilectionis suæ, quæramus diligenter, & non desistamus, donec inueniamus; quæ caussa sit, cur tantus hominum numerus malit hosti humani generis iterum se in seruitutem tradere, vt cum eo ardeat in æternum in ge-

gehennæ camino; quàm Christo Principi benignissimo deseruire, immò cũ illo felicissimè, certissimèq; regnare. Ego certè nullam inuenio causam, nisi quia in obsequio Christi inchoãdum est à cruce, & necesse est carnem crucifigere cum vitijs, & concupiscentijs. Hæc amara potio, atque hic calix absintij homini naturaliter ægro nauseam facit, & sæpè causa est, vt malit ægrotare, quàm eo modo curari. Et si quidem homo, non homo, sed bestia esset, aut certè homo delirus, & mente captus esset; concedi illi posset, vt sensu, & appetitione regeretur: sed cùm homo rationis sit particeps, certè intelligit, vel intelligere potest, eum, qui iussit, carnem crucifigi cum vitijs, & concupiscentijs, non solum instare præcepto, sed etiã iuuare, immò præuenire auxilio gratię suæ: quo modo sapiens medicus amarum poculum sic temperare nouit, vt non difficulter hauriatur.

De-

Deinde si vnusquisque nostrum primus esset, cui diceretur, tolle crucem tuam, & sequere me; fortasse posset hærere, ac diffidere de viribus suis, nec audere crucem attingere, quam se portare posse non crederet: at cum tàm multi ante nos, nec solum viri, sed etiã pueri, & puellæ, crucem post Christum fortiter tulerint, & constanter portauerint, & carnem suam cum vitijs, & concupiscentijs crucifixerint, quid nos timemus? cur hæremus? Hoc argumento sanctus Augustinus superatus carnalem concupiscentiam vicit, quam insuperabilem longo tempore reputauerat. Constituit enim sibi ante oculos mentis ex memoriæ promptuario multos, & multas continentes, multos, & multas virgines, ac sibi dicebat, *Cur non poteris, quod isti, & istæ? isti, & istæ non in se potuerunt, sed in Domino Deo suo*. & quod de concupiscentia carnis dicimus, idem dici potest de concupiscentia

Lib. 8. Confes. c. 11.

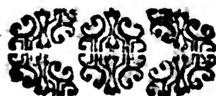
ocu-

oculorum, quæ est auaritia, & de superbia vitæ; nullum enim est vitium, quod adiuuante Deo crucifigi non possit: neque periculum est, ne Deus iuuare non velit, cùm sanctus Leo dicat, *Iustè instat præcepto, quia præcurrit auxilio.* Verè igitur miseri sunt, ne dicam amentes, & stulti, qui cum possint iugum Christi suaue, ac leue subire, & requiem animæ suæ in hac vita reperire, & cum eodem Christo in futura regnare; malint quinque iuga boum, diabolo iubente, portare; & sensibus carnis non sine labore, & dolore seruire; & ad extremum apud inferos cum ipso suo domino diabolo perpetuò cruciari.

Ser. 16. de pass. Domini.

Matt. 11

Luc. 14.

CAP.

Cap. XVII.

De quinto fructu verbi sexti.

QVintus fructus ex verbis illis decerpendus erit, quatenus hæc verba significant, Ecclesiæ ædificationem in cruce consummatam fuisse; & ipsam Ecclesiam, vt alteram Euam, ex latere Christi morientis, tanquã ex costa Adami dormientis prodijsse. Hoc porrò mysterium docet nos, vt crucem amemus, crucem honoremus, cruci vehementer afficiamur. Quis enim locum non amat, vnde mater ipsius prodijt? Certè fideles omnes miro modo afficiuntur erga sacratissimam domum Lauretanam, quia ibi nata est Virgo Deipara, & ibidem natus est, non quidem extra vterum, sed in vtero virginali Iesus Christus Deus no-

noster. Sic enim loquitur Angelus
Matt. 1. ad Iosephum, *Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est*. Hinc etiam & ipsa Ecclesia memor natiuitatis suæ, crucem vbique pingit, vbique locat, in fronte, in têplis, in domibus; neque vlla sacramenta peragit sine cruce, neque aliquid benedicendo sanctificat sine cruce: sed amorem præcipuũ tunc cruci deferimus, cùm patienter propter amorem crucifixi toleramus aduersa. hoc enim est in cruce gloriari, id facere, quod Apostoli faciebant, cùm *ibant*
Act. 5. *gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti* erant *pro nomine Iesu contumeliam pati*. & Apostolus Paulus quid sit in cruce gloriari, explicat cùm di-
Rom. 5. cit, *Gloriamur in tribulationibus, scientes, quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem, spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum*,

qui

qui datus est nobis. Vnde concludit ad Galatas scribens, *Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Hic est verè triumphus crucis, si mundus cum suis pompis, & oblectationibus sit animæ Christianæ, & Christum crucifixum diligenti veluti mortuus; & anima ipsa Christiana sit ipsi mundo veluti mortua, amans tribulationem, & contemptum, quæ mundus odit, & odio prosequens carnales voluptates, & gloriam temporariam, quæ mundus diligit: sic perficitur, & consummatur seruus Dei, vt de ipso quoque dici possit, consummatus est. Gal. 6.

CAP.

Cap. XVIII.

De sexto fructu verbi sexti.

POstremus restat fructus ab exemplo perseuerantiæ Domini in cruce, vtilissimè colligendus. siquidem ex verbo illo, *Consummatum est*, intelligimus, Dominum consummasse opus passionis suæ ab initio vsque ad finem, vt nihil desiderari posset. *Dei* Deut.32 *perfecta sunt opera*, inquit Moses: & quemadmodum Pater die sexto perfecit opus creationis, & die septimo requieuit; sic & Filius die sexto consummauit opus redemptionis, & die septimo requieuit. Frustra clamabant Iu- Matt.26 dæi ante crucem, *Si Rex Israel est, descendat de cruce, & credimus ei*. Rectius dicit sanctus Ber- Ser 1 de resurr. nardus, *Immò quia Rex Israel est, titulum regni non deserat.* & paulò

lò intra, *Non tibi dabit occasionem surripiendæ nobis perseuerantiæ, quæ sola coronatur. Non faciet obmutescere prædicatorum linguas consolantium pusillanimes, & dicentium singulis, Tu locum tuum ne deseras. quod sine dubio sequeretur, si respondere possent, quia Christus suum deseruit*. Christus igitur perseuerauit in cruce vsque ad vitæ finē, vt consummaret opus suum sic, vt nihil ei deesset; & nobis exemplum perseuerantiæ prorsus admirabile derelinqueret. Facile siquidem est, perseuerare in locis amenis, & in actionibus, quæ voluptatem adferunt: sed in labore, & dolore diutius perseuerare, difficillimum est. Sed si cognouerimus, quid Christum perseuerare fecerit in cruce; fortasse discemus & nos crucem nostram perseueranter ferre; & si opus etiam fuerit, in illa perseueranter ad mortem vsque pendere. Si quis ad solam crucem oculos admoueat,

non

non poterit non horrere funestæ mortis instrumentum. Sed si oculos, non tàm corporis, quàm mentis ad illum erigat, qui crucem nos portare iubet, & ad locum, quo illa perducit, & ad fructum, quem eadem ipsa producit: tùm non difficile, & arduum, sed facile, & iucundum erit, perseuerare in baiulanda cruce, vel perseueranter pendere dé cruce.

Quid igitur Christum fecit tàm perseueranter, sine querela de cruce pendere vsque ad mortem? Prima causa fuit amor Patris.
Ioan. 18. *Calicem*, inquit, *quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illum?* Amabat Christus Patrem amore prorsus ineffabili: & ab illo pari amore diligebatur. Cùm igitur videret calicem illum sibi dari à Patre optimo, & amantissimo, vt nullo modo suspicari posset, sibi dandum nisi ad finem optimum, & sibi ipsi gloriosissimum; quid mirum, si calicem illum libentissimè totum exhausit? Deinde Pater

ter Filio nuptias fecit, & sponsam illi dedit Ecclesiam, sed sordidatam, & rugosam, quam tamen, si vellet in balneo calente sanguinis sui diligenter abluere, facilè redderet gloriosam, *non habentem maculam, neque rugam*. Adamauit igitur Christus sponsam à Patre sibi coniunctam; & non graue illi fuit, sanguine suo, illam abluere, vt formosam, & gloriosam efficeret. Nam si Iacob propter Rachelem annis septem laborauit in pascendis gregibus Laban, sic vt æstu vreretur, & gelu, & fugeret somnus ab oculis eius; & visi sunt illi tàm multi anni, *pauci dies præ amoris magnitudine*. Si, inquam, pro vna Rachele Iacob nihili fecit laborem annorum septem, & rursum aliorum septem: quid mirum si Filius Dei pro Ecclesia sponsa, quæ multorum millium sanctorum Dei filiorum mater futura erat, tres horas in cruce perseuerare voluerit? Denique Christus non amorem solum

Matt. 20

Ephes. 5.

Gen. 29.

lum Patris, & Sponſæ reſpiciebat, cùm paſſionis calicem bibiturus eſſet; ſed etiam eminentiſſimam illam gloriam, & nunquam finiendam lætitiæ magnitudinem, ad quam per crucis patibulum aſcẽ-
Philip. 2. ſurus erat; dicente Apoſtolo, *Humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum.*

Addamus ad Chriſti exemplũ, exemplum Apoſtolorum. Paulus cruces ſuas, & aliorum Apoſtolorum enumerans in epiſtola ad Ro-
Rom. 8. manos, ait, *Quis ergo nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio? an anguſtia? an fames? an nuditas? an gladius? ſicut ſcriptum*
Pſal. 43. *eſt: Quia propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis.* & reſpondet, *ſed in his omnibus ſuperamus propter eum,*

qui

qui dilexit nos. Vt durarent, & perſeuerarent in cruciatibus; non cruciatus attendebant, ſed amorem Dei, qui nos dilexit, & Filiũ ſuum pro nobis dedit; vel etiam, quia Chriſtum ipſum conſiderabant, qui *dilexit nos, & dedit ſemetipſum pro nobis*. Idem Apoſtolus ſcribens ad Corinthios, *Repletus ſum*, inquit, *conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra*. Vnde conſolatio tanta, vnde gaudium tantum, quod tribulationem quaſi ſentiri non patiatur? Reſpondet alio loco, quia *quod in præſenti eſt momentaneum, & leue tribulationis noſtræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis*. Itaque contemplatio gloriæ ſempiternæ, quam ante oculos mentis gerebat, cauſa erat, cur tribulatio momentanea, & leuis illi videretur. *Has cogitationes*, inquit ſanctus Cyprianus, *quæ perſecutio poteſt vincere? quæ poſſunt tormenta ſuperare?* His addi poteſt exemplum

2. Cor. 7.

2. Cor. 4.

Libro de exhort. Martyr.

 ſan-

ſancti Andreæ, qui crucem, in qua biduo pependit, non vt crucem aſpexit, ſed vt amicam ſalutauit. & cùm populus eum deponendum curare vellet, nullo modo permiſit, ſed in cruce vſque ad mortem perſeuerare voluit. neque erat iſte homo imprudens, ſed ſapientiſſimus, & Spiritu ſancto plenus.

Ex his exemplis Chriſti, & Apoſtolorum eius, diſcere poſſunt omnes Chriſtiani, quo modo ſe gerere debeant, cùm de cruce ſua deſcendere, id eſt, de tribulatione liberari ſine peccato non poſſunt. Eiuſmodi ſunt in primis regulares omnes, quorum vita votis paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ adſtricta ſimilis martyrio eſſe cenſetur. Item coniugati, cùm diuina prouidentia maritus vxorem querulam, moroſam, iracundam, ac penè intolerabilem ſortitus eſt: vel vxor maritum non minus difficilem habet, qualem fuiſſe ſanctæ Monicæ virum teſtis
Lib. 9. c. 9 eſt ſanctus Auguſtinus in libris

Con-

Confeſsionum. Eiuſmodi ſunt etiam mancipia, quæ libertatem amiſerunt, addicti perpetuo carceri, vel alligati triremibus; ęgroti denique, qui morbo incurabili laborant; & pauperes, qui niſi furtis, vel latrocinijs ad diuitias aſpirare non queunt. Hi omnes, & ſi qui ſunt alij, ſi perſeuerare in ferenda cruce cum gaudio ſpirituali, & ingenti mercede cupiunt; non reſpiciant crucem, ſed eum, qui crucem humeris illorum impoſuit. Is enim ſine dubio Deus fuit, qui Pater noſter amãtiſſimus eſt, & ſine cuius prouidentia nihil in hoc mundo geritur. Beneplacitum autem Dei ſine dubitatione vlla optimum eſt, & nobis gratiſſimum eſſe debet. Proinde cũ Chriſto dicere debent omnes, *Calicem quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illum?* & cum Apoſtolo, *In his omnibus ſuperamus propter eum, qui dilexit nos.* Deinde poſſunt etiam, ac debent omnes, qui crucem ſuam depone-

Ioan. 18.

Rom. 8.

re sine peccato nequeunt; non tàm præsentem laborem considerare, quàm futuram mercedem, quæ sine dubitatione vlla superat omnem laborem, & dolorem vitæ præsentis, dicente Apostolo, *Non*
Rom. 8. *sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis*. & alibi de Moy-
Hebr. 11. se loquens, *Maiores diuitias æstimans thesauro Aegyptiorum improperium Christi: aspiciebat enim in remunerationem*.

Denique addere possumus ad cõsolationem eorum, qui crucem grauem, & longo tempore gestare coguntur, exempla duorum, qui perseuerantiam perdiderunt, & crucem sine comparatione grauiorem inuenerunt. Iudas Christi proditor, cùm in se reuersus, proditionis crimen detestaretur, non ferens confusionem, qua suffundi eum necesse erat, si cum Apostolis vel discipulis alijs versari voluisset, laqueo se ipse suspendit. sed mutauit, non euasit crucem

cem confusionis, quam fugiebat. Maior enim confusio illum sequetur in die Iudicij, coram omnibus Angelis, & hominibus, quando nō solùm Christi proditor, sed etiam homicida sui ipsius declarabitur. Et quanta cæcitas illa fuit, vitare confusionem modicam apud gregem pusillum, & mansuetum discipulorum Christi, qui omnes illum ad bene sperandum de misericordia Saluatoris erexissent: & non vitare infamiam, & confusionem proditionis Christi, & proprij suspendij apud theatrum omnium hominum, & Angelorum? Alterum exemplum desumi potest ex oratione sancti Basilij in Quadraginta Martyres. summa hæc est. In persecutione Licinij Imperatoris, milites Quadraginta cùm in fide Christi perseuerare statuissent, damnati sunt, vt sub dio, nudi, tempore, & loco frigidissimo, totam noctem consumerent, & eo modo longissimo, acerbissimoq; martyrio ex congelatione perirent.

rent. Aderat autem paratum balneum calidum, vt si qui fidem abnegare vellent, in eo reciperentur. Ex ijs triginta nouem non tàm ad pœnam cõgelationis præsentem, & breui finiendam, quàm ad coronam gloriæ sempiternæ mentis oculis aspiciẽtes, facilè in fide perseuerauerunt, & coronas splendidissimas de manu Domini meruerunt. Vnus, qui totus defixus erat in pœna sua consideranda, & appendenda, perseuerare non potuit, & ideò in tepefactum balneum insiluit. Sed continuò defluentibus carnibus iam congelatis, animam exhalauit, & ad inferos, vt Christi abnegator, ad perpetua tormenta descendit. Sic mortem fugiens mortem inuenit, & crucem breuem, & leuem cum sempiterna, & grauissima commutauit. Horum igitur duorum infelicium hominum imitatores sunt, quotquot crucem ordinis religiosi deserunt; qui iugum suáue, & onus leue proijciunt; &

quan-

quando minimè cogitant, inueniunt se iugo longe grauiori alligatos, cupiditatum variarum, quas explere nunquam poterunt, & oneribus peccatorum grauissimis pressos, vt respirare non possint. Eadem ratio est de omnibus alijs, qui crucem suam cum Christo ferre recusant, & crucem diaboli peccando ferre coguntur.

CAP. XIX.

Explicatur ad literam verbum septimum, Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. *Luc. 23*

PEruenimus ad postremam Christi vocem, quam in cruce moriturus non sine magno clamore emisit, dicens, *Pater in manus tuas commendo spiritum meum.* Explicabimus ordine verba singula. *Pater*, inquit. meritò

Patrem vocat, quia filius illi fuit obediens vsque ad mortem; ideò dignissimus qui audiatur. *In manus tuas.* Manus Dei dicuntur in scripturis, intelligentia, & voluntas, siue sapientia, & potentia; siue, quod in idem recidit, intellectus omnia sciens, & voluntas omnia potens. His enim duabus, quasi manibus, Deus omnia facit; neque indiget instrumentis, quia
Ser. 2. de natiuit. vt loquitur sanctus Leo, *in Deo voluntas potentia est.* Itaque velle apud Deum est facere: *Omnia*
Ps. 113. *quæcumque voluit fecit in cælo & in terra. Commendo,* quasi in depositum trado, vt cum fide restituatur, quando restituendi tempus aduenerit. *Spiritum meum.* De hac voce non parua quæstio est. Solet enim spiritus & pro anima, quæ forma substãtialis corporis est, & pro vita ipsa accipi; quoniam signum vitæ spiratio est. & qui spirant, viuunt, qui spirare desinunt, moriuntur. Et quidem si per spiritum hoc loco intelligamus

gamus animam Christi, cauendũ est, ne quis existimet, periculum aliquod fuisse illi animæ de corpore exeunti; in quem modum, alijs hominibus morientibus cõmendari solet anima multis precibus, & multa sollicitudine, quoniam ad tribunal Iudicis vadit, acceptura pro meritis bonis, vel malis gloriam, siue pœnam. Tali commendatione non eguit anima Christi; tùm quia beata erat ab initio creationis; tùm quia filio Dei in persona coniuncta erat, & anima Dei dici poterat; tùm denique quia victrix, & triumphatrix de corpore exibat, & terrori erat dæmonibus omnibus, non ipsa terreri à dæmonibus poterat. Itaque si spiritus hoc loco pro anima accipiatur, illa verba Domini, *Commendo Spiritum meum*, significabunt, animam Christi, quæ fuerat in corpore, tanquam in tabernaculo, futuram esse in manibus Patris, quasi in deposito, donec reuertatur ad

Sap. 3. corpus; iuxta illud Sapientiæ, *Iustorum animæ in manu Dei sunt.* Sed omnino credibilius est, hoc loco per spiritum, intelligi vitam corporalem, vt sensus sit, Ego spiritum vitæ nunc trado, ac per hoc desino spirare, & viuere: sed hunc spiritum, hanc vitam, tibi Pater commendo, vt eam corpori meo breui restituas. Tibi enim nihil perit, quin etiam tibi omnia viuunt, qui vocando quæ non sunt, facis, vt sint; & vocando quæ non viuunt, facis, vt viuant.

Hanc esse veram huius loci sententiam, primò colligi potest ex psalmo tricesimo, ex quo Dominus hanc orationem accepit. Sic
Psal 30. enim orat sanctus Dauid, *Educes me de laqueo hoc, quem absconderunt mihi, quoniam tu es protector meus. In manus tuas commendo spiritum meum.* quo loco apertissimè Propheta per spiritũ intelligit vitam. Precatur enim Deum, vt non sinat se occidi ab hostibus, sed vitam sibi conseruet.

uet. Deinde colligitur ex hoc ipso loco Euangelij; posteaquam enim dixit Dominus, *Pater in manus tuas commendo spiritum meum*, subiunxit Euangelista, *Et hæc dicens, expirauit.* expirare enim est desinere spiritum trahere, quod est viuentium: quod non de anima forma substantiali dicitur, sed de aëre, quem spiramus, dum viuimus, & spirare desinimus, cùm morimur. Postremò colligitur hoc idem ex illis verbis Apostolicis, *Qui in diebus carnis suæ preces, supplicationesq; ad eum, qui possit illum saluum facere à morte cum clamore valido, & lacrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia.* Hunc locum aliqui exponunt de oratione, quam Dominus fudit in horto, dicens, *Pater, si fieri potest, transfer calicem hunc à me.* Sed eo loco Dominus non orauit cum clamore valido, neque fuit exauditus, ac ne ipse quidem exaudiri voluit, vt saluus fieret à morte,

Hebr. 5.

Mar. 14.

Orauit enim, vt calix passionis transiret à se; vt ostenderet desiderium naturale non moriendi, & se verè esse hominem, cuius natura mortem exhorret, sed addidit, *non quod ego volo, sed quod tu: fiat voluntas tua*. Itaque in horto fieri non potest, vt oratio Christi fuerit illa, de qua loquitur Apostolus ad Hebræos. Alij orationem istam Christi, cuius meminit sanctus Paulus, volunt illam esse, quam Dominus pro suis crucifixoribus fudit in cruce, dicens, *Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt*. At eo tempore Dominus non est vsus clamore valido, neque pro se orauit, vt saluus fieret à morte: quæ duo habentur apertè apud Apostolum ad Hebræos. Orauit enim in cruce pro crucifixoribus, vt eis peccatum illud grauissimum, maximumq; dimitteretur. Restat igitur, vt verba Apostolica intelligantur de oratione illa postrema, quam fudit in cruce, dicens, *Pater in manus*

nus

nus tuas commendo spiritum meũ. quam orationem fudit cum clamore valido, dicente sancto Luca, *Et clamans voce magna Iesus ait*, vbi manifestè Paulus, Lucasq; cõsentiunt. Deinde orauit Dominus, vt saluus fieret à morte, teste B.Paulo. id quod non potest significare, vt non moreretur in cruce: sic enim non fuisset exauditus, & Apostolus exauditum fuisse testatur: sed significat, eum petijsse, vt non absorberetur à morte, sed mortem solùm degustaret, & mox reuerteretur ad vitam. hoc enim significant illa verba, *Preces ad eum, qui posset illum saluum facere à morte, obtulit*. Non enim ignorare poterat Dominus, se omninò moriturum, ac præsertim cùm iam esset vicinissimus morti; sed cupiebat, saluus fieri à morte in hunc sensum, vt non diutius teneretur à morte, quod nihil fuit aliud, nisi orare pro celeri resurrectione: in qua re planè exauditus est, cùm tertia die Hebr. 5.

glo-

glorioſiſſimè reſurrexit. Hæc verò explicatio teſtimonij Paulini, ſatis aperte conuincit, ſpiritum accipi pro vita, non pro anima, cùm Dominus ait, *In manus tuas commendo ſpiritum meum*. Non enim ſollicitus erat Dominus de anima, quam ſciebat eſſe in tuto, cùm beatiſſima eſſet, & Deum facie ad faciem iam à ſua creatione vidiſſet: ſed ſollicitus erat de corpore, quod vita deſtituendum per mortem eſſe videbat: atque adeò precabatur, vt corpus nō diu maneret in morte. quod, vt diximus, cumulatiſſimè impetrauit.

CAP. XX.

De primo fructu verbi ſeptimi.

IAm verò ex hoc verbo poſtremo, & morte Chriſti, quę proximè ſequuta eſt, fructus aliquos more noſtro colligemus. Ac pri-

mum

mum ex ea re, quæ infirmitatis, & stultitiæ plenissima fuisse videtur; demonstrari video potentiã, sapientiam, & charitatem Dei longè maximam. In eo enim, quòd Dominus clamans voce magna expirauit, perspicuè cernitur potentia. Hinc enim colligitur eũ potuisse non mori, & sponte sua obijsse. Qui enim naturaliter moriuntur, paulatim vires, & vocem amittunt, neque in extremo spiritu clamare possunt. Proinde non sine causa Centurio videns quòd Iesus, tanto profuso sanguine, clamans expirasset, dixit, *Verè filius Dei erat iste*. Magnus Dominus Christus est, qui etiam moriens potentiam suam ostendit, non solùm in extremo spiritu clamando, sed etiã terrã concutiendo, lapides scindendo, monumenta aperiendo, velum templi disrumpendo: quæ omnia Christo moriente facta esse Euangelista testatur. Accedit quòd ista omnia mysterio non carent, in quo etiam

Marc. 15

Matt. 26

Christi

Christi sapientia ostenditur. Nam concussio terræ, & scissio petrarũ significabãt, per Christi passionẽ, & mortem fuisse permouendos homines ad pœnitentiam, & etiam obstinatorum corda scindenda. quod illo ipso tempore factum fuisse scribit sanctus Lucas, cùm
Luc. 23. refert, multos ab illo spectaculo reuersos *tundentes pectora sua*. Apertio sepulchrorum designabat resurrectionem mortuorum gloriosam ex Christi morte successuram. Scissio veli, vnde patuerunt Sancta Sanctorum, signum fuit, ob meritum mortis Christi, aperiendum cæleste sanctuarium, & Sanctos omnes deinceps admittendos ad videndam faciem Dei. Neque solùm in his mysterijs significandis sapientiam suam Christus ostendit, sed etiam in eo, quòd ex morte vitam produxit: in cu-
Num. 20 ius rei figuram Moses ex lapide scaturire fecit aquã. & ipse Chri-
Ioan. 12. stus ob eamdem causam grano frumenti se ipse comparauit, quod
mo-

moriendo multum fructũ adfert: nimirum vt granum frumenti dũ corrumpitur, germinat ſpicam viuentem: ſic Chriſtus moriendo in cruce multitudinem gentium vita gratiæ donauit. & apertiſſimè ſanctus Petrus de Chriſto dicit, *Deglutiens mortem, vt nos vitæ æternæ hæredes efficeremur.* 1. Pet. 3. quaſi dicere voluiſſet, Primus homo deglutiens dulce pomũ vetitum, omnem poſteritatem morti addixit: ſecundus homo deglutiens mortis pomum amariſſimum, omnes, qui ex illo renaſcuntur ad vitam æternam adduxit. Denique ſapientiam ſuam moriendo Chriſtus aperuit, quia fecit, vt crucis patibulum, quo nihil fœdius, aut horribilius olim cernebatur, factum ſit honorificentiſſimum, & glorioſum, vt Reges ipſi illud in fronte geſtare honori ſibi ducant. Nec ſolùm honorificum, ſed etiam dulce, & amabile Chriſti amatoribus factum eſt. Vnde canit Eccleſia, *Dulce lignum, dulces clauos,*

dulce

[redacted]

dulce pondus sustinuit. Quod ipsum sanctus Andreas exemplo suo demonstrauit, dum crucem, in qua figendus erat aspiciens, dixit, *Salue crux pretiosa, quæ decorem de membris Domini suscepisti: diu desiderata, sollicitè quæsita, sine intermissione amata, & iam concupiscenti animo præparata. securus & gaudens ad te venio, & tu exultans suscipias me, discipulum eius, qui pependit in te magister meus Christus.*

Quid iam de charitate dice-
Ioan. 15. mus? sententia Domini est, *Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis*. Id fecit Christus in cruce; nemo enim potuit illo inuito, vita ipsum spoliare. *Nemo*,
Ioan. 8. inquit ipse, *tollit eam à me, sed ego pono eam*. Ideo autem *maiorem charitatem nemo habet, quàm vt vitam suam ponat pro amicis suis*, quia nihil amabilius, vel pretiosius vita inueniri potest, cùm ipsa fundamentum sit omnium bo-

bonorum. *Quid enim prodest homini*, inquit idem ipse Dominus, *si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ*, id est, vitæ suæ *detrimentum patiatur?* Hinc omnia pro viribus, resistunt, & supra vires resistere conantur ijs, qui vitam eripere conantur. Ex quo legimus in libro Iob, *Pellem pro pelle dabit homo, & cuncta quæ habet pro anima sua*, id est, pro vita sua. Sed hæc generalia sunt: veniamus ad propria. Christus charitatem suam erga genus humanum, & erga vnumquemque nostrum in cruce moriendo multis modis ineffabiliter demõstrauit. Primum enim vita eius omnium vitarum pretiosissima erat, quippe vita hominis Dei, vita Regis omnium potentissimi, vita doctorum omnium sapientissimi, vita proborum omnium optimi. Deinde vitam posuit pro inimicis, pro sceleratis, pro ingratis. Præterea vitã posuit, vt istos inimicos, sceleratos, & ingratos, à ge-

Matt. 16

Iob 2.

gehennæ incendijs, quibus addi-
cti iam erant, sui sanguinis pretio
liberaret. Denique vitam posuit,
vt istos eosdem sibi fratres, &
cohæredes efficeret, & in regnis
cælestibus, perpetuò felicissimos
collocaret. Et erit deinceps ali-
quis tàm durus, & tàm efferatus,
qui Christum Iesum toto corde
non diligat? & in eius gratiam
quæcumque aspera non sustineat?
Auertat Deus cor tàm lapideum,
& ferreum, non à fratribus nostris
tantùm, sed ab omnibus homini-
bus, etiam infidelibus, & atheis.

CAP. XXI.

De secundo fructu verbi septimi.

ALter fructus, & quidem vti-
lissimus erit, si discamus fre-
quentare orationem, quam Ma-
gister noster Christus nos docuit,
cùm iturus ad Patrem dixit, *In*

manus tuas commendo spiritum meum. Sed quoniam ipse non ea necessitate premebatur, qua nos premimur, & ipse Filius, & sanctus erat, nos serui, & peccatores sumus: ideò Ecclesia mater & magistra nostra eamdem orationem frequentare nos docet, sed integram, vt est in psalmo Dauidis, non dimidiatam, vt Christus eam protulit. In psalmo sic legitur, *In manus tuas commendo spiritum meum: redemisti me Domine Deus veritatis*. Omisit Christus partem posteriorem, quia ipse redemptor est, non redemptus: nos, qui pretioso eius sanguine redempti sumus, istam partem omittere non debemus. Præterea Christus Patrem orauit, vt Filius vnigenitus; nos Christum oramus, vt redemptorem: ideò non dicimus, *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum*, sed, *In manus tuas Domine commendo spiritum meum: redemisti me Domine Deus veritatis*. Ad quem mo-

Psal. 30.

modum sanctus protomartyr Stephanus moriturus, dixit, *Domine Iesu accipe spiritum meum.*

Act. 7.

Porrò Ecclesia mater nostra tribus temporibus hanc orationem frequentare nos docet. Primùm diebus singulis ad Completorium, vt nouerunt, qui horas canonicas legunt. Deinde cùm ad sacrosanctam Eucharistiam accedimus; post, *Domine non sum dignus*: sacerdos primùm pro se, deinde pro alijs communicaturis dicit, *In manus tuas Domine commendo spiritum*: denique in exitu de hac vita, fideles omnes admonentur vt dicant, *In manus tuas Domine*, &c. Quod attinet ad Completorium, non dubium est, quin tunc dicatur, *In manus tuas Domine*, &c. quoniam Completorium ad finem diei legi solet: ac, vt loquitur sanctus Basilius, *primis se intendentibus tenebris, & quoniam nocturnis horis facilè fieri potest, vt mors inopinata nos opprimat, commendamus animam*

In regulis fusius explicatis quaest. 37.

no-

noſtram Domino, vt ſi fortè ſubitanea mors nobis aduenìat, non adueniat improuiſa. Quòd autem tempore ſacroſanctæ Euchariſtiæ percipiendæ, dici debeat, *In manus tuas Domine*, ratio eſt in promptu; quoniam actio illa valde periculoſa, & ſimul etiam valde neceſſaria eſt, vt ſine periculo neque frequentari, neque intermitti poſſit. *Qui enim ſumit corpus Domini indignè, iudicium ſibi manducat*, id eſt, condemnationem ſibi ipſe ſumit: qui corpus Domini non ſumit, panem vitæ, & ipſam vitam non ſumit. Itaque anguſtiæ nobis ſunt vndique, quales experiuntur, qui valdè eſuriunt, & tamen certi non ſunt, an quod apponitur ad comedendum, cibus ſit, an venenum. Igitur meritò cum timore, & tremore dicimus, *Domine non ſum dignus vt intres ſub tectum meũ*, niſi tu ex pietate tua feceris dignum: ideò, *dic tantum verbo, & ſanabitur anima mea*. Sed quia

1. Cor. 11

Ioan. 9.

de

de hoc etiam ambigo, an plagas meas sanare dignatus fueris, *in manus tuas commendo spiritum meum*, vt in hoc tàm terribili negocio adsis animæ meæ, quam redemisti pretioso sanguine tuo.

Hæc si multi cogitarent, non tàm auidè se ingererent ad sacerdotium suscipiendum, vt postea quotidie celebrando victum quærerent. Isti enim non valdè solliciti esse solent, an ea, qua par est, præparatione accedant, cùm finis eorum magis sit cibus corporis, quàm animæ. Multi etiam, qui in aulis Prælatorum, vel Principum famulantur, etiamsi ritè parati non sint, ad mensam illam tremendam, accedunt tamen humano timore ducti, ne fortè Principi, vel Prælato suo displiceant, si tempore constituto inter cõmunicantes non appareant. quid ergo? vtilius fortasse erit quàm rarissimè ad mensam illam accedere? Immò verò vtilius est frequenter accedere, sed cum præparatione

ne debita. Quò enim quis rarius accedit, eo minus aptus efficitur ad participationem mensæ cælestis, vt sanctus Cyrillus sapienter admonuit. Lib. 4. in 10. c. 17.

Restat tempus propinquæ mortis, in quo necesse est, cum magno mentis ardore, orationem istam frequentare, ac dicere, *In manus tuas Domine commendo spiritum meum: redemisti me Domine Deus veritatis*. Illud enim est tẽpus, in quo verè agitur de summa rerum omnium. Nam si fortè tũc anima de corpore exiens in manus diaboli veniat, nulla restat ad salutem via. Et contra, si ad paternas Dei manus aditum habeat, nulla deinceps timenda est inimicorum potentia. Itaque cum gemitu inenarrabili, cum vera, atque perfecta contritione, cum fiducia multa infinitæ misericordiæ Dei, iterum atque iterum repetendum est, *In manus tuas Domine commendo spiritum meum*. Et quoniam in illo temporis arti-

culo nullam grauiorem tentationem patiuntur, qui negligenter vitam duxerunt, quàm deſperationis, quaſi tunc pœnitentiæ tempus iam præterierit; ſcutum fidei opponendum eſt, cùm ſcriptum ſit, *Quacunque die peccator ingemuerit, peccatorum eius non recordabor*. & galea ſpei arripienda, quæ in infinita Dei miſeratione confidat: & identidem repetendum, *In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum*. Nec omittenda ratio illa, quæ fundamentum ſpei noſtræ eſſe debet, *redemiſti nos Domine Deus veritatis*. Quis enim ei refundet innocentem ſanguinem? quis ei reſtituet pretium, quo nos emit? ſic loquitur ſanctus Auguſtinus in libro nono Confeſſionum; nos omnes docens, vt multum omnino confidamus in redemptione, quæ eſt in Chriſto Ieſu: quæ irrita eſſe non poterit, niſi nos ipſi obicem impœnitentiæ, vel deſperationis opponamus.

Ezec. 33. S. Leo ep. ad Theodorũ Epiſcopum.

CAP.

CAP. XXII.

De fructu tertio verbi septimi.

FRuctus tertius in eo positus est, vt discamus, morte propinquante, nõ multum esse confidendum in eleemosynis, ieiunijs, & orationibus propinquorum, vel amicorum. Multi sunt enim qui dum vitam ducunt, obliuiscuntur animæ suæ, neque aliud cogitant, aut agunt, quàm vt filios, vel nepotes quàm ditissimos relinquãt. Cùm autem moriendum est, tunc primum de anima propria cogitare incipiunt; & quoniam facultates suas iam inter filios, vel nepotes diuiserunt: animam suam illis commendant, vt eam eleemosynis, precibus, & sacrosancto sacrificio, alijsq; bonis operibus iuuent. Non hoc exemplo suos Christus docuit, qui non cogna-

tis, sed Patri spiritum commendauit: neque hoc sanctus Petrus admonuit, vt fideles animas suas
1.Pet. 4. filijs, aut nepotibus, sed vt *fideli creatori commendent in benefactis*.

Non reprehendo eos, qui pro anima sua eleemosynas fieri, & sacrosanctæ Missæ sacrificia offerri iubent, vel petunt, vel optant: sed damno in primis eos, qui in filijs, vel nepotibus nimium confidunt; cùm vsus doceat, facilè illos obliuisci maiorum suorum defunctorum. Deinde reprehendo, quod in re tanti momenti, non ipsi sibi prospiciant non ipsi eleemosynas multas faciant, quibus multos sibi amicos concilient, à
Luc.16. quibus, iuxta Euangelium, *recipiantur in æterna tabernacula*. Præterea grauissimè illos arguo, qui non obediunt Principi Apo-
1. Pet.4. stolorum, qui iubet fideli creatori animas proprias commendare, nec solis verbis commendare, sed etiā benefactis cōmendare. Ope-

ra

ra enim bona præmissa ad Deum, illa sunt, quæ pios Christianos efficaciter, vereq́; cõmendant. Audiamus, quid sancto Ioanni de cælo sonuerit, *Audiui vocem de cælo dicentem mihi, scribe, Beati mortui, qui in Domino moriuntur. à modo enim iam dicit Spiritus, vt requiescant à laboribus suis: opera enim illorum sequuntur eos.* Apoc. 14 Itaque opera bona facta dum viuimus, non facienda post mortem à filijs, vel nepotibus, illa sunt, quæ certò nos consequuntur. Præsertim si opera illa non solùm sint ex genere suo bona, sed, vt sanctus Petrus non sine mysterio expressit, benè sint facta. *In bene factis*, inquit, *commendent animas suas fideli creatori*. Plurimi enim sunt, qui bona opera quàm plurima à se facta numerare possunt, conciones frequentes, missas quotidianas, preces horarias annorum multorum, ieiunia quadragesimalia annis plurimis continuata, eleemosynas quoque non

paucas: sed cum ad examen diuinum ista venerint, & accuratè discutientur, an bene fuerint facta, recta intentione, cum attentione debita, suis tempore, & loco, ab homine grato Deo; ò quàm multa, quæ videbantur lucra, in detrimentis numerabuntur. O quàm multa, quæ humano iudicio videbantur aurum, argentum, & lapides pretiosi supra fundamentum Fidei ædificata: inuenientur ligna, fœnum, stipulæ, quæ mox ignis consumet. Hæc me consideratio non parum exterret: & quò magis ad exitum propinquo (nam, vt Apostolus loquitur, *quod antiquatur, & senescit, propè interitum est*) tanto clarius video mihi necessarium esse consilium sancti Ioannis Chrysostomi, qui monet vt de nostris operibus bonis non multum cogitemus; quoniam ea, si quæ sint vera bona, id est, bene facta, à Deo scribuntur in libris rationum, neque periculum est, vt mercede debita fraudentur:

1. Cor. 3.

Hebr. 8.

Hom. 38. ad pop. Antioch.

tur: ſed de malis noſtris operibus aſſiduè cogitemus, atque ea corde contrito, & ſpiritu contribulato, multis lacrymis, & ſeria pœnitentia diluere ſatagamus. Qui enim hoc agunt, cum bona ſpe in exitu dicent, *In manus tuas Domine commendo Spiritum meum. Redemiſti me Domine Deus veritatis.*

CAP. XXIII.

De fructu quarto verbi ſeptimi.

SEquitur fructus quartus, qui ex feliciſſima exauditione orationis Domini colligi poteſt, vt eo tàm fauſto euentu nos omnes animati, ardentiores ſimus in noſtro ſpiritu Domino commendando. Veriſſimè enim Apoſtolus ſcripſit, exauditum fuiſſe Dominum Ieſum Chriſtum *pro ſua reuerentia*. Orauerat Dominus Hebr. 5.

Patrem, vt supra demõstrauimus, pro celeri resurrectione corporis sui: exaudita est oratio illa, vt non diutius resurrectio differretur, quàm necesse esset ad fidem faciendam, verè corpus Domini fuisse mortuum. Nisi enim probari potuisset, corpus illud verè vita fuisse defunctum, ipsa quoque resurrectio, & tota fides Christiana nutaret. Debuit igitur Christus in tumulo iacere ad horas, vt minimum, quadraginta; præsertim cùm esset implenda figura Ionæ Prophetæ, quam ipse Dominus in
Matt. 22 Euangelio ad mortem suam præmonstrandam, factam fuisse docuit. Sed vt resurrectio Christi, quantum fieri poterat, acceleraretur; & Christi oratio manifestius exaudita demonstraretur: tres dies, & tres noctes, quibus Ionas fuit in ventre ceti, voluit diuina prouidentia, vt reuocarentur in Christi resurrectione ad vnũ integrum diem, & duas partes dierum duorum: quod tempus nõ pro-

propriè, ſed per figuram intelle-
ctionis dici poterat continere
tres dies, & tres noctes. Neque
ſolùm exaudiuit orationem Chri-
ſti Pater, accelerando tempus re-
ſurrectionis, ſed etiam reſtituen-
do corpori mortuo vitam ſine
comparatione meliorem, quàm
ante fuiſſet. Siquidem vita Chri-
ſti ante obitum, mortalis erat, &
reſtituta ei eſt immortalis. *Chri-
ſtus* enim *reſurgens à mortuis*, Rom.6.
iam non moritur, *mors illi vltra
non dominabitur*, vt Apoſtolus
dixit. Vita Chriſti ante mortem
paſſibilis erat, id eſt, obnoxia
fami, ſiti, fatigationi, vulneribus:
reſtituta eſt impaſſibilis, & nulli
omninò iniuriæ ſubiecta. Corpus
Chriſti ante mortem erat anima-
le; euaſit per reſurrectionem ſpi-
rituale, id eſt, ita ſubiectum ſpi-
ritui, vt poſſet in ictu oculi defer-
ri quòcunque ſpiritus voluiſſet.

Porrò cauſa, ob quam oratio
Chriſti tàm facilè fuerit exaudi-
ta, ſubiungitur ab Apoſtolo, cùm

ait, *pro sua reuerentia*. quæ vox, græcè εὐλάβεια significat timorem reuerentialem, qui in Christo erga Patrem omninò eximius fuit. Ideò enim Isaias describens dona Spiritus sancti, quæ in Christi anima fuerunt, de alijs donis dicit,
Isai. 11. *Requiescet super eum spiritus sapientiæ, & intellectus; spiritus cōsilij, & fortitudinis; spiritus scientiæ, & pietatis*: de timore reuerentiali dicit, *& replebit eum spiritus timoris Domini*. Quoniam ergo anima Christi plenissima erat timore reuerentiali erga Patrem; ideò & Pater in illo sibi maximè complacebat, iuxta illud
Matt. 3. & 17. Matthæi, *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*. & quemadmodum Filius Patrem summoperè reuerebatur; ita & Pater semper eum orantem audiebat, & quicquid peteret concedebat.

Hinc & nos discere debemus, si volumus à Patre cælesti semper audiri, & quicquid ab illo peti-

mus

mus impetrare; oportere nos Christum imitari, & Patrem cælestem summa reuerentia prosequi, & nihil eius honori anteponere. Sic enim fiet, vt & nos quicquid petierimus, impetremus; ac præsertim illud, in quo summa stat rerum nostrarum, vt morte propinquante, commendatam Deus habeat animam nostram de corpore egredientem, quando leo rugiens prope adstat paratus ad prædam. Neque existimet aliquis, reuerentiam Deo exhibendam solùm in genuflexione, in capitis apertione, in eiusdem generis cultu, atque honore. Non hoc solùm vox εὐλάβεια, id est, reuerentialis timor significat. Sed potissimum designat timorem magnũ offensionis diuinæ, horrorem intimum, & perpetuum peccati; non ob timorem pœnæ, sed ob amorem patris. Ille reuerentiali timore verè præditus est, qui culpam, præcipuè lethalem, ne cogitare quidem audet. *Beatus vir,*

Psal. 111 inquit Dauid, *qui timet Dominũ, in mandatis eius volet nimis*. id est, ille timet verè Deum, ac per hoc beatus dici potest, qui valdè studet omnia Dei mandata seruare. Atque hinc illa sancta vidua

Iudit. 8. Iudith *timebat Dominum valde*, vt in eius libro scriptum legimus, quoniam cùm esset adolescentula, & speciosissima, & diues valde, defuncto viro suo; ne vllam occasionem peccandi dare, vel accipere posset, in cubiculo secreto cum puellis clausa morabatur, & habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus præter festa domus Israel. En quanto zelo in ipsa lege veteri, quæ maiorem multò licentiam permittebat, quàm Euangelium, cauebat peccata carnalia mulier adolescentula, & diues, non alia de causa, nisi quia timebat Dominum valde. Id ipsum de sancto Iob Scriptura sancta commemorat.

Iob 31. Iste enim pepigerat fœdus cum oculis suis, vt ne cogitaret quidem

dem de Virgine, id est, nolebat omninò virginē aspicere, ne fortè ex aspectu cogitatio vlla minus honesta subreperet. Et cur tàm diligenter Iob ista vitabat? quia timebat Dominum valde. sic enim adiungit, *Quam enim partem haberet in me Deus desuper?* id est, si turpis cogitatio me vtcumque fœdaret, non essem ego pars Dei, neque esset Deus pars mea. Quòd si vellem exempla Sanctorum noui testamēti proferre, nullus esset finis. Hic igitur est timor Sanctorum, quo si nos quoque pleni essemus, nihil esset, quod à Patre cælesti non facillimè impetrare possemus.

CAP. XXIV.

De vltimo fructu verbi septimi.

RESTAT fructus postremus, qui ex consideratione obedientiæ

tiæ in vltimis verbis, & in ipsa morte Christi declaratæ colligitur. Quod enim Apostolus ait, Philip. 2. *Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis*; tunc potissimum impletum est, cùm Dominus, verbis illis prolatis, *Pater in manus tuas commendo spiritum meum*, continuò expirauit. Operæpretium autem erit paulò altius repetere, quæ de obedientia Christi dici possunt, & debent, vt fructum pretiosissimum ex arbore sanctæ crucis decerpamus. Christus igitur magister, & Dominus virtutum eam obedientiam exhibuit Deo Patri, vt maior neque cogitari, neque fingi possit.

Primùm obedientia Christi erga Patrem ab ipsa eius cõceptione initium sumpsit, & vsque ad mortem sine intermissione durauit: sic vt vita Domini nostri Iesu Christi, vnus fuerit continuatæ obedientiæ cursus. siquidem anima Christi in ipso primo suæ creatio-

tionis momento, vſum habuit liberi arbitrij: & ſimul gratia, & ſapientia plena fuit; ac per hoc ex illo primo inſtanti adhuc in vtero matris incluſus, exercere cœpit obedientiam. Id quod in pſalmo illo exprimitur, vbi dicitur in perſona Chriſti, *In capite* Pſal. 39.
libri ſcriptum eſt de me, vt facerem voluntatem tuam, Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei. Illud, *in capite libri*, nihil aliud ſignificat, niſi in ſumma Scripturæ diuinæ, hoc eſt, in tota Scriptura ſummatim, ac præcipuè de me prædicatur, quòd ad hoc electus, & miſſus fuerim, *vt facerem voluntatem tuam.* Ego verò, *Deus meus*, id *volui*, ac libentiſſimè acceptaui: ac *legem tuam*, mandatum tuum, imperiũ tuum *in medio cordis mei* poſui, vt illud ſemper conſiderarem, & accuratiſſimè, prõptiſſimèq; perficerem. Huc etiam reſpiciunt illa eiuſdem Chriſti verba, *Meus* Ioan. 4.
cibus eſt, vt faciam voluntatem

eius, qui misit me, vt perficiam opus eius. Quemadmodum enim cibus, non semel, aut iterum per totam vitam sumitur, sed quotidie, & cum voluptate sumitur: sic ipse Dominus noster, quotidie, & volenti animo in obedientiam Patris incumbebat: vnde & dicebat,
Ioan.6. *Descendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed eius, qui misit me.* Et apertius alio loco,
Ioan.8. *Qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum, quia quæ placita sunt ei facio semper.* Et quoniam obedientia sacrificium est sacrificiorum omnium præstantissimum, iuxta Samuelis sententiã;
1.Reg.15 ideò Christus quot opera faciebat, dum in terris peregrinaretur, tot sacrificia, eaq; Deo gratissima offerebat. Hæc igitur prima est obedientiæ Christi prærogatiua, quòd ab ipsa conceptione vsque ad vitæ finem durauerit.

Deinde Christi obedientia non fuit determinata ad vnũ aliquod genus operis, vt inter homines

fieri

fieri videmus: ſed extendebatur ad omnia omnino, quæ Deo Patri imperare placuiſſet. hinc tanta varietas in vita Chriſti Domini cernitur, vt nunc moraretur in deſerto non manducans, neque bibens, fortaſſe etiam neque dormiens, & cum beſtijs degens, vt ſanctus Marcus adnotauit: nunc in frequentia hominum manducans, & bibens: nunc domi obſcurus, & tacens, idq; per annos non paucos: nunc eloquentia, & ſapientia clarus, & miracula maxima patrans: nũc cum poteſtate magna ex templo eijciens ementes, & vendentes: nunc denique latens, & quaſi imbecillus declinans à turba. quæ omnia requirunt animum liberum ab omni propria voluntate. Neque enim Dominus dixiſſet, *Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum*; id eſt, propriæ voluntati, proprioque iudicio renunciet; niſi ipſe hoc iam feciſſet: neque alibi ad obedientiæ perfectionem cohortans diſci-

Marc. 1.

Matt. 16

discipulos suos, addidisset, *Si quis* Luc. 14. *venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, aut sorores, adhuc autem, & animam suam, non potest meus esse discipulus*: nisi ipse prior rebus omnibus, quæ ardenter diligi solent, nuncium remisisset, sicut etiam animam suam, id est, vitam propriam paratus fuisset tàm promptè deserere, ac si eam verè odisset. Hæc est vera radix, & quasi mater obedientiæ, quæ in Christo Domino mirabiliter fulsit: & qua qui carent, vix vnquam ad perfectæ obedientiæ palmam peruenient. Quo modo enim poterit alienæ voluntati promptè parere, qui propriæ voluntati, proprioq; iudicio adhæret? Hæc nimirum est causa, cur cælestes orbes Angelis mouentibus non resistant, siue in ortum, siue in occasum conuertantur; quoniam non habent propensionem aliquam propriam, siue ad vnam partem, siue ad aliam. &

ea-

eadem causa est, cur ipsi quoque Angeli Deo iubenti ad nutum obediant, vt in psalmo canit sanctus Dauid; quia nullam habent propriam voluntatem repugnantem voluntati Dei, sed coniuncti feliciter cum Deo, vnus spiritus sunt cum eo. Psal.102

Præterea obedientia Christi non solum longè, latéq; diffunditur, sed etiam quantum per patientiam, & humilitatem ad ima deprimitur, tantum per meritorum excellentiam ad alta sustollitur. Est igitur tertia obedientiæ Christi proprietas, quòd ad incredibilem patientiam, & humilitatem descendit. Incepit Christus infans ad paternam implendam obedientiam, in ergastulo tenebricoso sciens, & prudens habitare. Infantes cæteri, quia ratione carent in vtero, nullas molestias sentiunt. Christus autem, qui rationis vsu fruebatur, horruisset sine dubio nouem mensibus degere in ergastulo angusto, & horri-

do

do materni vteri, nisi obedientia Patris, & charitas erga homines effecisset, vt ad liberandum genus humanum, vt Ecclesia canit, non horreret Virginis vterum. Deinde non exigua patientia, & humilitas necessaria fuit, vt toto infantiæ tempore Christus, qui etiã tunc sapientior erat Salomone, Coloss.2. quippe in quo erant *omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei*, sese ad infantium mores, & imbecillitatem accommodaret. Sed illa admirabilis prorsus continẽtia, & modestia fuit, necnon patientia, & humilitas, quòd per annos octodecim, ab anno duodecimo vsque ad tricesimum, Patre iubente, sic latuit in paterna domo, vt fabri filius, & faber diceretur, & ignarus literarum, & fortè indocilis vulgò haberetur, cùm tamen omnes homines, & Angelos sapientia anteiret. Accessit postea gloria ingens ex prædicatione, & miraculis, sed admixta egestati extremæ, & laboribus assiduis,

Marc. 6
Matt. 13

ſiduis, dicente ipſo, *Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput ſuum reclinet*. Et fatigatus ex itinere ſedit aliquando ſuper fontem, cùm pedes obiret ciuitates & caſtella, prædicans Regnum Dei. Et tamen facile illi fuiſſet, ſi Patris obedientia ſineret, vel humano, vel angelico miniſterio rebus omnibus abundare. Quid iam dicam de perſecutionibus, de conuicijs, de maledictis, de ſputis, colaphis, flagellis, denique de ipſo crucis ſupplicio? Hìc verò humilis obedientia ſic profundas egit radices, vt planè inimitabilis videatur.

Luc.9.

Ioan.4.

Sed reſtat adhuc aliquid profundius, videlicet vltimum terribilium. Atque ad hoc profundum obedientia Chriſti peruenit, cùm clamans voce magna dixit, *Pater in manus tuas commendo Spiritum meum: & hæc dicens expirauit*. Videtur autem filius Dei hunc in modum Patrem affari voluiſſe.

Ioan. 10. luisse, Ego à te Pater, mandatum accepi, vt ponerem animam meã, vt iterum eam reciperem: iam tempus aduenit, vt hoc postremũ mandatum tuum adimpleam. Et quamuis nimis sit amara disiunctio animæ meæ à carne mea, quæ à principio vnionis vsque ad hanc horam cum summa pace, & charitate coniunctæ manserunt; quãuis etiã mors, inuidia diaboli introducta, valde sit inimica naturæ, & verè vltimum terribilium: tamen mãdatum tuum in medio, atque in intimo cordis mei altissimè defixum, omnibus rebus prę-ualere debet. Ideò paratissimus sum nunc mortem deglutire, & calicem hunc amarissimum à te mihi datum exhaurire. Sed quia mandatum tuum fuit, vt sic ponerem animam meam, vt iterum reciperem eam; ideò in manus tuas commendo spiritum meum, vt primo quoque tempore illum mihi restituas. Et tunc licentia discedendi à Patre accepta, incli-

nato

nato ad obedientiam capite, emiſit ſpiritum. Sic obedientia vicit, & triumphauit; nec ſolum præmium ampliſſimum in ipſo Chriſto recepit, vt qui infra omnes deſcenderat, & omnibus in gratiam Patris cæleſtis obtemperauerat, ſupra omnes aſcenderet, & omnibus imperaret: ſed etiam obtinuit, vt omnes homines, qui eius obedientiam, & humilitatem imitarentur, ipſi quoque ſuper omnes cælos aſcenderent, & ſuper omnia bona Domini ſui conſtituerentur, ac demum participes throni, & Regni fierent in æternum. Denique de rebellibus, & inobedientibus, ac ſuperbiſſimis ſpiritibus tàm inſignẽ triumphum duxit, vt omnes illi ad conſpectum crucis contremiſcant, & fugiant.

Hoc exemplar aſpicere, & imitari debent quicumque ad veram gloriam aſpirant, & pacem, ac requiem animæ ſuæ deſiderant. Nec ſolùm viri Regulares, qui voto ad

obe-

obedientiam Superioris, qui loco Dei præsidet, sese obligarunt; sed omnes homines qui Christi discipuli, & fratres esse cupiunt, ad palmam huius præclarissimæ victoriæ aspirare debent, nisi velint cum superbis dæmonibus sub pedibus Sanctorum in æternum gemere. Obedientia enim, quæ diuinis præceptis debetur, & quã idem Deus deferri iubet ijs, qui in terris præsunt, omnibus omninò necessaria est. Omnibus enim
Matt. 11 Christus dicit, *Tollite iugum meum super vos*. & omnibus A-
Hebr. 13. postolus loquitur, cùm ait, *Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis*. & omnibus etiam Regibus Samuel præcepit, cùm ait,
1. Reg. 15 *Numquid vult Dominus holocausta, & victimas, & non magis vt obediatur voci Domini? melior enim est obedientia, quàm victimæ*: & addidit, vt grauitatem peccati inobedientiæ demonstraret, *quia quasi scelus idololatriæ est, nolle acquiescere*, mandatis videli-

delicet Domini, & eorum, qui loco Domini præsunt.

Sed in gratiam eorum, qui se totos maiorum obedientiæ sponte subijciunt, addam pauca de felicissimo eorum statu, non ex meo sensu, sed ex verbis Hieremię Prophetæ, qui Spiritu sancto inspirante locutus, ait, *Bonum est viro, cum portauerit iugum ab adolescentia sua: sedebit solitarius, & tacebit, quia leuauit se supra se.* Threni. 3. Admiranda planè felicitas significatur verbo illo, *Bonum est viro*: nam, vt ex verbis sequentibus apertè colligitur, bonum hoc loco dicitur id, quòd est vtile, honorificum, iucundum, denique omni ex parte beatum. Si quis enim assuescat ab adolescentia portare iugum obedientiæ, liber erit per totam vitam à iugo durissimo carnalium cupiditatum. testis est sanctus Augustinus in octauo libro Confessionum, quàm difficile sit excutere à se iugum concupiscentiæ illi, qui per annos

aliquos legi carnis obediuit; & contra, quàm sit iucundum, & facile iugum Domini portare, antequam vitiorum laquei animam irretierint. Deinde quàm ingens lucrum est, in omni opere mereri apud Deum? qui enim nihil agit ex voluntate propria, sed ex obedientia Prælati, in omni opere sacrificat Deo sacrificium illi gratissimum, quia, vt loquitur Samuel, *melior est obedientia, quàm victima*. & rationem reddit sanctus Gregorius, quia *per victimas aliena caro, per obedientiam propria voluntas mactatur*. Et quod est prorsus admirabile, si fortè Prælatus peccet imperando; subditus non peccat, sed meretur obediendo, modò quod iubetur, non sit manifestè peccatum. Addit Hieremias, *sedebit solitarius, & tacebit*. Quid enim est, *sedebit*, nisi quiescet, quia inuenit requiē animæ suæ? qui enim nuncium remisit voluntati propriæ, & se totum diuinæ voluntati adimplendæ

1. Reg. 15

Lib. Mor. 35. c. 10.

dæ

dæ addixit, nihil ambit, nihil quæ-
rit, nihil cogitat, nihil desiderat:
sed liber à mordacibus curis, se-
det cum Maria *secus pedes Domi-* Luc. 10.
ni, audiens verbum illius. & ve-
rè solitarius sedet, tum quia cum
illis habitat, qui sunt cor vnum,
& anima vna, tùm quia neminem
singulari, ac priuato amore pro- Act. 4.
sequitur: sed omnes in Christo, &
propter Christum diligit. Ideò
etiam tacet, quia cum nullo liti-
gat, cum nullo rixatur, cum nul-
lo negocium propriũ habet. At-
que huius tantæ quietis illa ratio
est, *quia leuauit se supra se*. trã-
scendit enim ab ordine hominum
ad ordinem Angelorum. Multi
sunt, qui abijciunt se infra se, at-
que ad ordinem transeunt bestia-
rum. illi videlicet, qui terrena sa-
piunt, & nihil magnifaciunt, nisi
quæ carnem oblectant, vel sensus
corporales pascunt, auari, lasci-
ui, comessationibus, & ebrietati
addicti. Alij sunt, qui vitam ho-
minum viuunt, & in se quodam-

modo manent, quales sunt Philosophi, qui vel naturæ secreta rimantur, vel de moribus præcepta tradunt. Alij denique leuant se supra se, non sine insigni dono, & auxilio Dei, & vitàm non tàm humanam, quàm angelicam ducunt. Illi videlicet, qui relictis omnibus, quæ in mundo possident, & abnegata etiam voluntate propria, cum Apostolo dicere possunt, *Nostra conuersatio in cælis est*: & Angelorum puritatem, & contemplationem, & obedientiam æmulantes, vitam non tàm humanam, quàm angelicam ducunt. Angeli enim nulla vnquam peccati sorde inquinantur, & semper contemplantur *faciem Patris, qui in cælis est*, & negocijs alijs intermissis, toti sunt in mandatis Domini exequendis intenti, iuxta illud psalmi, *Benedicite Dominum omnes Angeli eius, facientes verbum illius, ad audiendam vocem sermonum eius*. Hæc est felicitas vitæ regularis, quæ si seriò Angelo-

Philip. 3.

Matt. 18

Psal. 102

rum

rum puritatem, & obedientiam imitetur in terris; ſine dubitatione vlla eorum gloriæ particeps erit in cælo; præſertim ſi Chriſtum Ducem, & Magiſtrum ſequatur, qui *humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis*. & qui, *cùm eſſet filius Dei, didicit ex ijs, quæ paſſus eſt, obedientiam*, id eſt, experimento proprio didicit, ex patientia veram probari obedientiam; ac per hoc non ſolùm obedientiam exemplo ſuo docuit, ſed docuit etiam obedientiæ veræ, atque perfectæ fundamenta, & quaſi baſes ſolidiſſimas eſſe humilitatẽ, & patientiam. Qui enim libenter obedit ſuperiori ſuo, cum iubet opera honorifica, & iucunda; is non planè demonſtrat, an virtus obedientiæ, an aliquid aliud eum ad parendum inuitet: ſed qui in rebus vilibus, & laborioſis, vbi humilitas, & patientia neceſſariæ ſunt, promptè, alacriterq́; obedit; ille certus eſſe poteſt, ſe ve-

Philip. 2.
Hebr. 5.

verum Christi discipulum veram, atque perfectam obedientiam didicisse.

Egregiè omninò differentiam hanc inter veram, fictamq́; obedientiam sanctus Gregorius explicat. Sic autem loquitur, *Quia nonnunquam nobis huius mundi prospera, nonnunquam verò iubentur aduersa: sciendum summopere est, quòd obedientia aliquando si de suo aliquid habeat, nulla est; aliquando autem si de suo aliquid non habeat, minima. Nam cum huius mundi successus præcipitur, cùm locus superior imperatur; is qui ad percipienda hæc obedit, obedientiæ sibi virtutem euacuat, si ad hæc etiam ex proprio desiderio anhælat. Neque enim se sub obedientia dirigit, qui ad accipienda huius vitæ prospera, libidini propriæ ambitionis seruit. Rursus cùm mundi despectus præcipitur, cùm probra adipisci, & contumeliæ iubentur; nisi ex seipse animus hæc appetat; obedientia*

Lib. 35. Moral. c. 10.

tia

tiæ ſibi meritum minuit: quia ad ea, quæ in hac vita deſpecta ſunt, inuitus, nolenſq; deſcendit. Ad detrimentum quippe obedientia ducitur, cum mentem ad ſuſcipienda probra huius ſeculi nequaquã ex parte aliqua etiam ſua vota comitantur. Debet ergo obedientia, & in aduerſis ex ſuo aliquid habere; & rurſus in proſperis ex ſuo aliquid omnino non habere: quatenus & in aduerſis tantò ſit glorioſior, quantò diuino ordini etiam ex deſiderio iungitur; & in proſperis tantò ſit verior, quantò à præſenti ipſa, quam diuinitus percipit, gloria, funditus ex mente ſeparatur. Sed hoc virtutis pondus melius oſtendimus, ſi cæleſtis patriæ duorum hominum facta memoremus. Moyſes namque, cùm in deſerto oues paſceret, Domino Exod. 3. *per Angelum in igne loquente, vocatus eſt, vt eripiendæ omni Iſraelitarum multitudini præeſſet. Sed quia apud ſe humilis extitit, oblatam ſtatim tanti regiminis gloriam*

riam

Exod. 4. *riam expauit, dicens, Obsecro Domine, non sum eloquens ab heri, & nudius tertius: ex quo cœpisti loqui ad seruum tuum, tardioris, & impeditioris linguæ sum factus; & se postposito, alium deposcit, dicens, Mitte quem missurus es. Ecce cum auctore linguæ loquitur, & ne tanti regiminis potestatem suscipiat, elinguem se esse causatur. Paulus quoque diuinitus fuerat, vt in Hierusalem debuisset ascendere, admonitus, sicut ipse ad Ga-*
Gal 2. *latas dicit. Isque in itinere, cum Prophetam Agabum reperisset, quanta se aduersitas in Hierosolymis maneret, audiuit. Scriptum quippe est, quòd idem Agabus zonam Pauli suis pedibus inserens*
Act. 21. *dixit, Virum, cuius est zona hæc, sic alligabunt in Hierusalem. A Paulo autem protinus respondetur, Ego non solùm alligari, sed & mori in Hierusalem paratus sum pro nomine Iesu. Præceptione igitur reuelationis Hierosolymam pergens aduersa cognoscit: & ta-*

& tamen hæc libenter appetit: audit quæ timeat, sed ad hæc ardentior anhelat. Moyses itaque ad prospera de suo nihil habet: quia præcepto renititur, ne Israeliticæ plebi præferatur. Paulus ad aduersa etiam ex suo voto ducitur, quia malorum imminentium cognitionem percipit, sed deuotione spiritus etiam ad acriora feruescit. Ille præsentis potestatis gloriam Deo voluit iubente declinare; iste Deo aspera & dura disponente, se studuit ad grauiora præparare. Præeunte ergo vtrorumque Ducum infracta virtute instituimur, vt si obedientiæ palmam apprehendere veraciter nitimur, prosperis huius seculi ex sola iussione; aduersis autem etiam ex deuotione militemus. Hæc sanctus Gregorius. Quam doctrinam exemplo suo Magister omniũ Christus Dominus apertissimè comprobauit. nam cùm sciret, venturas esse turbas, vt raperent eum, & facerent Regem, *fugit in montem ipse* Ioan.

se

se solus. Sed cum sciret venturos Iudæos, & milites cum Iuda, vt eum caperent, & ad supplicium ducerent, iuxta præceptum, quod
Matt 26 habuerat à Patre; obuiam illis
Ioan. 18. sponte processit, & se capi, ac ligari permisit. Christus igitur Magister bonus non verbo, & lingua obedientiam qualemcumque ostentauit; sed opere, & veritate obedientiam Patri exhibuit in vera patientia, & humilitate fundatam. Hoc exemplar est nobilissimæ virtutis, quod intueri semper debent, qui à Deo vocati ad palmam propriæ abnegationis, & Christi imitationis aspirant.

FINIS.

Errata. Correctio.

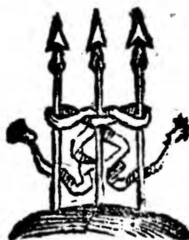
pag. 15	lin. 22		abduxit	adduxit
pag. 16	lin. 9		in marg.	Luc. 23.
pag. 24	lin. 3	à fin.	poſſimu	poſſimus
pag. 121	lin. 3		arham	arrham
pag. 175	lin. penult.		quem	quod
pag. 222	in marg.		Pſal. 106	Pſal. 109.
pag. 291	lin. penult.		ſuos	ſuo

REGESTVM.

a A B C D E F G H I K L
M N O

Omnes sunt Sexterniones, præter a, & O, quæ sunt Terniones.

ROMÆ,
Typis Bartholomæi Zannetti.
M. DC. XVIII.

Superiorum Permissu.